

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**Utjecaj emigracija na rodnu ravnopravnost u
Opštini Tutin za period 2013. do 2018. godine**

-magistarski rad-

Mentor:

Prof. dr. Sanela Bašić

Student:

Haris Šaljić 680 R

Sarajevo, novembar 2020. godine

SADRŽAJ

UVOD	4
I METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU.....	5
1.1. Problem i predmet istraživanja	5
1.1.1.Uслови	5
1.1.2 Subjekti.....	6
1.1.3. Motivi, interesi i ciljevi	6
1.2. Cilj istraživanja koliko migracija muškog stanovništva utječe narodnu ravnopravnost u Tutinu.....	6
1.2.1. Naučni cilj i straživanja.....	6
1.2.2. Društveni cilj istraživanja.....	6
1.3. Sistem hipoteza	6
1.3.1.Indikatori	7
1.4. Metode istraživanja.....	7
1.4.1. Teorijsko-metodološki pravac.....	7
1.4.2. Vrsta i tip istraživanja	7
1.4.3. Opšte naučne metode	7
1.4.4. Osnovne-posebne metode	7
1.4.5. Metoda pribavljanja podataka	8
1.4.6. Izvori podataka i uzorak.....	8
1.5. Naučna i društvena opravdanost	8
1.5.1. Naučna opravdanost	8
1.5.2. Društvena opravdanost istraživanja	8
II TEORIJSKE OSNOVE RADA	9
2. 1. Siromaštvo: konceptualizacija i rasprostranjenost u Srbiji/opštini Tutin.....	9
2. 2. Rodna ravnopravnost.....	13
2.2. 1. Zakonodavni okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u RS	16
2.2. 2. Institucionalni okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Tutin.....	18
2.2.3. Ekonomsko osnaživanje žena.....	24
2.2.4. Informisanje	25
2. 3. Emigracija stanovništva	31

III REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	42
3.1. Rezultati istraživanja.....	43
3.2. Rezime istraživanja.....	Error! Bookmark not defined.
IV ZAKLJUČAK.....	64
LITERATURA	65
UPITNIK	66

UVOD

Talas migracije stanovništva ka zemljama Zapadne Evrope zahvatio je i Tutin, mali grad na jugozapadu Srbije, jedno od najnerazvijenijih mesta u Srbiji. Prema nezvaničnim podacima domaćih organizacija, Tutin je ostao bez petine stanovništva u posljednjih pet godina. Najčešće mladi, ali nerijetko i stariji, svoju sreću traže u zemljama Zapadne Evrope. Tutin je opština sa najvećim procentom nezaposlenosti u Srbiji 67% što za posljedicu, između ostalog, ima i napuštanje zemlje od strane aktivno radnog stanovništva. Trend 60-ih i 70-ih godina prošlog vijeka se reaktivirao te veliki broj stanovnika dobro “utabanim stazama” svakodnevno odlazi iz svoje zemlje.

Svakodnevne teme u ovom mjestu su siromaštvo i emigracije stanovništva i nepovoljan i neravnopravan položaj žena u odnosu na muškarce. Podjela položaja na javnu i privatnu sferu direktno je utjecala na rodnu ravnopravnost. Javna sfera je dominantno muška, a privatna ženska. Ova podjela je vjerovatno nastala zbog rađanja djece ili prvobitne podjele rada. Na slučaju Tutina, kroz ovaj rad će, kroz prizmu rodne ravnopravnosti pokušati da obradimo gore navedene teme siromaštava, emigracije i rodne neravnopravnosti.

U Tutinu vladaju tradicionalno-patrijahački odnosi koji imaju negativan uticaj na aktere u zajednici, ključne za zaštitu i ravnopravnost žena. Blizina ratnih okruženja je tokom devedesetih godina dovela do siromaštva i emigracije, posebno muškaraca ka zemljama EU. Žene su bile primorane da prihvate vodeću poziciju u porodici kako bi preživjele. Na povećanje žena u javnom životu mnogo je utjecala emigracija muškog stanovništva.

Nadamo se da će ovaj rad pružiti nove uvide lokalnim vlastima i organizacijama civilnog društva i dalje inspirisati njihov rad na unaprjeđenju rodne ravnopravnosti i poboljšanju kvalitete života u zajednici općenito.

I METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU

1.1. Problem i predmet istraživanja

Emigracija stanovništva se često navodi kao gorući problem u Opštini Tutin, te kao uzrok ili rješenje problema stanovništva, u zavisnosti od perspektive, mišljenja su podijeljena. Veliki broj mladih, ali i srednjovječnih stanovnika Opštine Tutin primorano je da napusti svoj grad, ostavljajući ga bez radne snage i samanji broj stanovništva. Broj onih koji se odlučuju na emigriranje se konstantno povećava i nema tendenciju skorog zaustavljanja. Usljed ogromnog broja emigranata iz Republike Srbije, a samim tim i Tutina, cilj je da se uz pomoć i kroz saradnju sa dijasporom omogući razvijanje, a uspori ili zaustavi emigracija i siromaštvo. „Dijaspora kao resurs lokalnog razvoja“ je istraživanje koje je sprovedla Grupa 484, 2012. godine. Iz tog istraživanja je proizšla ideja da se emigracija promatra u vezi sa rodnom ravnopravnostu, uz pretpostavku pozitivnog utjecaja na rodnu ravnopravnost.

Predmet istraživanja je rodna ravnopravnost. Treba imati u vidu da je opština Tutin jedna od najpatrijarhalnijih opština u državi. Kada govorimo o statističkim pokazateljima rodne nejednakosti, svakako je za Srbiju i opštinu Tutin najrelevantniji Indeks rodne ravnopravnosti¹. Dimenzije koje su obuhvaćene indeksom su sljedeće domene: rad, zdravlje, novac, znanje, vrijeme imoć. Indeks se odnosi podjednako i na žene i na muškarce, jer iz njihovog različitog društvenog položaja proizilaze nejednakosti, koje se mijere ovim indeksom. Drugačije rečeno, može se pretpostaviti da indeks mjeri odstupanje od onog što bi bilo optimalno, a to je puna ravnopravnost žena i muškaraca, koja bi označavala „win-win“ poziciju za društvo. Društvo po sebi nije skup pojedinaca, već zajednica ravnopravnih i zato je važno da rodna ravnopravnost treba da bude jedan od fundamentalnih principa na kojima se svaka zajednica temelji i razvija.

1.1.1. Uslovi

Uslovi kao činioci predmeta istraživanja podrazumijevaju, uslove (činioce ili uzroke) zbog kojih dolazi do pojave rodne neravnopravnosti:

- Sociodemografske karakteristike
- Predisponirajući faktori
- Ekonomsko-stambene prilike

¹IRR(Indeks rodne ravnopravnosti) (2016.)

- Porodični odnosi
- Poslovno okruženje
- Socijalno okruženje

1.1.2. Subjekti

Pod subjektima, kao činiocima sadržaja predmeta istraživanja, podrazumijevamo sve sudionike, predmeta istraživanja. Subjekti koji će se uzeti u obzir u ovom istraživanju su:

- Stanovništvo Opštine Tutin (reprezentativni uzorak);
- Stanovništvo Republike Srbije

1.1.3. Motivi, interesi i ciljevi

Motivi, interesi i ciljevi se odnose na podizanje svijesti o fenomenima emigracije i rodne ravnopravnosti, kao i međusobne povezanosti ova dva konstrukta. Kroz interese i ciljeve očekujemo da informacije koje ćemo podijeliti sa korisnicima istraživanja imaju pozitivan efekat i budu temelj sljedećih istraživanja i akcija.

1.2. Cilj istraživanja koliko migracija muškog stanovništva utječe na rodnu ravnopravnost u Tutinu

1.2.1. Naučni cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste utvrditi, kroz naučnu eksplikaciju, kakav (koliki) utjecaj emigracija stanovništva (većinski muškog) ima ravnopravnost u Tutinu na rodnu ravnopravnost.

1.2.2. Društveni cilj istraživanja

Utvrđivanje faktora koji utječu na emigraciju i na rodnu ravnopravnost u Opštini Tutin, (te dobiti povratnu informaciju stanovništva) Spoznaja faktora će nam omogućiti da razlučimo dobijene podatke da se njima može pristupiti na način koji će biti od koristi cijeloj zajednici.

1.3. Sistem hipoteza

Generalna hipoteza

Povećana emigracija muškog stanovništva doprinosi povećanju zaposlenja žena i povećanje rodne ravnopravnosti.

Posebne hipoteze

H1: Emigracija stanovništva oslobađa radna mjesta te ženska populacija biva više zastupljenija na tržištu rada.

H2: Kontinuirano povećavanje visoko obrazovanog stanovništva dovodi do smanjenja rodne neravnopravnosti.

H3: Ženama se pruža prilika jednake mogućnosti zapošljavanja, uslovljena emigracijom većinski muškog dijela stanovništva.

H4: Društveni status između žena i muškaraca je ujednačeniji smanjenjem broja muškog stanovništva.

H5: Predrasude i stereotipi prema ženama se mijenjaju kao indirektna promjena izazvana emigracijom stanovništva.

1.3.1.Indikatori

Indikatori se baziraju na teorijskim saznanjima (literatura) i na iskazima ispitanika (putem anketnog upitnika).

1.4.Metode istraživanja

1.4.1. Teorijsko-metodološki pravac

Pristup ovom istraživanju je empirijsko – teorijiskog karaktera.

1.4.2. Vrsta i tip istraživanja

Ovo istraživanje će biti empirijsko-teorijiskog karaktera.

1.4.3. Opštenaučne metode

Od opštenaučnih metoda koristit će se hipotetičko-deduktivna, statistička opštenaučna metoda kao i metoda klasifikacije.

1.4.4. Osnovne-posebne metode

U ovom istraživanju koristit će se sve analitičke i sintetičke metode, s tim što će posebno biti zastupljene analiza i sinteza.

1.4.5. Metoda pribavljanja podataka

U ovom istraživanju od metoda prikupljanja podataka koristit će se metoda analize (sadržaja) dokumenata, sa akcentom na kvantitativnoj analizi sadržaja, i anketa putem anketnog upitnika, kao instrumenta.

1.4.6. Izvori podataka i uzorak

Za ovo istraživanje uzorak ćemo birati ciljano/namjerno. Uzorak će biti određen tako da bude reprezentativan u odnosu na dob, spol, obrazovni status. Statističkim formiranjem uzorka smo došli do toga da je reprezentativni uzorak za ovo istraživanje 100 ispitanika.

1.5. Naučna i društvena opravdanost

1.5.1. Naučna opravdanost

Naučna opravdanost se ogleda u tome što ćemo se istraživanjem dotaći teme za koju se konkretno nisu dostupni podaci u okviru Srbije, pa ćemo povezivanjem dosadašnjih saznanja sa informacijama koje ćemo mi spoznati, dobiti podatke koji će nam pružiti uvid u realnu situaciju.

1.5.2. Društvena opravdanost istraživanja

Kao društvo koje je izratito pogodeno emigracijama i rodnom ne-rodnopravnošću, informacije koje dobijemo će nam pružiti mogućnost boljeg razumijevanja oba fenomena. Istraživanje će biti dato na uvid lokalnoj samoupravi kao i NVO sektoru.

II TEORIJISKE OSNOVE RADA

2.1. Siromaštvo: konceptualizacija i rasprostranjenost u Srbiji/opštini Tutin

Sagledavanje realne slike stanja u Opštini Tutin ćemo započeti od uzroka problema kojim ćemo se baviti u istraživanju. Siromaštvo, kao osnov svih problema predstavnja u mnogo čemu nepremostivu prepreku u pravcu napretka, u bilo kojem smjeru. Kako bi mogli razlučiti u kojoj mjeri siromaštvo utječe na stanje u Tutinu, moramo razlučiti sta je siromaštvo.

Apsolutno siromaštvo podrazumijeva postotak stanovništva koje živi ispod određenog iznosa raspoloživog dohotka. *Apsolutna granica siromaštva* označava apsolutni minimalni životni standard i obično se temelji na tačno utvrđenoj potrošačkoj korpi prehrambenih proizvoda (za koju procjenjuje da podmiruje odgovarajuće minimalne prehrambene potrebe za očuvanje zdravlja), uvećanu za neke druge troškove (poput stanovanja i odjeće). Stoga se absolutna granica siromaštva može znatno razlikovati među zemljama, ovisno o sadržaju potrošačke korpe. Iako sigurno postoji određena proizvoljnost o tome šta je odgovarajuća prehrana, tako utvrđena granica siromaštva ipak je svojevrsno uporište za analizu i usporedbe.

Relativna granica siromaštva utvrđuje siromaštvo u odnosu prema nacionalnom životnom standardu jer se, bez obzira na apsolutne potrebe, ljudi mogu smatrati siromašnima ako je njihov standard znatno niži od standarda drugih osoba u promatranoj zemlji. Relativna granica siromaštva obično se utvrđuje kao određeni postotak medijalnoga ili prosječnog dohotka kućanstva. Svjetska banka (World Bank, 2000) određuje siromaštvo prema polovici medijalnog dohotka kao osnove za međunarodne usporedbe. Apsolutna i relativna stopa siromaštva pokazuju prosjek za cijelo stanovništvo i zapravo ne govore ko je u boljem odnosno lošijem položaju. Stoga je potrebno utvrditi stope siromaštva za pojedine skupine stanovništva.²

Siromaštvo je najrasprostranjenija negativna društvena pojava, održava se i u državama koje slove za velike ekonomski sile, ali i u onima slabo razvijenima. Siromaštvo kao fenomen prisutno je u urbanim, ali i u ruralnim sredinama, dakle ni po ovom osnovu ne postoji indikator siromaštva kao takvog. Gradovi bivaju prenaseljeni, preopterećeni internim i međunarodnim migracijama, radna snaga tako postaje jeftinija, jer je slobodnih radnih mjesta

²Izvor: *Financijska teorija i praksa*, 2005, 29 (1), 135-138 <http://www.ijf.hr/pojmovnik/siromastvo.htm>

sve manje. U globalnim razmjerima, siromaštvo se u razvijenim i nerazvijenim zemljama održava i povećava uslijed pada prihoda, nezaposlenosti, nesposobnosti za rad, neobrazovanosti i starosti.

U bogatim zemljama neograničena vlast kapitala i odsustvo kontrolnih mehanizama održava siromaštvo i izaziva krize. Dakle, niz je faktora koji održavaju siromaštvo, produbljuju ga i čine skoro, pa ne rješivim izazovom. Onda kada visoko razvijene države preuzmu u potpunosti kapitalistički duh, vodeći se neoliberalnim principima, onda je za очekivati produbljivanje jaza između bogatih i siromašnih. Neoliberalni koncept dozvoljava kapitalistima da nauštrb radnika i jeftine radne snage povećavaju svoje bogatstvo, ne mareći za potrebe potlačenih radnika. Sa druge strane radnici, u strahu od gubitka posla, ne usuđuju se suprotstaviti poslodavcima.

Stopa rizika od siromaštva (ova lica nisu nužno siromašna, već samo imaju veći rizik da to budu) u 2017. godini iznosila je 25,7%. Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (ova lica su u riziku od siromaštva ili su izrazi to materijalno uskraćena ili žive u domaćinstvima veoma niskog inteziteta rada) iznosilaje 36,7%. Posmatrano prema starosti, lica mlađa od 18 godina najviše su bila izložena riziku od siromaštva (30,5%), kao i lica od 18 do 24 godine (29,7%). Najnižu stopu rizika od siromaštva ima lesu osobe starije od 65 godina (21,3%). Najvišu stopu rizika od siromaštva imala su lica u domaćinstvima koja čine dvije odrasle osobe stroje ili više izdržavane djece, 55,8%, zatim lica mlađa od 65 godina koja žive u jednočlanim domaćinstvima, 39,6%. U zavisnosti od radnog statusa, kod lica starih 18 i više godina, najizloženija riziku od siromaštva bila su nezaposlena lica (50,7%), dok je najniža stopa rizika od siromaštva kod zaposlenih, kod poslodavca (6,8%). Kod samozaposlenih lica ova stopa iznosila je 35,5%, a kod penzionera 17,5%.³

Da bismo imali bolji uvid u slici rasporedjenosti zanimanja stanovništva u Opštini Tutin, morat ćemo prije svega raspodijeliti zanimanja, koja ćemo predstaviti u tabeli na uzorku od 100 ljudi. U tome će nam pomoći istraživanje koje je odrđeno od strane Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije pod pokroviteljstvom “Cohort fertility and education”⁴

³Republički zavod za statistiku 2017. Republike Srbije <http://www.stat.gov.rs>.

⁴Cohort fertility and education baza podataka <http://www.cfe-database.org/database/>

Tabela 1. Zastupljena zanimanja u Opštini Tutin (Ukupno naselja – 100, sela i prigradska naselja)

Ukupno	U poljoprivredi %	Van poljoprivrede%	Penzija %	Socijalna primanja %	Druge vrste prihoda %	Mješoviti tip prihodi %	Bez prihoda %
Brojčano vadomači nstva							
1	4,6	16,5	42,7	6,7	13,8	1,3	14,4
2	7,4	12,6	37,5	3,5	10,4	22,3	6,4
3	5,4	18,4	16,1	7,1	11,2	37,6	2,0
4	6,9	25,8	5,8	9,9	12,0	37,6	2,0
5	8,0	25,6	3,4	9,1	10,3	42,1	1,4
6 i više	6,7	11,2	3,9	4,3	5,4	67,9	0,6

Opština Tutin kao jedna od najruralnijih opština u bivšoj Jugoslaviji, danas taj “epitet” nosi u Republiци Srbiji. Gore navedeni podaci u tabeli se odnose na stanovništvo koje živi i radi na selima i u prigradskim naseljima koja u Tutinu broje 100 naselja.

Da bi uvidjeli realno stanje, u nastavku će se sagledati situacija u gradskom jezgru Tutina, osvrćući se na izvore prihoda stanovništva. Predstavljene podatke, kao i u podeli prethodnoj tabeli dobijamo odrđeno od strane Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije pod pokroviteljstvom “Cohort fertility and education”⁵

⁵Cohort fertility and education baza podataka <http://www.cfe-database.org/database/>

Tabela 2. Izvori prihoda domaćinstva prema broju članova domaćinstava ostalih naselja Opštine Tutin

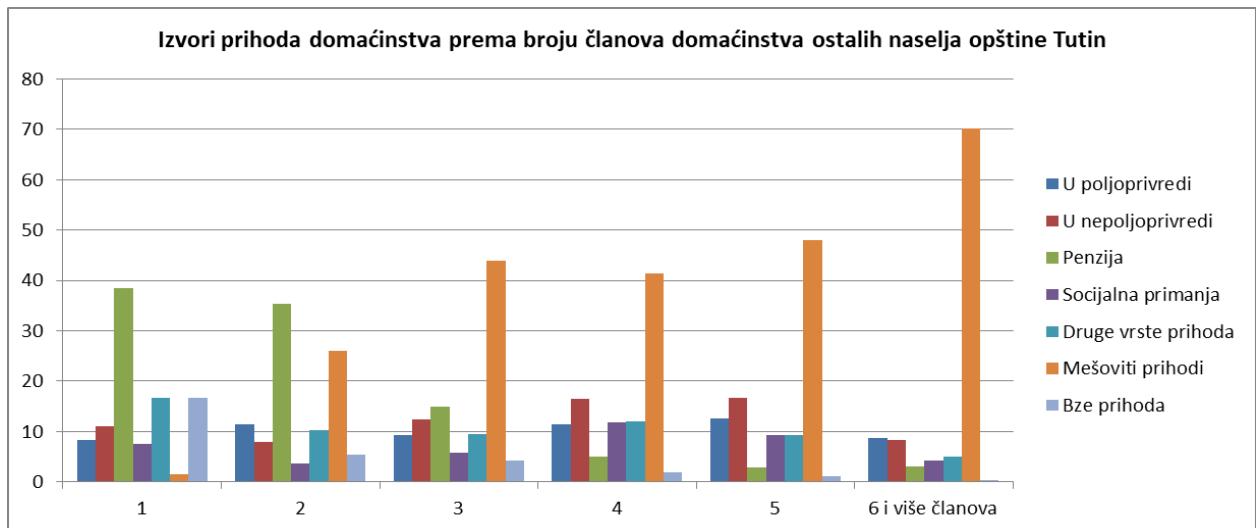
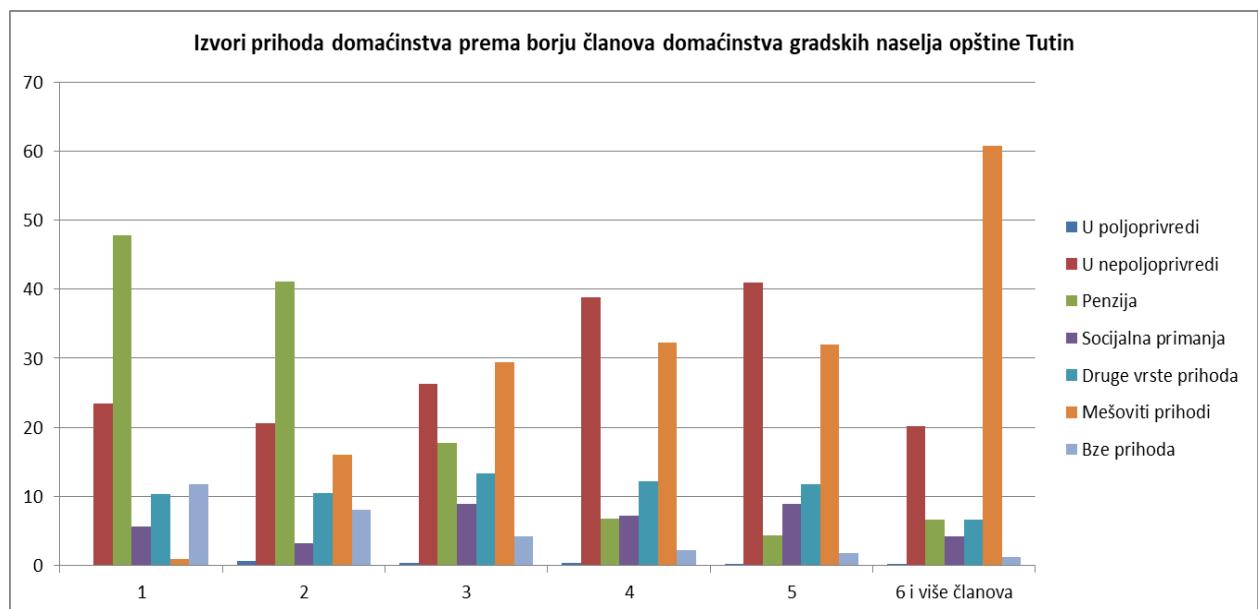

Tabela 3. Izvori prihoda domaćinstva prema broju članova domaćinstva ostalih naselja Opštine Tutin

Ukupno: 100 (grad)	U poljoprivredi %	Van poljoprivrede %	Penzija %	Socijalna primanja %	Drugevr stepriho da%	Mješoviti prihodi %	Bez prihoda %
Broj članova domaćinstva							
1	-	23,5	47,9	5,6	10,3	0,9	11,7
2	0,7	20,6	41,1	3,1	10,5	16,0	8,0
3	0,3	26,3	17,7	8,9	13,3	29,4	4,2
4	0,4	38,9	6,8	7,2	12,1	32,3	2,3
5	0,2	40,9	4,3	9,0	11,8	32,0	1,8
6 i više	0,2	20,2	6,7	4,2	6,7	60,8	1,2

Siromaštvo je danas izraženije nego ikad. Osim ostataka fabrika nekadašnjih giganata, te poslova u državnim institucijama, posao je u Tutinu praktično nemoguće pronaći. Toliki stisak siromaštva je doveo do toga da Opština Tutin postane najsilomašnija u cijeloj Republici Srbiji, sa procentom od 67% nezaposlenog, radno sposobnog stanovništva.

Tabela4. Izvori prihoda domaćinstava prema broju članova domaćinstava gradskih naselja opštine Tutin

2. Rodna ravnopravnost

Studenti smatraju da društvo u Srbiji i dalje toleriše porodično nasilje, a nejednaka raspodjela kućnih poslova i nasilje u porodici najčešći su vidovi rodne neravnopravnosti, pokazalo je istraživanje "Stavovi studenata Univerziteta u Beogradu o rodnoj ravnopravnosti u Republici Srbiji".⁶

Istraživanje je sproveo "Centar za međunarodnu javnu politiku" na uzorku od 1.403 ispitanika, studenata Univerziteta u Beogradu. Imajući u vidu da je istraživanje sprovedeno sa studentima koji su liberalnijih shvatanja, ali i da je istraživanj eobuhvatilo samo student Univerziteta u Beogradu, u daljem radu ćemo predstaviti i neke druge podatke, kako bi smo imali širu percepciju i bolje mogli razumjeti stanje o kojem govorimo u ovom radu. Većina studenata smatra da je vidljiva neproporcionalna zastupljenost žena na mjestima gdje se donose ključne odluke kako u javnoj tako i u privatnoj sferi, kao i da je znatno veća stopa nezapošljenosti žena u odnosu na muškarce. Više od polovine studenata, njih 53,5 odsto, izjasnilo se da je u Srbiji rodna ravnopravnost djelimično zastupljena.

"Najveće iznenadjenje za nas je da su muškarci u Srbiji, prema mišljenju studenata UB, diskriminisani. Takođe, muški studenti smatraju da su i u brakorazvodnim parnicama diskriminisani prilikom dodjele starateljstva nad djecom i imovinom", rekao je Lazar

⁶Centar za međunarodnu javnu politiku 2019. <http://cmjp.rs/rodna-ravnopravnost-u-rs/>

Subotić, jedan od autora istraživanja. Kako je istakao, situacija u Srbiji u proteklih nekoliko godina je napredovala i naša zemlja se, prema izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma o stanju u rodnoj ravnopravnosti, sada nalazi na 40. mjestu od 144 zemlje.

Kao najveće probleme sa kojima se žene suočavaju u Srbiji studenti su naveli seksualno uznenimiravanje, nasilje u porodici, ali i usklađivanje materinstva sa karijerom. Još jedan od problema leži i u nejednakoj plati između polova, kao i manje učešće žena na rukovodećim pozicijama. Za korjenite promjene, koje su ovom društvu neophodne kako bi ove rodne razlike nestale, potrebno je vrijeme, smatraju stručnjaci.

"To što smo u 21. vijeku i što se nama puni glava sa političkim pamfletima, ne vrijedi, jer sredina prosto ima svoja pravila ponašanja koja se vrlo teško mijenjaju. Ponašanja i društvene norme su kod nas uređena tradicijom, kulturom, svim onim što smo imali i što imamo i dalje, posebno u unutrašnjosti u manjim sredinama, a svi ti oblici ponašanja ostaju takvi i teško se mijenjaju", kaže socijalna psihologinja Vesna Tomić.

"Plašim se da ljudi očigledno ne znaju šta znači promjena svijesti koja jedina može da dovede do promjene ponašanja. To je dug proces, trajan proces, moraju za to da se stvore uslovi u sredini. A budući po rezultatima ovog istraživanja, sredina očigledno ne stvara uslove i onda to djeluje kao prazna priča. Protiv sredine, kao što je Tutin, je vrlo teška i dugotrajna borba na apsolutno svim poljima", smatra Tomić.

Inače, istraživanje je još pokazalo da su studenti Univerziteta u Beogradu prilično liberalno orijentisani prema položaju LGBT osoba u Srbiji, ali postoje bitne razlike kada je reč o pravima na sklapanje braka i usvajanje dece.

Da bi se govorilo o rodnoj ravnopravnosti potrebno je okrenuti ka informacijama koje će nam pružiti potpune podatke o tome. Nemoguće je govoriti o rodnoj (ne) ravnopravnosti, a ne spomenuti indeks rodne ravnopravnosti. Virginija Langbak, direktorka Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost, izjavila je da je Srbija jedina zemlja van EU koja je izradila Indeks rodne ravnopravnosti i to po drugi put, što pokazuje posvećenost države i Koordinacionog tijela u ovom poslu. Iz izjave direktorke Evropskog institute, može se zaključiti da je država pokrenula kampanju protiv neravnopravnosti, dok će nam rezultati pokazati koliko je urađeno i kakvo je stanje u Srbiji.⁷

Indeks rodne ravnopravnosti za Srbiju je izračunat za 2014. godinu. Veličina IRR u Srbiji je 40,6%, dok za zemlje članice EU on iznosi 52,9%. Najveći uspjeh je ostvaren u domenu moći, što je u velikoj mjeri, ali ne isključivo, posljedica uvođenja kvota za političku participaciju. Najveće zaostajanje je u domenu rada i novca. Indeks rodne ravnopravnosti u

⁷12.12.2018. <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/objavljen-novi-indeks-rodne-ravnopravnosti-za-republiku-srbiju/>

domenu rada za Srbiju iznosi 38,2, a za EU – 61,9. U domeni novca u Srbiji je indeks iznosio 39,2, a u EU 67,8. Izrazita nejednakost je registrovana upravo u domeni prihoda, gdje je Srbija ostvarila tek 26,6 % od idealnih 100% jednakosti, što znači da je pređeno manje od $\frac{1}{3}$ puta ka jednakosti.

Srbija ima drugi najniži rezultat u poređenju sa svim članicama EU u uspoređenju sa državama koje nisu članice EU. U domenu znanja razlike su izražene u izboru obrazovnih profila, pri čemu su žene još uvijek izrazito više zastupljene u oblasti društvenih nauka. Indeks je naročito nizak u oblasti cjeloživotnog učenja, koje je i kao javna politika, ali i kao praksa, u Srbiji još uvijek veoma rijetko zastupljeno. Kada je riječ o domenu vremena, Srbija ima indeks 31,2 a za EU, je 37,6. Domen moći je jedini domen u kojem Srbija ima bolje rezultate od EU, i to zbog indeksa ekonomske moći. Indeks u cjelini za Srbiju iznosi 43,0, a za EU 39,7. Indeks političke moći za Srbiju iznosi 43,0, za EU – 49,8, a ekonomske moći za Srbiju 43,1 a za EU 31,7⁸. Dobra rangiranost Srbije može se protumačiti pre svega povoljnim efektima uvođenja zakonskih kvota, kada je riječ o zastupljenosti žena u zakonodavnim tijelima (Republička i pokrajinska supština). Ipak, s druge strane, muškarci su u čak 85% slučajeva članovi odbora u najvećim kompanijama, i u 70% slučajeva su članovi Narodne banke.⁹

Domen zdravlja ima najvišu vrijednost i u Srbiji i u EU, što znači, ujedno, da je u ovoj oblasti i najmanja razlika u tretmanu muškaraca i žena. Poddomeni zdravlja su status (izmjerен sopstvenom percepcijom zdravlja, očekivanim trajanjem života i brojem godina zdravog života), kao i pristup (izmjeren neispunjениm medicinskim i stomatološkim uslugama). Za Srbiju je ukupni rezultat za zdravlje bio 82,9, a za EU – 90,0. U oblasti poddomena, za Srbiju zdravstveni status 81,1, a za EU 86,4. A za pristup zdravstvenoj zaštiti iznosio je 84,9 za Srbiju i 93,8 za EU¹⁰. Muškarci češće od žena svoje zdravlje ocjenjuju kao dobro ili veoma dobro (81,6% naspram 53,4% – ovo važi za 16 i više godina starosti)¹¹.

⁸Evropski institut za rodnu ravnopravnost, Indeks rodne ravnopravnosti za Srbiju, 2016:64

⁹(ibid) 2016:67

¹⁰(IRR, 2016:71)

¹¹(ibid), 2016:73

2.2.1.Zakonodavni okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji

Usvajanjem Evropske povelje Srbija se obavezala da sve institucije u zemlji sprovode politiku rodne ravnopravnosti, kao i da uspostave standard, međunarodne norme za našu zemlju u ovoj oblasti.

Višedecenijsko sprovođenje politika rodne ravnopravnosti na međunarodnom nivou i u mnogim državama širom planete doprinijelo je razvijanju znanja u ovoj oblasti, ali i mnogim naučenim lekcijama. Naime životi žena i muškaraca nisu tekli i mijenjali se onom brzinom kojom se to očekivalo, pa samim tim razvoj nije donio boljitetki ni svim dijelovima svijeta, niti svim građanima. Mnogi su regioni diljem planete ostali zapostavljeni, a u razvijenim zemljama, čitave grupe ljudi su ostale na margini društva ili su ostale sa nedovoljno šansi da sami uspiju dostojanstveno živjeti.

Osnaživanje¹² svih građana i građanki jedne zemlje danas je ključni zahtjev javnih politika.

Politike moraju biti takve da smanjuju neravnopravnosti koje postoje među građanima i građankama, doprinose njihovom blagostanju i povećavaju njihove šanse da upravljaju svojim životima. Koncept rodne ravnopravnosti je izrastao iz nezadovoljstva prouzrokovanih primjenom strategija za integraciju žena u razvojni proces koji je osmišljen 1970 i 1980-ih. Ova strategija zvala se **žene i razvoj** (ili žene u razvojnim procesima – *women in development*) i imala je za cilj da integriše žene u razvojne procese, tako što se različitim programima i projektima obraća ženskim praktičnim potrebama.¹³

Termin rodna ravnopravnost se prvi pojavio u međunarodnim politikama, poslije Treće svjetske konferencije Ujedinjenih nacija o ženama (Najrobi, 1985) i bio je eksplisitno usvojen na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (Peking, 1995)¹⁴ kao odgovor na mali uticaj koji su dotadašnje različite politike, programi i aktivnosti postizale na polju unaprjeđenja položaja žena udruštu.

Na svjetsku scenu, stupio je novi pristup u uključivanju žena u razvojne procese koji se zove **rod i razvoj** (*gender and development*). Ovim pristupom više se usmjerava pažnja prema društvenim i kulturnim procesima u zajednici, kao važnog dijela u rješavanju podređenog položaja žena. Također, pristup zastupa intervencije koje utiču i na žene i na

¹²Mali rečnik feminističkih termina, Dejana D. Jovanović; Đorđe Otašević, Beograd 2015

¹³Uprava za rodnu ravnopravnost Republike Srbije, Ministarstvo rada i socijalne politike

http://www.femix.info/files/biblioteka/Trening_materijal.pdf

¹⁴Tereza Ganza-Aras Sabor RH, Zagreb: JEDNAKOST, RAZVOJ I MIR IV. svjetska konferencija o ženama, Peking 1995.

muškarce i koji mijenja njihove međusobne odnose u pravcu ravnopravnosti (npr. promocija očinstva i većeg uključivanja muškaraca u privatnu sferu omogućava ravnopravnije odnose u privatnoj sferi, ali utiče i na cijelokupno društvo i kulturu zajednice). Često se može pročitati da se pristup *Žene i razvoj* bavi praktičnim potrebama žena, dok *Rod i razvoj* odgovara na strateške.

Strategije za postizanje ravnopravnosti su se kroz vrijeme mijenjale. Počećemo od prve strategije i prikazati je ona donijela, te čemo polako sužavati geografski prostor na okvire Srbije, kako bi se u konačnici fokus stavliona Tutina, kao geografsko područje od interessa za ovo istraživanje.

Prva i najstarija strategija koja se primjenjuje je strategija jedankosti u zakonu ili **jednak tretman (pred zakonom)**, kako se često naziva u literaturi. Ovo je najstarija strategija i “uslov bez koga se ne može¹⁵”, odnosno preduslov za nastajanje drugih strategija. Jednak tretman ili jednakost u zakonu podrazumijeva zahtjev da žene i muškarci u zakonima i javnim politikama budu jednakom tretirani. Možemo reći da počinje od samog nastanka države na način na koji je danas i sa prvim zahtjevima žena da dobiju parvo glasa i budu uključene u javni život. Zato aktivistkinje/aktivisti za ženska prava sarađuju sa parlamentarcima i parlamentarkama, usmjeravajći svoja zalaganja i svoje aktivnosti ka ključnim donosiocima odluka kako bi lobirali za (bolja) zakonska rješenja koja smanjuju neravnopravnosti u društvu. Dugo se vjerovalo da je strategija jednakog tretmana (jedankosti u zakonu) dovoljna sama po sebi, da će dobri zakoni dovesti do poboljšanja života svih građana i građanki (npr. sufražetkinje¹⁶ su vjerovale da će pravo glasa za žene uticati na nestanak ratova, jer žene neće glasati da njihovi muževi i sinovi idu u rat), ali se to nije dogodilo. Ispostavilo se da različite startne pozicije u društvu u velikoj mjeri utiču na to na koji način možemo da koristimo svoja prava i da je pored ove strategije potrebno integrisati i druge.

Tako je na scenu stupila **strategija jednakih mogućnosti ili** u našem slučaju **strategija specifičnih politika usmjerenih na žene i djevojčice**. Ova strategija ima za cilj da omogući jednak koristenje garantovanih prava tako što obezbeđuje dodatne mјere i politike za pojedine grupe građana koji imaju manje šansi u društvu. Kvote za manje zastupljen spol, primjer su politika jednakih mogućnosti. One će postojati toliko dok nam ne postane standard da žene i muškarci sjede zajedno i ravnopravno u parlamentima i na svim drugim mjestima odlučivanja. Posebne mјere usmjerene za školovanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, programi za obrazovanje romske djece, mјere za unprjeđenje položaja žena

¹⁵Condicio sine qua non <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095631167>

¹⁶Sufražetkinje - <https://hr.wikipedia.org/wiki/Sufra%C5%BEetkinje>

koje žive na selu, primjer su politika jednakih mogućnosti. Obavezno predškolsko obrazovanje djece u Srbiji, također je primjer politika jednakih mogućnosti zato što u ovom trenutku svega 50% četvorogodišnjaka ide u vrtić (uglavnom djeca iz urbanih sredina), a regionalne razlike u pristupu predškolskom obrazovanju su ogromne. Strategija obrazovanja Srbije podrazumijeva da do 2020. godine, 75% trogodišnjaka bude u vrtićima.¹⁷ Nakon nekoliko decenija primjene strategije specifičnih politika za žene, ispostavilo se da one takođe nisu dovoljne, jer nedovoljno brzo mijenjaju pozicije moći žena i muškaraca. Žene se obrazuju, ulaze u javni život i na tržište rada, ali muškarci i dalje zadržavaju sve pozicije moći (političku, ekonomsku, društvenu). Zato je na scenu stupila najmlađa strategija koja sedanas naziva uvođenje rodne perspektive ili urodnjavanje (engleski - *gender mainstreaming* - Sistemsko razmatranje razlika između uslova, situacija i potrebažena i muškaraca u svim politikama i akcijama.¹⁸) koja se upravo fokusira na odnose između žena i muškaraca i zahtjeva od svih aktera da prilikom donošenja javnih politika procjenjuju kako one utiču na živote žena i muškaraca i njihove pozicije u društvu.

Strategija za rodnu ravnopravnost i poboljšanje položaja žena Republike Srbije, pokušala je da integriše ove strategije, te su i ciljevi same strategije tako zamišljeni i napisani. U kojoj mjeri ova strategija u tome uspijeva, vidjećemo u nastavku rada u vidu historijata.

2.1.2. Historijat rodne ravnopravnosti kroz politiku

Nakon “petooktobarske revolucije” 2000. godine, počele su se uspostavljati osnovne institucije koje se bave i direktno tiču problema kakav jeste problem rodne ravnopravnosti. Prvi mehanizam za rodnu ravnopravnost, uspostavljen je u AP Vojvodine 2002. godine, a nakon toga i na nacionalnom nivou (Savjet za rodnu ravnopravnost) 2004. godine.

Uprava za rodnu ravnopravnost (2007. godine) osnovana je tada pri Ministarstvu za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, kao i mehanizmi pri zakonodavnoj vlasti. Zakon o ravnopravnosti spolova usvojen je 2009. godine, kada je usvojen i Zakon o zabrani diskriminacije, kao i Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Zakon o ravnopravnosti spolova propisao je obavezu osnivanja lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i oni su se osnivali pri lokalnim samoupravama uz podršku međunarodnih organizacija i donatora. Nacionalna strategija za sprječavanje i

¹⁷Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji 2012. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf>

¹⁸Evropski institute za rodnu ravnopravnost – termini:<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1185>

suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, usvojena je 2011. godine. Međutim, ova tijela za rodnu ravnopravnost, naročito u njihovim prvim godinama nastajanja bila su neučinkovita. Nedostajali su im resursi za rad (obezbjedena sredstva, ali i edukovani ljudi), bili su bez snažnog mandata i što je najvažnije često bez podrške donosioca odluka bez kojih je napredak bio nemoguć.

U periodu od 2008. do 2012. godine ipak se pravi značajan iskorak u politikama rodne ravnopravnosti, prije svega u AP Vojvodini, gdje Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova dobija prvi veliki međunarodni projekat i mandat da radi na suzbijanju nasilja. Nakon toga dolazi do izrade prve rodne analize vojvođanskih javnih politika u saradnji sa švedskim ekspertima i ekspertkinjama, izrađuju se i prve rodne analize na lokalnom nivou.

Na nacionalnom nivou djeluje Uprava za rodnu ravnopravnost koja također u saradnji sa međunarodnim donatorom pokreće niz značajnih projekata, uključujući izradu nacionalne strategije, nakon čega dolazi do početka projekata za žene na selu, političku participaciju. 2014. godine ženske organizacije i druge organizacije civilnog društva, ekspertkinje, naučnice, političarke i aktivistkinje organizuju III Palićku Konferenciju¹⁹ sa idejom da se iz ženskog pokreta ponudi vizija razvoja zemlje, da se ujedine resursi, povežu žene i muškarci iz svih oblasti društva kako bi se radilo na održivom razvoju, koji za cilj ima to da podstiče ravnopravnost i solidarnost, obnavlja resurse i uspostavlja visok standard života za sve građane i građanke Republike Srbije, počevši od nacionalnog nivoa do lokalnih administracija.

Iste godine ukida se Uprava za rodnu ravnopravnost, a nakon njenog ukidanja se formira Koordinaciono tijelo Vlade za rodnu ravnopravnost (kao radno tijelo, bez zakonom utvrđenog mandata), u skupštini Republike Srbije se osniva Ženska parlamentarna mreža²⁰.

U narednih nekoliko godina, Ženska parlamentarna mreža u saradnji sa ekspertkinjama, međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama uspjeva da napravi pomake u politikama rodne ravnopravnosti, među kojima je sigurno najznačajnija izmjena Zakona o budžetskom sistemu²¹ i uvođenje rodnog budžetiranja kao zakonske obaveze.

Koordinaciono tijelo takođe uz stalnu podršku međunarodnih organizacija radi na implementaciji Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost, politikama suzbijanja nasilja prema ženama, osnaživanju lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, rodnom

¹⁹III Palićka konferencija 2016.<https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1439913>

²⁰Ženska parlamentarna mreža, 2019.<https://zpmserbia.wordpress.com/>

²¹Zakon o budžetskom sistemu ("Sl. glasnik RS", br. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - ispr., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - dr. zakon i 103/2015).

budžetiranju, ženskom preduzetništvu i mnogim drugim temama koje potпадaju pod rodnu ravnopravnost. Započinje se i velika kampanja i snažne aktivnosti za unaprjeđenje politika rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, kroz izgradnju kapacitata lokalnih samouprava da se ovom temom bave i stalnom podrškom za primjenu Evropske povelje za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou. Međutim sve ove aktivnosti ne dovode do značajnog poboljšanja položaja žena udruštu na način na koji se to očekivalo, kako u cijeloj državi tako i u Tutinu.

Nacionalne strategije za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti donijet je Akcioni plan za period od 2010. do 2015. godine. U tom planu propisana je obaveza organa opštine da u okviru svojih nadležnosti obezbjeđuju, podstiču i unaprjeđuju ravnopravnost spolova, kao i da razmatraju mjere i aktivnosti koje su u funkciji ravnopravnosti spolova i ostvarivanja jednakih mogućnosti i u tom cilju propisuje organizovanje stalnog radnog tijela ili određivanje zaposlenog za rodnu ravnopravnost i obavljanje poslova za ostvarivanje jednakih mogućnosti u skladu sa ovim Zakonom.

Uprkos društvenoj i znanstvenoj aktuelnosti teme ekonomске pozicije žene, njenoj rativnosti, empirijski dokazi i akademska istraživanja o ovom pitanju suviše nego oskudna, arodne i društvene nejednakosti natržištu radajoš uvijek nisu prisutne u diskursu javnih politika. Pregledom literature na međunarodnom nivou da se zaključiti kako se o ovom pitanju u posljednje dvije decenije poklanja posebna pažnja. O tome svjedoči ekspozicija različitih istraživanja i pojačan znanstveni interes pojedinih naučnih disciplina, posebno ekonomije, sociologije, socijalne politike, antropologije i psihologije za različite aspekte diskriminacije na tržištu rada. Rezultati ovih istraživanja pokazuju da su žene, uprkos tome što im je naknadno otvoren pristup na tržištu rada i u zakonskom smislu, zagarantiran ravnopravan tretman, iskustveno suočavaju s brojnim nejednakostima na tržištu rada koje se mogu vezati kako za nejednake mogućnosti i uključivanja u radnu snagu, tako i u nejednakom položaju na tržištu rada.²²

2.2.2. Institucionalni okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u Opštini Tutin

Savjet za rodnu ravnopravnost Tutin je u osnovan uz podršku lokalne samouprave 2011. godine. Nakon usvajanja Lokalnog akcionog plana Savjeta za RR je organizovano niz projekata za Ekonomsko osnaživanje žena, Bezbjednost u zajednici i Rodna ravnopravnost koji su uspješno sprovedeni na teritoriji Opštine Tutin, a koji su doprinijeli podizanju svijesti

²²Miković, Bašić, 2016.; 136

žena. Zakon o ravnopravnosti polova u Članu 39.²³ uređuje pitanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou i obezbeđuje stabilnost lokalnih mehanizama za ravnopravnost polova kako njihov opstanak ne bi najdirektnije zavisio od primjene skupštinske većine u lokalnoj zajednici, što je ranije bio čest slučaj. Vlada je donijela Nacionalnu strategiju za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji, kao prvi korak ka poboljšanju položaja žena i uvodjenje rodne ravnopravnosti²⁴. Osnovni zadatak Strategije je da pruži mogućnosti koje će obezbijediti izradu sistemskih, institucionalnih i razvojnih rješenja za ostvarivanje politike jednakih mogućnosti u različitim aspektima života žena i muškaraca.Za sprovođenje

Skupština Opštine Tutin, na sjednici održanoj dana 29. 11. 2011. godine, donijela je Odluku o usvajanju Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou, gdje se kao osnovni principi ostvarivanja ravnopravnosti žena i muškaraca ističu jednakra prava za sve.Osnovni cilj Lokalnog akcionog plana (LAP)²⁵ za period 2016-2020. godine je u skladu sa mandatom Savjeta za rodnu ravnopravnost Opštine Tutin, Nacionalnom strategijom za poboljšanje položaja žena i unapredjenje rodne ravnopravnosti. Akcionim planom za unapređenje rodne ravnopravnosti u Opštini Tutin utvrđuju se aktivnosti koje će se ostvariti u periodu od 2016. do 2020. godine.

Poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti za Opština Tutin jeste da s jedne strane definiše prioritetne oblasti za djelovanje Savjeta za rodnu ravnopravnost za period 2016-2020. Žene u ovoj opštini čine preko 51% biračkog tijela i još uvijek se bore za ostvarivanje kvote od 30% zastupljenosti u predstavničkim tijelima, izvršnim organima i na rukovodećim mjestima. U Tutinu žene učestvuju u procesu odlučivanja malim dijelom, što pokazuju i sljedeći podaci. Na mjestima predsjednika i zamjenika predsjednika Opštine Tutin su muškarci. Za razliku od prošlog saziva broj vijećnika je manji i ima jedna žena u Opštinskem vijeću. Kada govorimo u zastupljenosti žena u lokalnom parlamentu, situacija je sljedeća: predsjednik i zamjenik predsjednika skupštine su muškarci, sekretarka je žena. Žene su sa **29.73%** zastupljene među odbornicima, a sa **30%** među članovima radnih tijela skupštine Opštine Tutin (vidjeti tabelu ispod).

Tabela5. Zastupljenost žena i muškaraca u skupštini opštine Tutin

Skupština opštine	Ukupno	Muškarci	Muškarci u procentima	Žene	Žene u procentima
Odbornici/e	37	26	70.27 %	11	29.73 %

²³Službeni glasnik RS br. 104/09

²⁴Službeni glasnik RS br. 15/09

²⁵Lokalni akcioni plan „Savjet za rodnu ravnopravnost opštine Tutin“ 2015.

Šefovi odborničkih grupa	3	3	100 %	0	0
Radna tijela Skupštine	40	28	70%	12	30%

Na čelu Opštinske uprave opštine Tutin koja ima 108 zaposlenih nalazi se muškarac, a među zaposlenima žene su zastupljene sa 34.25 %. U opštinskom javnom pravobranilaštvu žene su zastupljene 100 %.

Tabela6. Zastupljenost žena i muškaraca u opštinskoj upravi u Tutinu

Opštinska uprava	Ukupno	Muškarci	U procentima	Žene	U procentima
Načelnici odjeljenja	4	4	100 %	0	0
Zaposleni	108	71	65.74 %	37	34.25 %

Zastupljenost žena u upravnim i nadzornim odborima javnih preduzeća i ustanova čiji je osnivač Skupština Opštine Tutin iznosi **18.91%**, dok od 104 zaposlena lica u ovim preduzećima i ustanovama 47 su muškarci a 17 žene odnosno 24.20 %.

Obrazovanje

U dječjem vrtiću u Tutinu, ima 690 djece na terenu i u gradu. Od toga broja je dječaka 330, a 360 djevočica. Broj djece se smanjuje u predškolskom uzrastu, čemu je doprinio loš standard društva i masovni odlazak u Evropske zemlje. Broj učenika koji pohađaju osnovnu školu na teritoriji opštine Tutin je 4.160, dok srednjoškolaca ima 1.120.

Tabela7. Struktura učenika prvoga i drugoga razreda u OŠ u opštini Tutin

Škola	Mjesto	Učenici prvog razreda			Učenici drugog razreda		
		Ukupan broj	Dječaci	Djevojčice	Ukupan broj	Dječaci	Djevojčice
RifatBurdžovićTršo	Tutin	137	51%	49%	163	59%	41%
Vuk Karadžić	Tutin	113	52%	48%	144	60%	40%
Ibrahim Bakić	Ljeskova	44	60%	40%	30	59%	41%
Meša Selimović	Ribariće	66	50%	50%	61	40%	60%
Aleksa Đilas Bećo	Draga	37	56%	44%	35	57%	43%
25. maj	Delimeđe	69	67%	37%	87	60%	40%

Tabela 8. Broj prijavljenih slučajeva, žrtava nasilja prema izvjestajima policije i Centru za socijalni rad

Ukupan broj prijavljenih slučajeva	27		
Broj sudskih postupaka	21	6 je odbilo da podnese krivičnu prijavu, ali su uzete izjave i proslijedjene Tužilaštvu.	
		Uglavnom su slučajevi partnerskog zlostavljanja	
U postupku	0		

Podaci od Policijske stanice Tutin ukazuju na 27 prijavljenih slučajeva nasilja u porodici u toku 2016. godine. Podnijeto je 21 krivičnih prijava, gde je za 9 lica donijeto rješenje o zadržavanju do 48 sati. Šest žrtava nasilja je odbilo da podnese krivičnu prijavu, ali su uzete izjave i proslijedjene Tužilaštvu. Službenici Policijske stanice u Tutinu, obavijestili su Centar za socijalni rad Tutin o svakom slučaju kako je i predviđeno zakonom. Nasilje je u porastu, ali, kako kažu iz policijske stanice, povećano je prijavljivanje zbog povećanja svijesti građana Tutina. Predavanja koja je organizovao Savjet za rodnu ravnopravnost i NVO Impuls, jedina aktivna nevladina organizacija u ovom gradu, su doprinijela da se nasilje češće prepozna i prijavljuje, a institucije ozbiljnije prilaze ovom problemu. Nasilje je postalo svakodnevna tema, ljudi ga uglavnom osudjuju i prijavljuju. Bezbjednost žena je još uvijek na niskom nivou.

Zdravlje

Podaci o porastu raka dojke i grlića materice, zastrašujući su u Tutinu. U 2016. godini je otkriveno 25 slučaja oboljelih žena. U Domu zdravlja je 2019. godine bilo 11 slučajeva raka, uglavnom grlića materice i dojke. U Domu zdravlja u Tutinu ukupno je zaposleno 232 lica od kojih su 159 ili 69,06 % žene, a 73 muškarci ili u procentima 30,94 %.

Tabelab.9: Odnos zaposlenih u Domu zdravlja u Tutinu

	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%
Specijalisti	34	16	45,45	18	54.55
Lekari	19	14	72.22	5	27.78
Medicinski radnici	72	59	79.71	14	20.29
Tehnički radnici	32	22	64.52	11	35.48

2.2.3. Ekonomsko osnaživanje žena

Jedan od glavnih uzroka nejednakih zarada može se pripisati (rodno) specifičnim obrazovnim i profesionalnim izborima žena i muškaraca. Strategijom EU 2020. predviđeno je da se dostigne kvota od najmanje 40% mladih sa univerzitetskim obrazovanjem, te smanji broj onih koji rano napuštaju školovanje na ispod 10%. Trenutno, više učenika u Tutinu ranije napušta obrazovni sistem nego učenica, dok je istovremeno i broj žena sa univerzitetskim obrazovanjem u većini zemalja članica u odnosu na muškarce veći. Tako je u 2009.godini, 35,7% žena i 28,9% muškaraca starosti 30-34 godine uspješno okončalo tercijarno obrazovanje. Takođe, 60% novo diplomiranih čine žene. Među ključnim aspektima koji uvjetuju nejednak položaj žena na tržištu rada jesu horizontalna (sektori i zanimanja) i vertikalna segregacija (manjak žena na pozicijama odlučivanja). One ograničavaju ekonomsku neovisnost žena i predisponiraju ih na niske plate. U principu, što je indeks segregacije viši, viši je nivo segregacije²⁶.

Ekonomsko osnaživanje žena ključno je za društvo, a zadatak Savjeta za rodnu ravnopravnost da se izbori za napredak uključujući medije i obrazovne institucije. Zato Uprava za rodnu ravnopravnost prepoznaje projekte koji se bave konkretnim problemima žena u Tutinu. Potencijal koji žene u Tutinu imaju je veliki i nije dovoljno iskorišten. Bilo bi veoma značajno kada bi više žena bilo aktivno u privredi, pogotovo na rukovodećim mjestima. Zanemarivanje rodne ravnopravnosti u poslovanju negativno se odražava na institucije i na ekonomiju. Sa druge strane, mediji imaju važnu ulogu u rušenju stereotipa što je takođe važno u procesu razvoja rodne ravnopravnosti. Ukupan broj nezaposlenih u opštini Tutin je 7.561. Od tog broja 4.981 su žene.

Tabela10. Broj nezaposlenih i stepen obrazovanja

Po stepenu obrazovanja	Ukupno	Žene
I	4.386	2.677
II	89	39
III	1.573	550
IV	25	5
V	89	34

²⁶Bašić, Miković:2012.

VI	38	10
VII	202	95

2.2.4. Informisanje

Cilj postojanja Savjeta za rodnu ravnopravnost je da ženama u Tutinu ponudi cijelovito informisanje i obrazovanje kao i neposrednu pravnu i psihološku pomoć kao potporu njihovoj aktivnijoj ulozi u prepoznavanju i prijavljivanju diskriminacije. Putem interaktivne kombinovane, javne medijske kampanje žene u Tutinu bi trebale imati priliku da dobiju sve potrebne informacije, znanja, mјere i načine da prijave diskriminaciju na random mjestu. Osim aktivnog informisanja, cilj SRR je da ponudi besplatnu pravnu i psihološku pomoć za žene koje se nalaze pod pritiskom diskriminacijskih praksi na tržištu rada ili su u prošlosti bile žrtve ove vrste diskriminacije. Rade na uključivanju svih starosnih doba I svih obrazovnih profila žena na dva načina: aktivno upoznavanje žena sa problemom i iznošenje ličnog doživljaja problema uz istovremeno pristupanje njegovom rješavanju.

Ove ciljeve Savjet za rodnu ravnopravnost će pokušati da dostigne uz pomoć različitih medija: novih medija (internet portal) na koje je naviknuta mlađa i srednja populacija žena i tradicionalnih medija (radio, dokumentarni film, priručnici) koji su popularni kod svih generacija. Kroz informisanje, žene bi se podstakle da izgovore i artikulišu svoje iskustvo diskriminacije (anonimne izjave) i da na taj način ocijene svoju poziciju što će pomoći i neposrednoj identifikaciji I osjećanju povezanosti. Na drugoj strani, Savjet za rodnu ravnopravnost će se boriti za učinkovitije informisanje šire javnosti o problemu i poziv institucijama koje se bave pravima žena da private nove metode rješavanja problematike. SRR će postići sve ove ciljeve uz saradnju i podršku NVO, lokalne TV i Opštine.

Ključne institucije koje su relevantne za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou Tutina su:

- Savjet za rodnu ravnopravnost
- Koordinacioni tim za izradu Lokalnog akcionog plana
- Opštinska uprava
- Centar za socijalni rad Tutin
- Dom zdravlja Tutin
- Ministarstvo unutrašnjih poslova, Policijska stanica u Tutinu
- Osnovne i srednje škole, predškolska ustanova

- Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, filijala Novi Pazar
- Nacionalna služba zapošljavanja, filijala Novi Pazar
- Javna preduzeća
- NVO Impuls
- Lokalni mediji: Javno informativno preduzeće Tutin
- Kancelarija za mlade

Nacionalni pregled o ostvarenju Pekinške deklaracije platforme za akciju 25²⁷, pokazao je **da je Srbija u oblasti ženskih ljudskih prava najveće rezultate ostvarila u unapređenju normativno-pravnog okvira,** uspostavljanju institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u svim oblastima, ojačavanju institucionalnog okvira na nasilje prema ženama, uspostavljanju rodnoodgovornog budžetiranja kao zakonske obaveze, unaprjeđenju rodne statistike (uključujući izradu Indeksa rodne ravnopravnosti²⁸ prema EU standardima) i povećanju učešća žena na svim pozicijama.

Kao polja za unaprjeđenje u ovom pregledu navode se ravnopravnost i nediskriminacija u zakonu, unapređenje pristupa pravdi, kvalitetno obrazovanje i doživotno učenje za žene i djevojčice, žensko preduzetništvo i ženska preduzeća, rodnoodgovorno budžetiranje i smanjenje nasilja nad ženama.

U poređenju sa prosjekom država članica Evropske unije (EU 28) Srbija bilježi nižu vrijednost indeksa za 10,4 poena (prethodno je ova razlikabila 12,4 poena), a razlike između Srbije i proseka EU najveće su u oblastima moći, vremena i novca, dok su u oblastima zdravlja, znanja i rada nešto manje. Iako Indeks ukazuje na općenito uvećanje, unutar domena vide se različiti trendovi. Unutar domene rada povećanje se duguje povećanoj participaciji na tržištu rada, dok je u poddomeni segregacije radne snage i kvaliteta rada zabeleženo blago pogoršanje.

Povećana vrijednost indeksa zabilježena je prije svega uslijed povećana opšte zaposlenosti (zvanični podaci koji se koriste), a ne zbog smanjenja rodnog jaza u zaposlenosti (koji je čak povećan). U domenu rada, Srbija zauzima 22. mjesto.

U domenu novca, takođe je zabilježen napredak, ali je ovo i dalje polje u kome Srbija bilježi najveći zaostatak za projektom EU (u prethodnom periodu zauzimala je poslednju poziciju u Evropi, u ovom ciklusu iza Srbije samo je Rumunija). Podaci o unakrsnim nejednakostima ukazuju na to da pojedine grupe imaju posebno nepovoljnije karakteristike:

²⁷Nacionalni pregled 2019 https://www.unece.org/fileadmin/DAM/RCM_Website/Serbia_ENG.pdf

²⁸Evropski institut za rodnu ravnopravnost, Indeks rodne ravnopravnosti za Srbiju, 2016. <https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh01135130ec.pdf>

jednočlana domaćinstva, samohrani roditelji i porodice sa više djece, više su izloženi riziku od finansijskog siromaštva, dok mladi, osobe nižeg obrazovanja, starije žene i stanovništvo ruralnih područjima veće poteškeće pri pristupu finansijskim resursima. U najvećem riziku od finansijskog siromaštva su mladi, starije žene i osobe nižeg obrazovanja, naročito muškarci (što je drugačije od evropskog prosjeka gde postoji veća razlika za žene ispod 65 godina starosti).

U domenu znanja zabilježena je pozitivna promjena, prije svega zahvaljujući većem učešću u tercijalnom obrazovanju (više i visoko). Srbija dijeli 16. i 17. mjesto sa Češkom. Zabilježen je i negativan trend u domenu segregacije (upisivanje rodno stereotipnih škola i zanimanja u većoj meri nego ranije). U domenu vremena nisu zabilježene promjene, a podaci na osnovu kojih je izračunat ovaj index pokazuju izražene rodne nejednakosti u brizi o domaćinstvu, ali i mogućnostima obavljanja aktivnosti koje su značajne za kvalitet života poput rekreacije, učešća u kulturnim događanjima i sl. što ukazuje na lošiji kvalitet života i opterećenje zaposlenih žena. Srbija u ovom domenu zauzima 25. mjesto između Rumunije i Portugalije.

U domenu moći Srbija je napravila najveći pomak (čak za 9,3 poena) i taj porast se najviše vidi u poddomenu političke i društvene moći, dok je poddomen ekonomske moći u blagom padu. U ovom domenu Srbija zauzima 16. mjesto i iznad je prosjeka EU. U domenu političke moći, Srbija napredak duguje povećanju broja poslanica u nacionalnom i lokalnim parlamentima, povećanja broja ministarki, kao i većem udjelu žena u odborima radio-difuznih preduzeća. Iako za poddomene političke i ekonomske moći, Srbija zauzima poziciju iznad prosjeka EU, u domenu društvene moći nalazi se na posljednjem mjestu (zaostaje 34 poena za prosekom), što ukazuje na to da formalne pozicije moći nisu dovoljne za povećanje sveobuhvatne moći žena u društvu. U ovom trenutku žene se nalaze na pozicijama predesjednice parlamenta, predsjednice vlade i guvernerke Narodne banke.

U domenu nasilja, Indeks citira istraživanje o nasilju prema ženama koje je u regioni sprovela Misija OEBS-a²⁹. Izvještaj se zasniva na istraživanju sprovedenom 2018. godine u sedam državaučesnica OEBS-a: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija, Srbija, Moldavija, Ukrajina i Kosovo. Ispitano je ukupno 15.179 žena starosne dobi od 18 do 74 godine. Istraživanje pokazuje kako 85% žena u Srbiji smatra da je nasilje

²⁹<https://www.osce.org/secretariat/413237>

Pohvaljeno je usvajanje Zakona o azilu I privremenoj zaštiti, Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, Zakona Strategija za rodnu ravnopravnost i Zakona o budžetskom sistemu; donošenje nacionalnih strategije za rodnu ravnopravnost, unpaređenje položaja Roma i Romkinja, strategije protiv trgovine ljudima, NAP za primenu rezolucije 1325; <https://www.ljudskaprava.gov.rs/sr/node/156>

nad ženama učestalo u Srbiji, a njih 29% da je nasilje u porodici privatno pitanje koje treba rješavati u okviru porodice. Nešto više od petine žena doživjelo je fizičko i/ili seksualno nasilje, a veća opasnost **od nasilja nalazi se u partnerskim odnosima (dvostruko veća stopa nasilja partnera ili bivših partnera)**; u partnerskom nasilju dominira psihičko nasilje (44%), a seksualno uzenimiravne doživjela je gotovo polovina žena starijih od 15 godina (42%); proganjanju je bila izložena svaka deseta žena.

Srbija se početkom 2019. godine takođe našla u prilici da *pred CEDAW komitetom Ujedinjenih nacija brani IV periodični izveštaj o stanju ženskih ljudskih prava*. Iz civilnog sektora stiglo je čak 12 izvještaja kojim su organizacije civilnog društva u Srbiji dokazivale da je nivo ženska ljudska prava u Srbiji, značajno urušen u prethodnom periodu. U preporuke CEDAW komiteta ukazuje se na pozitivne promjene (prije svega onih koje se tiču normativnog okvira i usvajanja strategija na nacionalnom nivou) i velika zabrinutost nad činjenicom da žene u Srbiji ne poznaju svoja prava, a u društvu se pojačava antirodni i regresionistički diskurs.³⁰ CEDAW Komitet takođe zahtijeva od Srbije da preporuke učini vidljivijim, te da se posebno preispita donešeni Zakon o pravnoj pomoći i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, hitno doneše. Zakon o rodnoj ravnopravnosti i izmjene Zakona protiv diskriminacije. CEDAW komitet takođe posebno naglašava ulogu Narodne skupštine: "Komitet naglašava ključnu ulogu zakonodavne vlasti u osiguravanju potpunog sprovećenja Konvencije.³¹ On poziva Narodnu skupštinu u skladu sa svojim mandatom, da preduzme neophodne korake u vezi sa provođenjem sadašnjih zaključnih zapažanja, od sada do podnošenja narednog periodičnog izvještaja u skladu sa Konvencijom".

CEDAW komitet također zahtijeva da se poboljša saradnja sa organizacijama civilnog društva, posebno organizacija mažena, finansijski poboljša njihov rad i sistematično se uključe u procese donošenja odgovarajućih zakona, politika i programa na nacionalnom i lokalnom nivou.

Organizacije civilnog društva u svojim izveštajima³² ukazale su posebno na:

- anti – rodni diskurs u Srbiji koji su u javnom govoru koristile populističke desnoorientisana partije, ali je postao dio svakodnevnog javnog i političkog govora;
- položaj žena sa invaliditetom (posebno položaj žena lišenih poslovnih sposobnosti kada su u pitanju njihova reproduktivna prava, zdravstvene zaštite žena sa

³¹Komitet o odnosu sa poslanicima parlamenta, Aneks VI uz E/CN.6/2010/CRP.2, https://www.beograd.rs/images/data/b2864b7105645dae870ac1bbf5bcbcl_4264386127.pdf

³²Konvencija UN o eliminaciji svih vrsta diskriminacije nad ženama 2019.https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails.aspx?SessionID=1190&Lang=en

invaliditetom, posebno onih smještenih u ustanovama (prisilno korišćenje kontraceptivnih sredstava, prisilni abortusi i sterilizacija), neadekvatnu zaštitu d
nasilja žena sa invaliditetom;

- položaj Romskih žena (neadekvatna zdravstvena zaštita, nedostatak usluga, i dalje nedovoljno obrazovanje i izlazak na tržište rade, predrasude prema njima); niska politička participacija žena iz ranjivih grupa;
- nepovoljan uticaj mjera štednje na položaj žena (smanjenje šanse za zapošljavanje, smanjenje ili odsustvo usluga u lokalnim zajednicama kao ključni problem); potrebu za unapređenjem Zakona protiv diskriminacije i za donošenje Zakona o rodnoj ravnopavnosti;
- otežan pristup pravdi sa kojim se žene su očavaju, posebno one koje trpe nasilje; otežanom položaju na tržištu rada i neplaćenom kućnom radu;
- težak položaj žena na selu (nedovoljno usluga, prevoza, smanjenje šanse za pokretanje vlastitog posla, ne učestvovanje u političkom životu i siromaštvo kojem su izložene) ;
- diskriminaciju prema ženama druge seksualne orijentacije;
- težak položaj starih žena koje imaju najmanje društvene moći, lišene su dostojanstva i šansi u društvu;

Dakle, saradnja sa organizacijama civilnog društva bitna je:

- prilikom analize stanja bezbednosti u zajednici;
- prilikom formulisanja politika ili izrade plana akcije za unapređenje stanja bezbjednosti u zajednici, budući da mnoge OCD imaju dugogodišnje iskustvo u pojedinim oblastima (npr. Trgovina ljudima, porodično nasilje, diskriminacija) ili zastupaju određene društvene grupe (predstavnike/ce nacionalnih manjina, žene, mlade i sl.)
- prilikom nadzora sproveđenja politika ili akcionih planova, čime se osigurava nezavisna procena njihove uspješnosti.

2019. godine Srbija je prvi put podnijela izvještaj³³ Grevio komitetu o primjeni Istanbulske konvencije.³⁴ Odgovore na upitnik Grevio komiteta prikupilo je Koordinaciono

³³Izveštaj Republike Srbije 2019.<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2018-08/%D0%93%D0%A0%D0%95%D0%92%D0%98%D0%9E%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%BD%D1%98.pdf>

tijelo Vlade Republike Srbije za rodnu ravnopravnost. Izvještaj je ukazao prije svega na unapređen zakonskiokvir (donijet je zakon), a i pokrajinski nivo vlasti i lokalne samouprave integrišu smanjenje nasilja nad ženama kao jedan od ključnih ciljeva vezanih za uspostavljanje rodne ravnopravnosti.

Grevio izveštaj iz senke³⁵ podnijelo je takođe nekoliko organizacija: Autonomni ženski centar³⁶koji se decanijama već bavi ovom temom, Mreža SOS telefona Vojvodine, Udruženje Atina (koje se fokusiralo na nasilje prema ženama izbjeglicama, migrantkinjama i azilantkinjama), Udruženje Roma iz Novog Bečeja (položaj Romkinja i rani brakovi). Izvještaj u senci podnijela jeu insticija Zaštitnika građana. Izveštaji iz senke prije svega ukazali su na unapređen pravni okvir u zemlji, ali ne i na adekvatnu praksu odnosno zaštitu žena od nasilja. Srbija i dalje spada u države u kojoj u nasilju u porodici gine veliki broj žena³⁷ te je svaki od ovih izvještaja ponudio je vrlo detaljne preporuke za unapređenje primjene svakog člana Konvencije. Nacionalna strategija za podsticanje rađanja³⁸ donijeta je 2018.godine u njoj se kao opšti cilj održivog demografskog razvoja Republike Srbije u dugoročnoj perspektivi postavlja stacionarno stanovništvo tj. stanovništvo u kome će sljedeće generacije biti iste veličine kao i postojeće (znači da na individualnom nivou jedna žena u svom reproduktivnom periodu treba da se nadomjesti sa jednim ženskim djetetom). Strategija predviđa posebne ciljeve: ublažavanje ekonomске cijene podizanja djeteta; usklađivanje rada i roditeljstva; snižavanje psihološke cijene roditeljstva; očuvanje i unapređenje reproduktivnog zdravlja; rješavanje problema neplodnosti; ka zdravom materinstvu; populaciona edukacija i aktiviranje lokalne samouprave.

Početak primene ove strategije obilježile su medijske kampanje i neadekvatni slogani na koje je javnost (a posebno ženske organizacije) oštro reagovala, a nakon nje uslijedile su izmjene Zakona o finansijskoj podršci porodica sa djecom, koje su u izrazito nepovoljan položaj dovele žene sa manje od 18 mjeseci radnog staža (zakon je regulisao kolika je maksimalna nadoknada za slučaj porodiljskog odsustva, ali ne i kolika je minimalna) . U ovom trenutku inicijativa “Mame su zakon” je podnijela zahtjev Ustavnom судu za ocjenu

³⁴ Koju je Srbija ratifikovala 2013. Godine.

³⁵ Savez udruženja građana „Mreža SOS Vojvodina“ je tokom 2018.godine predvodila koaliciju nevladinih organizacija civilnog drupštva krozproces pisanja „Izveštaja iz senke o primeni Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama“ (GREVIO izveštaj). <https://liderke.org/en/grevio-izvestaj-iz-senke/>

³⁶ Alternativni izveštaj Grevio komitetu o primjeni Istanbuliske konvenvije 2018.<https://www.womenngo.org.rs/vesti/1270-alternativni-izvestaj-grevio-komitetu-o-primeni-istanbulskekonvencije>

³⁷ Mreža žena protiv nasilja iz medija beleži broj žena koje su poginule u partnerskom nasilju i te brojke su i dalje visoke: 2014.godine ubijeno je 27 žena, 2015.god - 34, 2016.god – 33, 2017.god.- 29 žena i dvoje dece, 2018.god.- 30 žena, 2019. god u prvoj polovini 14 žena; ovo nije ukupan broj žena koje su ubijene u nasilju u porodici;

³⁸ „Sl. glasniku RS“, br. 25/2018;

ustavnosti ovog zakona. Aktivnosti sprovedene u Opštini Tutin od strane lokalne samouprave jesprovodila Skupština Opštine Tutin u skladu sa članom 51. Statuta („Opštinski službeni glasnik” broj 9/2008), 15.12.2008. godine donijela je Odluku o osnivanju Savjeta za ravnopravnost polova. Savjet broji sedam članova. U toku rada članovi Savjeta iz prvog saziva pohađali su razne seminare, radionice, okrugle stolove vezane za temu rodne ravnopravnosti.

Savjet za rodnu ravnopravnost je realizovao uz podršku EU Progresa dva projekta. Edukacija žena na selu o zdravlju i bezbjednosti u 10 sela. Clanice Savjeta za rodnu ravnopravnost održale su po dvije radionice o prevenciji zdravog života mlađih u osnovnim i srednjim školama. Clanice Savjeta su napisale Projekat Opštinskoj upravi za implementaciju Evropske povelje i Ekonomsko osnajivanje žena, na osnovu kojeg je po prvi put i otvorena budžetska linija za Savjet i njegove aktivnosti. Usvjanje Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou, služila je kao polazni dokument za izradu ovog Akcionog plana.

Evaluacija Nacionalne strategije za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti pokazala je da je strategija (sačinjena uz participaciju civilnog društva) bila neefektivno sprovedena, sa vrlo malo sredstava, bez mehanizama za koordinisanje sprovođenja mjera i aktivnosti, ali i praćenja i procjene efekata. Uprava za rodnu ravnopravnost je ukinuta, a osnovano je Koordinaciono tijelo za rodnu ravnopravnost, bitno drugačije institucionalno rješenje, jer je ovo tijelo bilo osnovano pri kabinetu potpredsednice Vlade, ali sa daleko manjim ljudskim i materijalnim resursima. Najveći uspjeh i rezultati postignuti su u oblasti smanjenja nasilja, dok je najmanji efekat bio u oblasti ekonomskih nejednakosti. Nastojanje da se preraspodjele odgovornosti brige o porodici uključivanjem muškaraca, odnosno očeva, nije dalo uspjeha. Mjere ekonomskog osnaživanja su fragmentisane, sprovedene u nedovoljnem obimu. U međuvremenu su usvojene i zakonske promjene koje su dovele do ugrožavanja socijalnih prava na osnovu rada, poput promjena uvedenih Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa djecom.

2.3. Emigracija stanovništva – primjer Opštine Tutin

Još sredinom XX vijeka započinje trend emigracije stanovništva u Tutinu. Tada je veliki broj stanovnika svoje utočište pronašao u Turskoj, najviše zbog političke situacije u tadašnjoj komunističkoj zemlji. Trend emigracija je u Tutinu sada već repetitivan ciklus. To nazivamo ciklусom iz razloga što nam podaci govore da se svakih 20 do 30 godina dešava

emigracija koja uzima ogromne razmjere. Tako smo nakon prvih emigracija, imali odlazak “gasterbajtera”, tačnije fizičkih radnika početkom 1970-ih godina, nakon čega je uslijedila masovna emigracija od početka 1990-ih godina. Sada se nalazimo u novom ciklusu emigracije stanovništva iz Tutina, koja je započela otvaranjem granica, popularnim šengenom 2010-e godine i taj ciklus je postao samo intenzivniji, otvaranjem granica za fizičke radnike u Njemačkoj. Usvajanju zakona u Bundestagu koji od 01. marta 2020. omogućava lakši odlazak i prijavu boravka u Njemačkoj ne samo za fakultetski obrazovane već i za radnike sa srednjom stručnom spremom je opštini Tutin već zadao jak udarac u vidu emigracije stanovništva. Svi ovi “ciklusi” sa stanovništvom u Tutinu imaju par zajedničkih tačaka i to:

- Emigracija radno sposobnih;
- Emigracija muškog stanovništva;
- Jake veze sa dijasporom;

Usljed mogućnosti da dobiju isključivo radnu vizu, spajanje porodica je i dalje ostalo teško, te je stanovništvo koje ostaje u Tutinu najvišesačinjeno od starih, djece i žena. Ekonomski situacija je takva da sužene primorane da ostaju i odgajaju djecu, često bez ikakvih poslova ili aktivnosti bilo koje vrste. Rodna ravnopravnost je oduvijek bila posebno ugrožena u Tutinu, uslijed patrijarhalnih stavova kako muške tako i ženske populacije.

Ogroman broj Tutinaca koje su svoje mjesto pod Suncem pronašli u zemljama Evrope ipak je donio veliki napredak, najprije ekonomski, a nakon toga socijalni aspect života. Finansijiskim “injekcijama”dijaspore stanovništvo u Tutinu se održava i pored toga što je najsiročija Opština u Srbiji. Od pomoći iz diaspore se gradi, živi, školuje itd. U nastavku ćemo saznati koliko tačno dijaspora pruža podršku stanovništvu u Tutinu.

Srbija je tradicionalno emigraciona zemlja, iz koje se odlazio i dalje se odlazi prvenstveno zbog socio-ekonomskih i/ili političkih razloga. Emigracioni talasi iz Srbije mogu se podijeliti na šest ključnih razdoblja: 1) ekomska emigracija od kraja XIX vijeka do Prvog svjetskog rata, uglavnom u Ameriku, 2) između Prvog i Drugog svjetskog rata, uključujući i povratak migranata iz prekomorskih zemalja u Srbiju (30-ih godina XX vijeka), 3) ratna i posleratna politička emigracija 40-ih i 50-ih godina XX vijeka, pretežno u prekooceanske zemlje, 4) ekomska emigracija u periodu od 1960. do 1980, kada su zemlju napuštali uglavnom niskokvalifikovani radnici koji su odlazili u zemlje zapadne Evrope, 5) političko-ekomska emigracija 90-ih godina XX vijeka, koju je karakterisao odlazak velikog broja visokokvalifikovanih osoba, tzv.odliv mozgova i 6) talas koji počinje 2000. godine.³⁹

³⁹Grečić, 2000.

Tačnih podataka o broju i strukturi dijaspore nema. Ministarstvo dijaspore i vjera Republike Srbije definisalo je dijasporu kao „državljane Republike Srbije koji žive u inostranstvu; pripadnike srpskog naroda iseljenike sa teritorije Republike Srbije i iz regiona i njihove potomke.“⁴⁰ Prema toj definiciji Ministarstvo procenjuje da ima oko 4 miliona pripadnika dijaspore Srbije. Međutim, u poslednjem Migracionom profilu Republike Srbije (2010), Ministarstvo je dalo prikaz 2,774,500 pripadnika dijaspore prema zemljama destinacije, a te zemlje su najčešće SAD, Nemačka, Austrija, Kanada, Australija, Francuska i Švajcarska.

U razvijanju saradnje sa dijasporom, za početak moglo bi se krenuti od novijih migracionih tokova i građana Republike Srbije na radu u inostranstvu, koji su zajedno sa porodicama obuhvaćeni popisima stanovništva u Srbiji. Upoređivanjem obima i strukture stanovništva Srbije u inostranstvu obuhvaćenim popisom stanovništva Republike Srbije u periodu od 1971. do 2002. ukazala na dinamiku razvoja emigracionih tokova iz Srbije. Moguće je ustanoviti da je procenat emigranata u odnosu na ukupno stanovništvo Srbije rastao od 2,8% zabeležen tokom popisa 1971.godine kada su prvi put obuhvaćeni emigranti do 5,3% u popisu stanovništva 2002.godine. Ovaj porast procenta emigranata u ukupnom stanovništvu odražava porast procenta emigranata u ukupnom stanovništvu Centralne Srbije u istom periodu od 2,5% do 5,9%, dok se u Vojvodini procenat emigranata smanjivao od 3,6% 1971. do 2,4% u 1991.godini, da bi zabeležio ponovni porast na 3,4% u 2002. godini. Procenat žena u emigracionim tokovima raste, što je vjerovatno povezano sa procesom spajanja porodice.

Predojević-Despić (2010, 2011) je kroz teritorijalnu analizu emigracionih kretanja utvrdila da se u Srbiji izdvajaju tri velike emigracione zone: 1) centralni i istočni dijelovi zemlje – Braničevski, Borski i Pomoravski okrug, 2) južni dijelovi Zlatiborskog i Raškog okruga(Sandžaka) i 3) dijelovi Pčinjskog i Jablaničkog okruga, posebno opštine Preševo i Bujanovac. Ove emigracione zone se razlikuju prema vremenu njihovog nastanka, obiležjima emigranata – polnoj, starosnoj, obrazovnoj i nacionalnoj strukturi, i pravcima emigriranja. Centralni i istočni dijelovi zemlje poznati su po izrazitoj emigraciji već iz popisa 1981. i 1991. godine, dok su druge dvije emigracione zone nastale u najvećoj mjeri 1990-tih godina. U pet opština – Novi Pazar, Sjenica, Tutin, Prijepolje i Priboj, između 1991. i 2002.godine, zabilježen je rast broja emigranata sa 5,4 na 30,9 hiljada. Ove dvije emigracione zone karakteriše i manje učešće žena u ukupnom stanovništvu u inostranstvu i veći udio djece i mladih do 20 godina. Iz svih tri zona značajno je učešće ruralnog stanovništva. Iako je obrazovna struktura prema popisu stanovništva iz 2002.godine, kod svih grupa emigranata

⁴⁰Zakon o dijaspori i Srbima u regionu, 2009.

lošija od prosjeka u Srbiji, emigratni iz istočne Srbije imaju najniže obrazovanje (29% bez OŠ, 54% sa OŠ, 15% sa SSS i 2% za višom i fakultetom), što je razumljivo budući da su ranije otišli iz zemlje i predstavljaju stariju populaciju. Bolju obrazovnu strukturu imaju emigranti iz Zlatiborskog i Raškog okruga – 11% bez OŠ, 38% sa OŠ, 44% sa završenom srednjom školom i 6% sa višom i fakultetom. Što se tiče nacionalnosti, stanovništvo u inostranstvu iz istočne Srbije je u 80% slučajeva srpske nacionalnosti, 13% je vlaškog porijekla i manje od 1% Roma. Iz Bujanovca i Preševa, 90% je emigranata albanske nacionalnosti, dok je Srba svega 1,5% i Roma 4%. Iz pet navedenih opština na jugozapadu Srbije više od 90% emigranata je bošnjačke nacionalnosti, a Srba je svega 5%.

U odnosu na zemlje destinacije, najveće učešće stanovništva iz centralne i istočne Srbije jeste u Austriji, Nemačkoj i Francuskoj. Stanovništvo iz pet opština u Sandžaku čini petinu lica iz centralne Srbije u Nemačkoj. U Švajcarskoj je najveći udio emigranata iz Pomoravskog regiona i Bujanovca i Preševa. Ovakva teritorijalna analiza ima značaj upravo da se utvrde društvene mreže i socijalni kapital koji postoji na lokalnu i mogućnosti da se oni aktiviraju za razvoj zajednice, te iskoriste kao resurs na više načina, a ne samo kroz “finansijske injekcije” svojim porodicama. Starosna struktura emigranata iz Srbije, prema podacima OECD zemalja (2008), jeste veoma povoljna za države u kojima emigriraju naši sugrađani, odnosno u najvećem procentu (74%) radi se o radno sposobnom stanovništvu, između 25 i 65 godina. Radni status je takav da broji 48% zaposlenih i to u značajnom procentu više muškaraca (58%), nego žena (38%) kojih je više među radno neaktivnim stanovništvom (56%) nego muškaraca (33%). Nezaposlenih je svega 7,6% i to u nešto većem procentu muškaraca (9%) nego žena (6%). Iz priloženih podataka možemo uvidjeti da je procenat zapošljenih muškaraca prema procentu zapošljenih žena i u zemljama ka kojima se emigrira ipak izražena. Jasno da je izraženija manje nego u Srbiji, ali nije nezamarljiva.

Analiza obima i strukture dijaspore pokazuje da u razvijenim zemljama postoji značajni resurs građana iz Srbije, obrazovanih, radno sposobnih i sa određenim radnim iskustvom, koji bi mogli značajno da doprinesu društveno-ekonomskom razvoju Srbije, a posebno u mjestima i regionima iz kojih vuku porijeklo. Opština Tutin kao jedna od opština koja je najviše pogodjena emigracijama, morala bi izaći sa konkretnom strategijom kako da bude od uzajmne koristi sa svojom dijasporom.

Odnos države Srbije prema migracijama i dijaspori se mijenjao kroz istoriju, a posljedično su se mijenjale i migracione politike. Interesantno je da je Srbija sredinom 19.vijeka imala strategiju stvaranja obrazovne elite slanjem mladih ljudi na obrazovanje u inostranstvo prema potrebama državnih službi, koji su za vrijeme boravka u inostranstvu imali

zadatak da izveštavaju o svojim postignućima, a po povratku da primjene naučeno kroz rad u državnoj službi i razvijanje pojedinih fakulteta⁴¹.

Danas su migracije i dijaspora prepoznati kao razvojni resurs u brojnim strategijama. Nekadašnje Ministarstvo vjera i dijaspore, sada Kancelarija za saradnju s dijasporom i Srbima u regionu, razvilo je Strategiju očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu (2011) ⁴²sa osnovnim ciljevima „vraćanja povjerenja dijaspore u matičnu državu; poboljšanja položaja dijaspore i Srba u regionu, u stranim zemljama u kojima žive; jačanja svijesti u domaćoj javnosti o značaju dijaspore i Srba u regionu umrežavanja“.

Namjera je da se podstakne razvoj zemlje kroz ekonomsku, naučnu, tehnološku, kulturnu, prosvjetnu i sportsku saradnju sa dijasporom, ali i da dijaspora pomogne pri integrativnim procesima u EU i unapređenju ugleda Republike Srbije u svijetu. U tu svrhu plan je da se uradi geografsko, strukturalno i organizaciono mapiranje dijaspore. U Strategiji za upravljanje migracijama i Akcionom planu (Komesariat za izbjeglice i migracije) integrisane su mjere iz drugih strategija budući da je ovo krovna strategija za upravljanje migracijama. Navodi se potreba za izradom programa i projekata u saradnji sa međunarodnim organizacijama za „privremeni povratak visoko-obrazovne radne snage koja je otišla iz Republike Srbije“, „korišćenje njihovog znanja i vještina na daljinu“, ali i za njihov povratak i aktivno uključivanje na tržiste rada. Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije 2010-2015 (Ministarstvo prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja) planira da „bolje iskoristiti“ dijasporu – prvo kroz identifikaciju njenih članova i njihovih potencijala (kreiranje baze), a zatim kroz razvijanje različitih vidova saradnje kao što je njihovo uključivanje u proces recenzije projekata, u nacionalne projekte i zapošljavanje na institutima i fakultetima. Namjera je da se razviju i programi povratka – kraći i duži studijski boravci i obezbijede neophodna sredstava za okupljanje istraživačkih timova i nabavku neophodne opreme za istraživanja. Ovdje svakao treba spomenuti Nacionalnu strategiju i Akcioni plan za mlade (Ministarstvo za omladinu i sport) koji su razvijeni 2008.godine kroz koje se nastoji spriječiti trajan odlazak mladih iz zemlje i podstaknuti mobilnost i međunarodna saradnja mladih.

Opština Tutin bi uz formiranje lokalnog savjeta bila u mogućnosti da iz gore navedenih strategija i planova napravi svoj dugoročni plan za saradnju sa dijasporom i da iskoristi njen ogroman utjecaj na razvoj same opštine, ali svakako i standard života stanovništva.

Međutim i dalje ostaje izazov implementacije i koordinacije ovih mjer obuhvaćenih raznim strategijama. Koordinaciono tijelo za praćenje i upravljanje migracijama moglo bi da

⁴¹Trgovčević, 2003.

⁴²Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu (2011.)

pomogne u prevazilaženju ovih izazova. Koordinaciono tijelo je osnovano 2009. godine i čine ga gotovo svi ministri čija su ministarstva nadležna za određeni dio migracionih U radu Koordinacionog tijela učestvuje komesar Komesarijata za izbjeglice. Komesariat za izbjeglice je određen da pruži administrativnu, operativnu i tehničku podršku ovom tijelu. Stoga je osnovao radnu grupu koju čine menadžeri na srednjem nivou svih navedenih ministarstava uz predstavnika Republičkog zavoda za statistiku. Ova radna grupa je napisala Strategiju i akcioni plan za upravljanje migracijama, Zakon o upravljanju migracijama, Migracioni profil koji je znatno obimniji i informativniji nego prethodni. Takođe planira da razvije jedinstven sistem prikupljanja, organizovanja i razmjene podataka. Komesariat je organizovao i lokalne savjete(koji u Tutinu nije osnovan)⁴³ za migracije koji bi trebali da pomognu boljem praćenju migracija na lokalnom nivou i koordiniranju aktivnosti sa aktivnostima na nacionalnom nivou.

Uz transnacionalizam i umreženost zemlje porijekla i zemlje ili zemalja destinacije kroz migrantske mreže govori se i o „translokalnosti“ i migrantskoj mreži ispletenoj između mjesta porijekla i mjesta destinacije. Interes migranata za njihov kraj porijekla pretežno se sužava na uže, lokalne zavičaje i obiteljske prilike (Halilović, 2012). Halilović smatra da translokalnost bolje nego transnacionalizam, opisuje povezivanje migranata u zemljama destinacije, i daje primer organizovanosti Brčaka u Melburnu, Prijedorčana u St. Louisu i Zvorničana u Beču. Mi smo htjeli da identifikujemo primjere translokalnosti u tri regiona u Srbiji – region Užica, region Novog Pazara(kom pripada Tutin) i region Vranja, i mogućnosti prenosa znanja i podsticanja privrednog razvoja kroz translokalne migracione mreže.

Novi Pazar se razvio u jedan od regionalnih centara nakon Drugog svjetskog rata. Na to ukazuju migracije stanovništva iz regiona u Novi Pazar koje su doprinijele postepenom, ali konstantnom, povećanju udjela doseljenika (stanovnika Novog Pazara koji nisu rođeni u Novom Pazaru) u ukupnom broju stanovnika Novog Pazara. Doseljenici su činili 3.94% (3396) stanovništva Novog Pazara 1960. godine, da bi 1980. godine činili 13.33% stanovnika (11467) Novog Pazara. Do 1990. godine, učešće doseljenika u ukupnoj populaciji se povećalo na 20.39% (17541) a do 2002. godine na 29,75% (25592) stanovnika Novog Pazara. S time što je najveći broj migranata – doseljenika u Novi Pazar – iz okolnih mjesta koja teritorijalno pripadaju opštini Novi Pazar (16267). Na drugom mjestu po brojnosti su doseljenici iz

⁴³Posebna radna tijela Skupštine opštine Član 46. Pored stalnih radnih tijela predviđenih Poslovnikom Skupštine opštine, Skupština opštine osniva kao stalna radna tijela: Savjet za praćenje primene Etičkog kodeksa, Savjet za mlade, Korisnički savet javnih službi i Komisiju za rodnu ravnopravnost . Skupština opštine osniva, kao stalna radna tijela, organe za sprovođenje izbora za članove savjeta mjesnih zajednica: Izbornu komisiju za sprovođenje izbora za članove savjeta mjesnih zajednica i Drugostepenu izbornu komisiju. Uslove za rad posebnih radnih tijela iz st. 1. i 2. ovog člana, kao i obavljanje stručnih i administrativnotehničkih poslova, obezbeđuje Opštinska uprava. (Službeni list Opštine Tutin, str. 16.)

Centralne Srbije (12257). Novi Pazar, prema rezultatima popisa iz 2011.⁴⁴ godine, broji 92766 stanovnika, što predstavlja porast broja stanovnika u odnosu na rezultate iz 2002. godine, kada je u Novom Pazaru živjelo 85996 stanovnika. U međuvremenu, broj stanovnika se uvećao za 7.9%. Ovo je drugo povećanje broja stanovnika Novog Pazara u periodu između dva popisa. Tako se 2002. godine broj stanovnika Novog Pazara uvećao za nešto malo manje od 4.4% stanovnika u odnosu na rezultate popisa iz 1991. godine, kada je registrovano 82381 stanovnika Novog Pazara. Novi Pazar spada u malu grupu gradova i opština u kojima se uvećao broj stanovnika za posljednju deceniju.⁴⁵ Podaci o migracijama građana Srbije u inostranstvo veoma oskudni i vrlo često nedovoljni za „snažnije“ zaključke o migratornim trendovima, ipak na osnovu podataka o licima koja borave u inostranstvu, koji su prikupljeni putem tri prethodna popisa stanovništva, može se steći djelimični uvid u dijasporu novopazarskog regiona, uključujući Tutin. Neki podaci ipak postoje i djelimično nam omogućavaju uvid u realno stanje na terenu.

Što se tiče Tutinaca koji žive u inostranstvu, 1991. godine je bilo evidentirano 793 lica u inostranstvu, dok je 2002. godine taj broj porastao za skoro deset puta, odnosno popisano je 6.255 lica koja žive u inostranstvu, dok se 2011. godine taj broj smanjio na 4.162.⁴⁶ U poslednjih 20 godina, a naročito tokom 90-ih, postojao je ogroman migraioni talas Tutinaca ka inostranstvu – između 17% i 20% posto stanovnika je napustilo svoj rodni grad i državu. Pri analiziranju podataka se mora imati u vidu razlika u metodologijama popisa 1991. i 2002. godine, što rezultate čini teže uporedivim. U 2002. godini, najveći broj Tutinaca koji su boravili u inostranstvu je živio u Njemačkoj – 4.451 (što je omiljena zemlja destinacije i Novopazaraca koji borave u inostranstvu), a na drugom i trećem mjestu su Austrija (343) i Švajcarska (209).⁴⁷ Demografska i obrazovna struktura ovih migranata je sljedeća: 1.453 lica su bila djeca predškolskog uzrasta i učenici osnovne škole, a među radno sposobnom populacijom su dominirali oni sa osnovnim (2.204) i srednjim obrazovanjem (1.952), dok je onih sa višim i visokim obrazovanjem bilo 247, ili 4% u odnosu na cjelokupnu tutinsku dijasporu popisanu 2002. godine.

Dakle, motivacija za emigriranje Tutinaca je prije svega ekonomski, i radi se o radnim emigracijama niskooobrazovanog stanovništva, a najčešće emigriranju čitavih porodica iz Tutina. Prema podacima Filijale NSZ Novi Pazar – odjeljenje u Tutinu, od 31.07.2012.

⁴⁴Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Republici Srbiji 2011.

⁴⁵Pored Novog Pazara, članovi ove grupe su sledeći gradovi i opštine: Tutin, Kraljevo, Jagodina, Kragujevac, Vrnjačka Banja, Beograd i Novi Sad.

⁴⁶Ogroman utjecaj na smanjenje ovog broja se ne nalazi u tome što se broj realno smanjio već u tome što zbog nemogućnosti da se popis izvrši na maternjem, bosanskom jeziku, je veliki broj stanovnika Tutina odbio da se uopšte nađe na popisu stanovništva koji je vršen te godine.

⁴⁷Građani Republike Srbije u inostranstvu prema godini odlaska i državi rada-boravka, Popis 2002, RZS

godine, evidentirano je bilo 7.371 nezaposleno lice, odnosno, više od 50% radno aktivnog stanovništva. U odnosu na 2006. godinu, broj nezaposlenih u Tutinu se povećao za skoro 2.000 lica. Prema istom izvoru, stopa nezaposlenosti kod mlađih je znatno veća. Mladi čine 32% od ukupnog broja nezaposlenih. Među njima, dominiraju lica sa I, II i III stepenom stručne spreme, odnosno, nedovljno kvalifikovani kadrovi, koji ne govore strane jezike, ne znaju da rade na računaru i ne posjeduju praktična znanja i vještine neophodne za rad na savremenim radnim mjestima. Na području Opštine Tutin dominira poljoprivredno zemljište (53,3%) i dominira poljoprivredno stanovništvo u radnoj strukturi stanovništva (52,7%) koje se bavi nekom vrstom poljoprivredne djelatnosti.⁴⁸ U Strateškom planu održivog razvoja Opštine Tutin od 2008-2012, ne pominje se dijaspora i odliv mladog stanovništva u djelu koji se odnosi na analizu društveno-ekonomске situacije, aktivnosti i mjere za ostvarivanje predloženih strateških ciljeva razvoja. Međutim, članovi dijaspore učestvuju u lokalnom razvoju opštine, finansijski podržavajući izgradnju infrastrukturnih i drugih objekata na teritoriji Tutina. Na primjer, lokalni trg je renoviran u saradnji sa tutinskom dijasporom. Štaviše, članovi dijaspore finansijski podržavaju izgradnju mini-hidrocentrale i kompleks bazena. Potonji objekat finansiraju članovi tutinske dijaspore iz Beča. Takođe, Sulejman Sandžak, predstavnik istanbulske gradske opštine Bajrampaša, koji je porijeklom sa Pešterske visoravni, finansirao je izgradnju lokalnog puta i džamije, i renoviranje lokalne škole. Pripadnici dijaspore mogu se uključiti u skladu sa konceptom "cirkulacije znanja" u lokalni razvoj opštine kroz podršku razvoju ljudskih resursa i investiranje u talentovane mlade.⁴⁹

Dodatno, poželjno je uključivanje dijaspore u kreiranje i ostvarivanje programa za podršku mlađim talentima (podrška u daljem obrazovanju, u studijskim i naučnim razmjenama, i slično). Takođe, uključivanje dijaspore u postizanje Strateškog prioriteta za razvoj prerađivačke industrije i prateće Mjere za jačanje upravljačkih i menadžerskih kapaciteta jedan je od mogućih načina saradnje dijaspore i Opštine Tutin⁵⁰. Obzirom na uspešne primjere saradnje investitora, pripadnika tutinske dijaspore, i opštinskih vlasti u izgradnji nekoliko infrastrukturnih projekata, predstavnici lokalne samouprave su odlučili da se saradnja sa dijasporom u ekonomskom razvoju opštine odredi za strateški prioritet u novoj Strategiji razvoja Opštine Tutin, koja je donešena tokom 2013. godine.

U martu 2013.godine je usvojena Knjiga projekata – Izvod iz Strategije razvoja Opštine Tutin do 2020. godine, koju su zatim predstavnici tutinske lokalne samouprave

⁴⁸ Podaci preuzeti sa zvanične internet prezentacije opštine Tutin: <http://www.tutin.rs/index.html>

⁴⁹ Razvoj ljudskih resursa je definisan za strateški cilj u Strateškom planu održivog razvoja opštine Tutin 2008-2012.

⁵⁰ U Strateškom planu održivog razvoja opštine Tutin 2008-2012 je za strateški cilj definisan razvoj prerađivačke industrije i menadžerskih kapaciteta

prezentovali na skupovima u Njemačkoj i Austriji – glavnim zemljama destinacije tutinske dijaspore. Pokazalo se da su migracije stanovništva u lokalnim strateškim dokumentima najčešće shvaćene kao pokazatelj nerazvijenosti lokalne ekonomije, osiromašenog društvenog života i gubitak društvenog kapitala, neophodno je da se članovi dijaspore prepoznaju kao razvojni resurs koji je moguće ostvariti i bez povratka članova dijaspore u mjesto porijekla. Definisanje migracija i dijaspore kao razvojnog potencijala (ali ne svodenjem samo na resurs za investicije, nego koristeći širu definiciju koja bi uključivala i druge prakse, npr. dijaspora kao obrazovni potencijal ili kao resurs za poboljšanje rodne ravnopravnosti) i uspostavljanje lokalnih praksi na tom principu bi bilo korisno za sve aktere na relaciji: dijaspora – mjesto porijekla – zemlja destinacije. Potrebno je da se pristupi migracijama i dijaspori kao razvojnom potencijalu pri pisanju budućih lokalnih strateških dokumenata i osmišljavanju lokalnih politika, i da se taj pristup reflektuje u povezanosti migracionih i razvojnih politika, kao i u terminologiji koja se koristi. Pojmovi kao što su cirkulacija znanja i translokalne aktivnosti treba da dobiju svoju adekvatnu primjenu u političkom jeziku i lokalnim politikama. Uočeno je da su veoma oskudni ili neažurirani zvanični podaci lokalnih vlasti, ali i drugih aktera na lokalnu (npr. Centara za dijasporu pri Regionalnim privrednim komorama) o dijaspori njihovog regiona; čak i tamo gdje postoje ažurirani podaci o članovima dijaspore, njihovoj zemlji destinacije i resursima – kao što je slučaj u Opštini Tutin – oni nisu sastavni dio zvanične opštinske baze podataka, nego baza drugih političkih aktera na lokalnu (npr. političkih partija).

Stoga, potrebno je podstaći zajednički proaktivni rad lokalnih aktera na sistemskom prikupljanju podataka o lokalnoj dijaspori i inkorporiranju podataka u zvanične, opštinske baze podataka, imajući u vidu da razumijevanje raznovrsnosti dijaspore može pomoći identifikovanju različitih resursa članova dijaspore. Dobar početni korak u identifikovanju poslovnih resursa dijaspore mogu biti manifestacije kao što su dani dijaspore u mjestu porijekla. Od ključne važnosti je da lokalne vlasti prepoznaju i mapiraju postojeće inicijative dijaspore – programe, mreže, udruženja, stručne i poslovne klubove u zajednici i zemljama destinacije; i pronađu načine da se podrže i povežu sa razvojnim potrebama regiona. Zbog toga je potrebno uspostaviti čvršću saradnju lokalnih organa nadležnih za privredu i ekonomiju (npr. Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj) i organizacija za podršku privredi (npr. Regionalnih privrednih komora), kao i organa lokalne vlasti nadležnih za obrazovanje kako bi se mapirali članovi lokalne dijaspore i na osnovu njihovih resursa razvile politike podsticajne za uključivanje lokalne dijaspore u ekonomski razvoj opštine i razvoj kompetencija i vještina mladih. Kancelarije za mlade i lokalna tijela nadležna za obrazovanje

bi trebali da učestvuju u procesu kreiranja obrazovnih politika i programa koji bi uključivali dijasporu kao obrazovni resurs.

Proces mapiranja dijaspore i kreiranja razvojnih politika i programa koje uključuju potencijale dijaspore, ali i proces njihove implementacije i aktivnosti različitih aktera na lokalnu bi trebalo koordinirati kako bi se postigla sinergija i ostvario efekat. Ima više tijela koja bi mogla da koordinišu ove procese. Centar za dijasporu pri Regionalnoj privrednoj komori, budući da je i nastao sa ciljem jačanja ekonomskog partnerstva matice i dijaspore na lokalnom nivou. Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj kao tijelo u sastavu lokalne samouprave takođe bi mogla biti koordinator ovog procesa jer u njenu nadležnost spada, između ostalog, pisanje razvojnih opštinskih projekata. U većini strateških dokumenata, ali i postojećim praksama, migracije mladog stanovništva iz lokalne zajednice se opažaju kao trajan odlazak koji smanjuje konkurentnost lokalnog tržišta rada i prijemčivost opštine za privlačenje novih investicija. Zaustavljanje migracija mladog stanovništva je postavljeno za opštinske razvojne prioritete. Radi zaustavljanja ovog trenda, nude se alternative koje podrazumevaju isključivo fizički ostanak u lokalnoj zajednici, bez nuženja adekvatnog odgovora na pitanja: kako unaprediti radne vještine, znanje i kompetencije mladog stanovništva i gdje se zaposliti ili kako pokrenuti sopstveni poslovni poduhvat?

Ovakva praksa onemogućava „širenje horizonta“ mladog stanovništva i sticanje potrebnih znanja i vještina za napredovanje u stručnom i poslovnom pogledu, jer su jedini primjeri na koje se mladi mogu ugledati lokalni, koji iako mogu biti vrlo uspješni, ipak najčešće ne vode ka „podizanju ljestvice“ znanja. Stoga je potrebno uvesti u lokalna strateška dokumenta i politike drugačiji pristup mobilnosti mladog stanovništva. Mobilnost stanovništva, uz održavanje stalnih veza sa lokalnom zajednicom, kao i cirkulaciju znanja treba podsticati i razvijati adekvatne podržavajuće programe: mentorstva od strane stručne i poslovne dijaspore – bilo putem interneta ili tokom studijskog boravka u istom mjestu; studijske posjete i predavanja, i slično. Jednako je važno da se razviju mehanizmi za implementaciju novih poslovnih i stručnih znanja u lokalnoj zajednici nakon povratka ili tokom boravka u inostranstvu.

Pri donošenju strateških dokumenata, akcionalih planova i neposrednih odluka o politikama prema dijaspori treba praviti dobar balans: s jedne strane, treba se oslanjati na međunarodna iskustva u kreiranju politika kojima se unapređuje saradnja sa dijasporom, s druge strane neophodno je maksimalno uvažiti lokalne specifičnosti i formulisati politike koje svoje utemeljenje imaju u lokalnom iskustvu (učestvovanje tutinske dijaspore u lokalnom ekonomskom razvoju opštine predstavlja potencijalan primjer dobre prakse za uključivanje dijaspore u razvoj opštine).

Pri definisanju razvojnih potencijala i konkretnih investicionih projekata treba konsultovati sve potencijalno važne aktere predstavnike dijaspore, razvojne institucije, organizacije koje imaju inovativne razvojne prakse (npr. poslovni inkubatori) kao i predstavnike privatnog sektora, naučne zajednice, javnog sektora, civilnog društva i sl. Posebno je važno da se predstavnici dijaspore – pod uslovom da su njihovi potencijali ranije mapirani – konsultuju u fazi definisanja poželjnih investicionih projekata, a ne da se dijaspori pristupa kao resursu za investicije nakon što su lokalnim strateškim dokumentima određeni investicioni projekti. Potrebno je raditi na identifikovanju i uklanjanju prepreka saradnji sa dijasporom, kao što su: neadekvatna saobraćajna infrastruktura, birokratske procedure, korupcija, nedostatak mreža podrške, i slično, a istovremeno podstići razvijanje generalnih stimulativnih finansijskih i poslovnih instrumenata u oblastima koje su nadležnosti lokalnih vlasti – smanjenje cijene građevinskog zemljišta, izdavanje neophodnih dozvola, umanjenje komunalnih troškova za određene investicije, i slično. Jednako je važno da se osigura koherentnost politika prema dijaspori na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Na osnovu prikazanih teorijiskih saznanja iznešenih u radu, na osnovu literature, formirali smo upitnik za koji smatramo da će nam omogućiti da spoznamo situaciju i mišljenja stanovništva. Pitanja u upitniku su prožeta iz teorijiskog dijela rada, a njihovo tumačenje će nas dovesti do novih saznanja za kojim tragamo. Statističkom metodom smo odredili da interval pouzdanosti iznosi 9.78, a da reprezentativni uzorak iznosi 100-te će se istraživanje i sprovesti na uzorku od 100 ispitanika.

III REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je utvrditi da li i koliko migracija stanovništva utječe na rodnu ravnopravnost u Tutinu. Cilj će biti realiziran kroz sljedeće zadatke:

1. Ispitati mišljenje stanovništva o ovom cilju;
2. Ispitati razloge za emigracijom i siromaštvom u Tutinu;
3. Definirati nivo rodne ravnopravnosti;
4. Definirati posljedice emigracije na rodnu ravnopravnost;
5. Sastaviti teorijiska saznanja sa rezultatima istraživanja radi tumačenja rezultata i prijedloga koji će biti aplikabilni na različitim nivoima;

Istraživanje smo implementirali na uzorku od 100 ispitanika, stanovnika/stanovnica Opštine Tutin putem metode ispitivanja (tehnikom anketiranja), za koju je sačinjen upitnik sa pitanjima koja se odnose na individualna iskustva i mišljenja ispitanika. Upitnik je sadržavao 42 pitanja sa višestrukim odgovorima, ali i mogućnošću detaljnijeg opisivanja odgovora.

Tabela 11. Osnovni podaci o ispitanicima

Kriterij	Stavke	Broj
Spol	Muški	40
	Ženski	60
Dob	Ispod 18 godina	0
	18-25 godina	38
	26-35 godina	32
	Iznad 35 godina	30
Obrazovanje	SSS	22
	VŠS	8
	VSS	58
	Magistar nauka i više	12
Status	Učenik	2
	Student	32
	Zaposlen	50
	Nezaposlen	14
	Penzioner	2
Mjesečna primanja	Ispod 150 eura	32
	150-400 eura	26

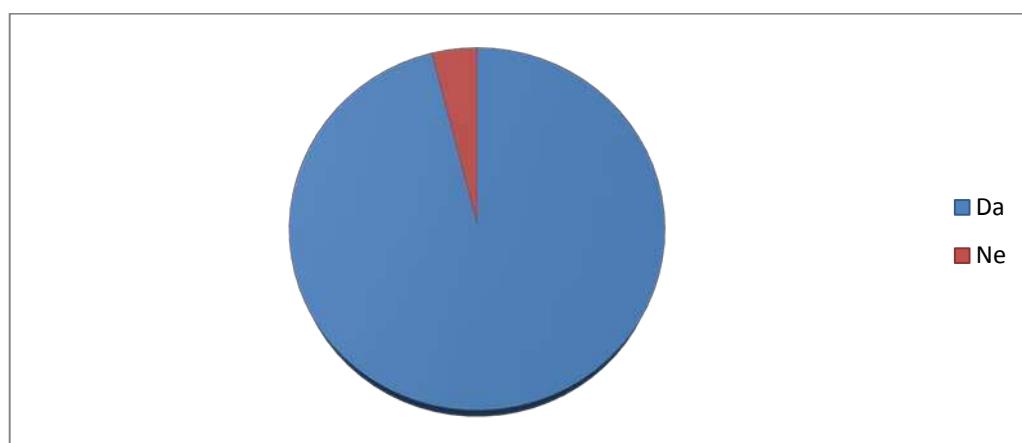
	400-600 eura	34
	Preko 600 eura	8
Bračno stanje	Vjenčani	38
	Razvedeni	2
	Udovica/udovac	2
	Vanbračnajazajednica	2
	Nevjenčani	56

Uzorak ispitanika čini 100 osoba različite starosne dobi, biranih nasumice. Istraživanje je sprovedeno terenski, na više lokacija u Opštini Tutin. Opština Tutin se sastoji od 99 naselja, računajući gradsko područje i naselja u u gradu, a istraživanje smo sprovodili u većim naseljima opštine i to: gradsko jezgro, Ljeskova, Crkvine, Ribarići sa namjerom da uzorak pokrije cijelu teritoriju opštine i da omogući da imamo širi pristup stanovništvu. Kao i što smo naveli u samom upitniku, anonimnost ispitanika je zagarantovana.

3.1. Rezultati empirijskog istraživanja

Shodno predmetu, problemu i ciljevima istraživanja, kao i provedenoj anketi, u nastavku rada su predstavljeni dobiveni rezultati istraživanja. Rezultati su predstavljeni grafičkim prikazima radi bolje preglednosti i mogućnosti analize dobivenih rezultata.

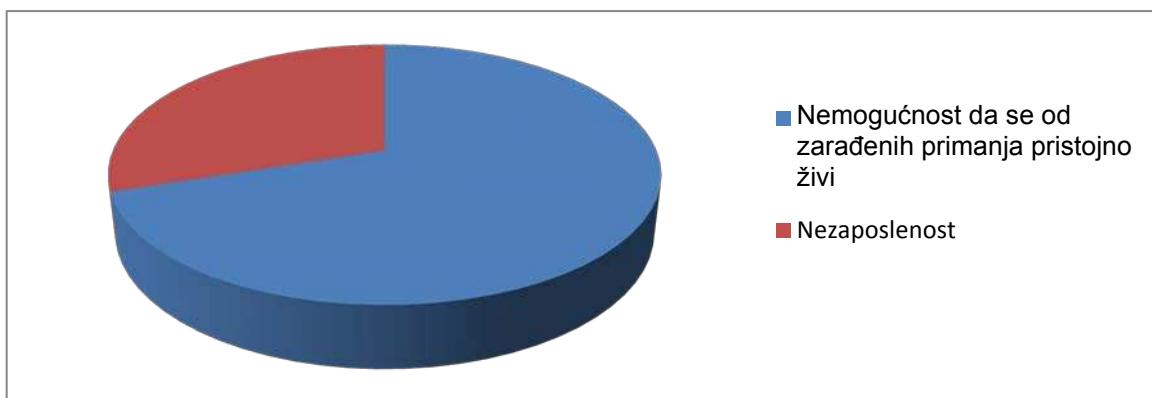
Grafikon 1: Da li znate da opština Tutin pripada skupu najsiromašnijih opština u Republici Srbiji?

Ovo pitanje smo postavili da bi imali u vidu da li je i koliko je stanovništvo Tutina informisano. Na pitanje je 96 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 96% procenata,

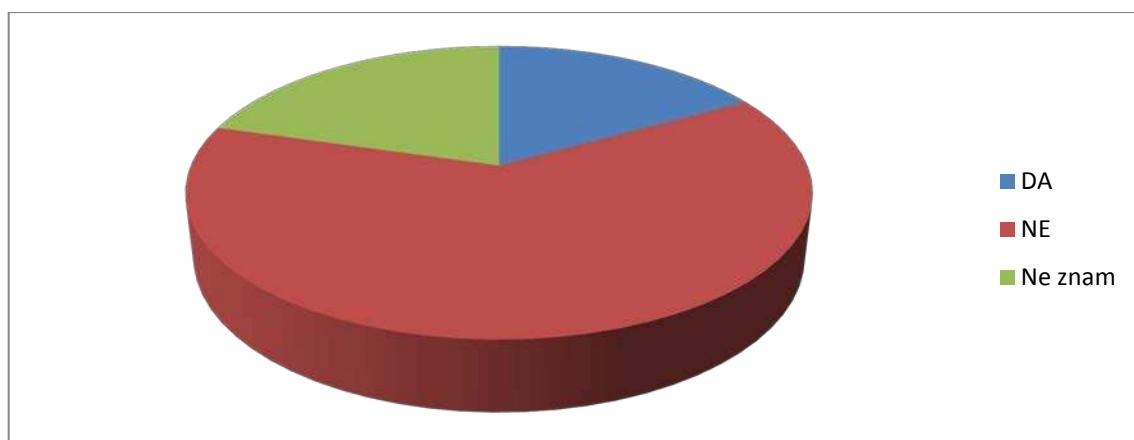
dok je 4 ispitanika, odnosno 4% odgovorilo da nije upoznato sa tim podatkom. Ovako visok procenat ispitanika koji je upoznat sa informacijom o siromaštvu u Tutinu, pokazuje nam da je stanovništvo dovoljno obaviješteno o tome.

Grafikon 2. Šta je po vama, ključni uzrok siromaštva u Opštini Tutin?

Siromaštvu je uzrok mnogim devijacijama u Tutinu, pa smo ispitanike pitali šta utječe na nastanak siromaštva. 30 ispitanika je odgovorilo da nemogućnost da se od zarađenih primanja pristojno živi, što iznosi 30% procenata, dok je 70 ispitanika, odnosno 70% odgovorilo da najviše utječe nezaposlenost. Velika većina kaže da je to nezaposlenost, informacija koja nije začuđujuća imajući u vidu da smo kroz teoriju u radu već spoznali da je Tutin najsramašnija opština u Srbiji. Ne smijemo zanemariti ni 30% odgovora koji kažu da je uzrok siromaštvu nemogućnost da se od zarađenih primanja pristojno živi, što nam ukazuje na to da je visok procenat nedovoljno plaćenih radnika u Tutinu.

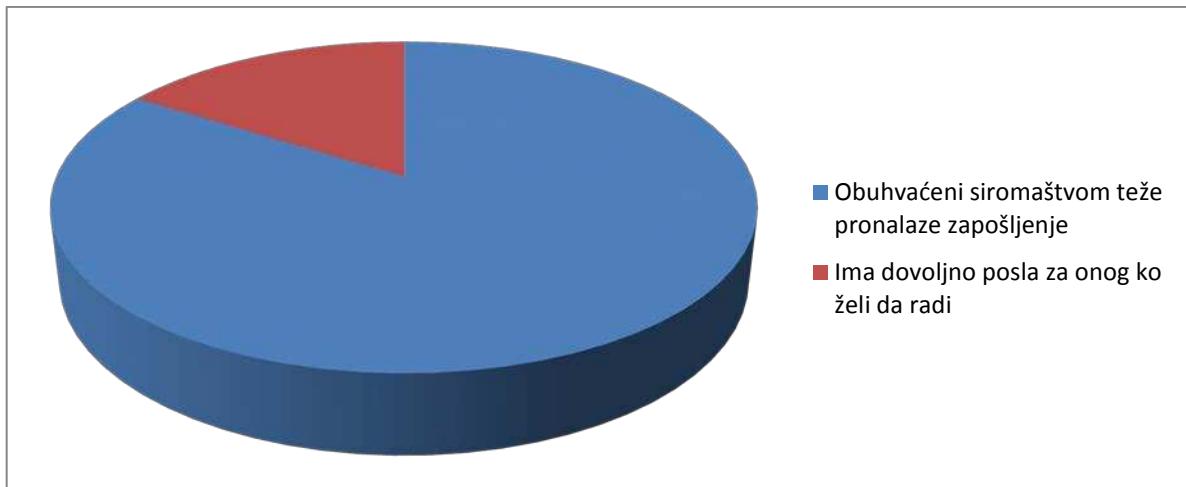
Grafikon 3. Da li je ljudima koji žive u ili na granicama s romaćtvom pružena pomoć u vidu socijalnih primanja i pomoći države u potrazi za zapošljanjem?

Pitanje od izuzetne važnosti za ispitivanje socijalnih i ekonomskih mjera koje država (ne) preduzima. 14 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 14% procenata, dok je 52

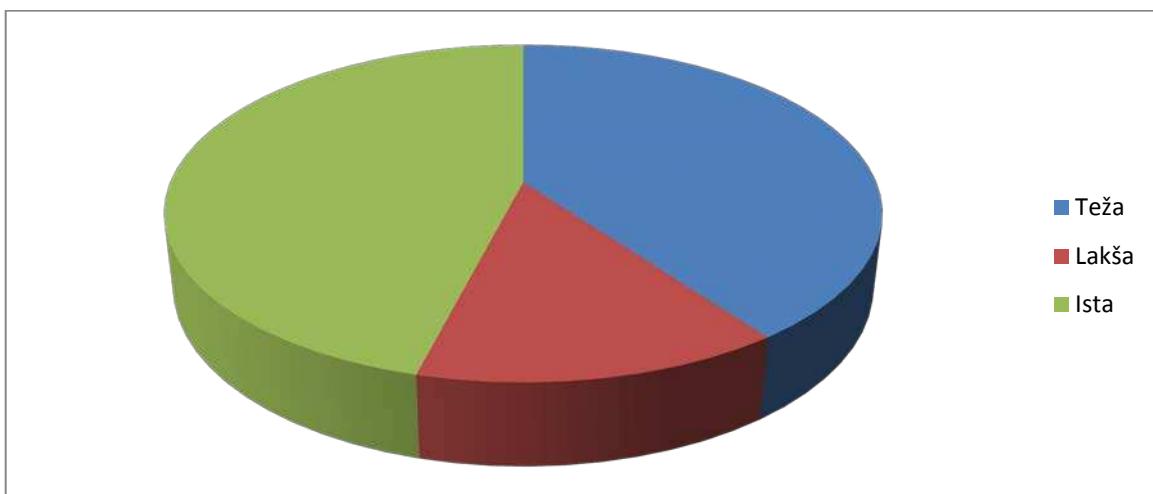
ispitanika, odnosno 52% odgovorilon egativno, a sa ne znam je odgovorilo 34 ispitanika, odnosno 34%. Odgovori ispitanika nam pokazuju da je visok procenat onih koji ne znaju ili nemaju stav o ovom pitnaju a da je samo 14% odgovorilo potvrđno da država dovoljno pruža pomoć ljudima koji su na granici siromaštva ili se nalaze u siromaštvu. Imamo podatak da 52% ispitanika smatra da su mјere koje država sprovodi nedovoljne za pomoć onima koji se nalaze u siromaštvu.

Grafikon 4. Da li smatrate?

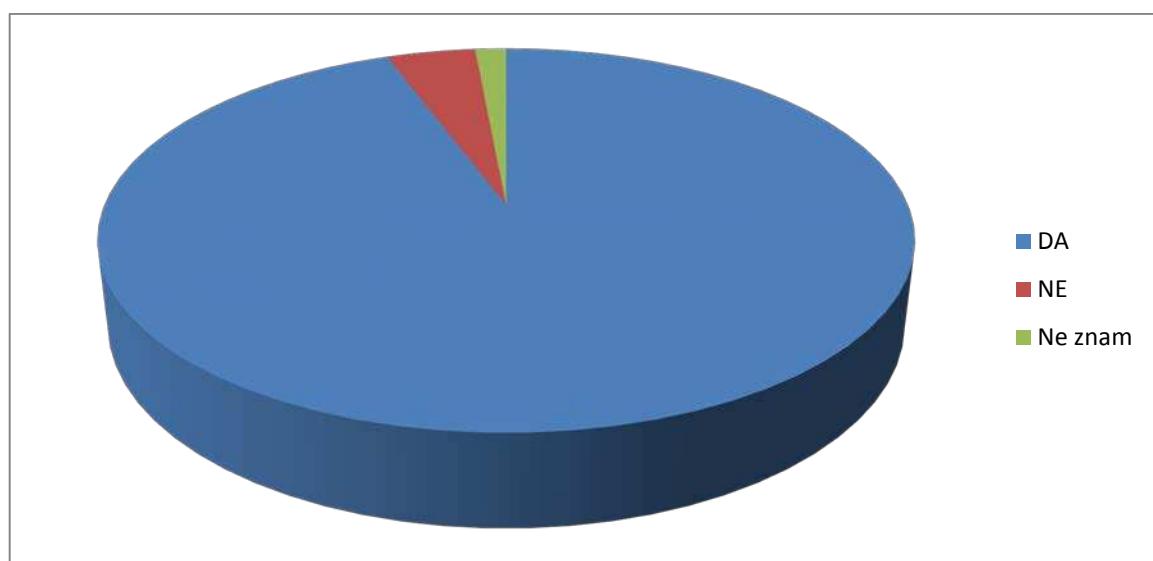
Ovo pitanje nam govori inajviše o stavovima prema onima koji se nalaze u siromaštvu i odgovor od 84 ispitanika da obuhvaćeni siromaštvom teže pronalaze zaposlenje, što iznosi 84% procenta, dok je 16 ispitanika, odnosno 16% odgovorilo da ima dovoljno posla za onog ko želi da radi. Što nam govori da je stanovništvo obuhvaćeno siromaštvom sistemski zapostavljen i onemogućeno da obezbijedi sebi pristojno plaćen posao. Kako nam je 16% ispitanika odgovorilo da posla ima dovoljno ali da nedostaje želje za radom, onda moramo to sagledati na način da se određenom broju stanovništva nudi posao čijom platom nisu zadovoljni te se odlučuju da uopšte ne rade.

Grafikon 5: Je li situacija u Opštini Tutin danas teža, lakša ili ista za siromašne u odnosuna 2013.?

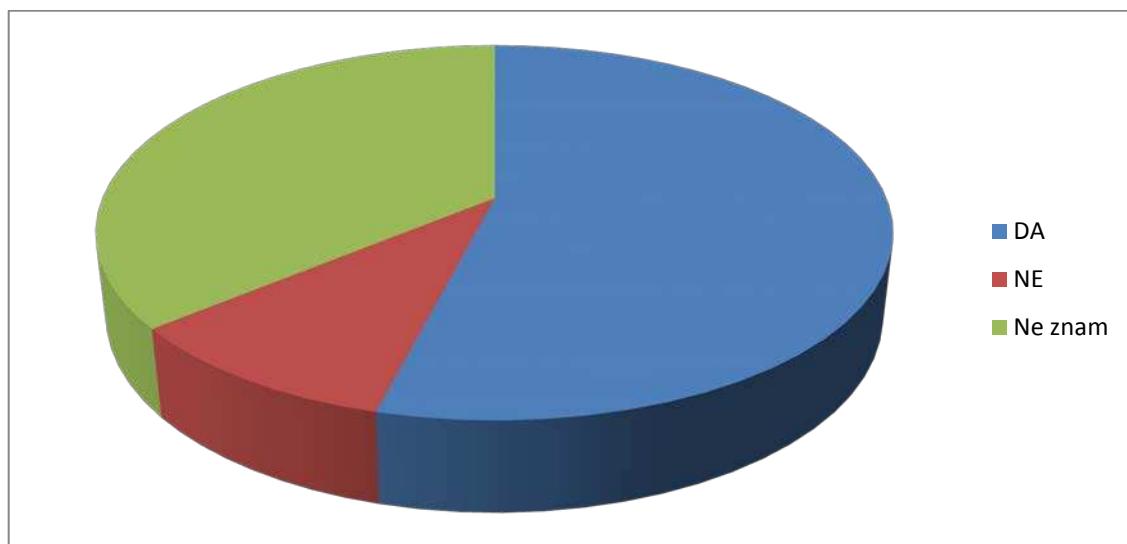
Kako bi imali stavove i o prethodnim godinama, ovim pitanjem smo željeli da uspostavimo da li je situacija u Tutinu teža, lakša ili ista u odnosu na 2013. godinu. 40 ispitanika je odgovorilo da je situacija teža, što iznosi 40% procenata, podatak koji je neohrabrujući i koji možda i najbolje opisuje realnu situaciju u Tutinu 14 ispitanika, odnosno 14% odgovorilo da je situacija danas lakša i taj podatak nam pokazuje da je process poboljšanja, stanja u Tutinu spor, ali dostižan uz realne mjere i poteze lokalnih i državnih vlasti. 46 ispitanika, odnosno 46% odgovorilo da je situacija dans ista kao i 2013., što je informacija koja je bliža odgovoru da je situacija teža i to dodatno "umanjuje" ovih 14% koji govore o boljoj situaciji na način da je boljitet dugotrajan process.

Grafikon 6. Otvaranje granica EU olakšavanjem viznog režima je poboljšalo finansijsku situaciju?

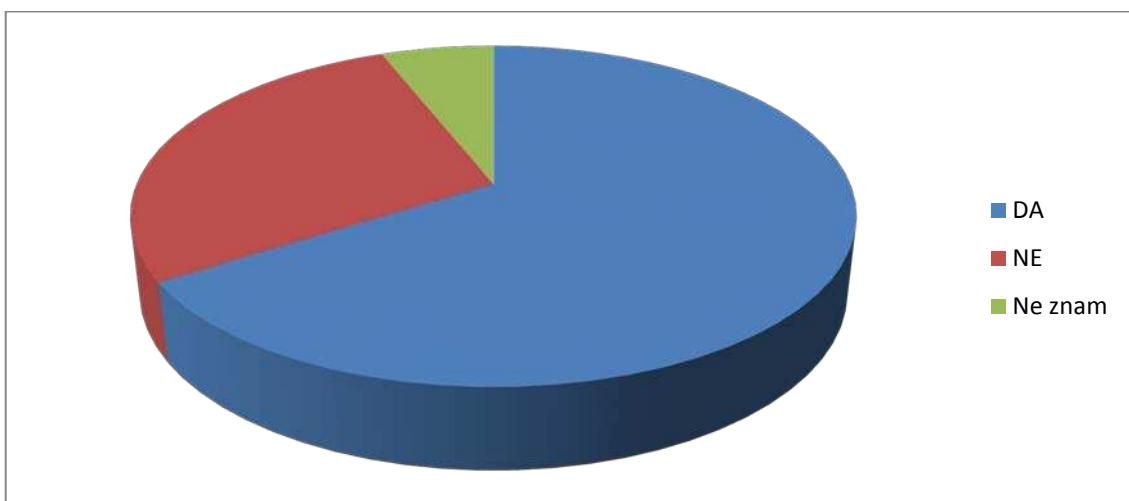
Na ovo pitanje 90 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 90% procenata, dok je 4 ispitanika, odnosno 4% odgovorili onegativno, a 6 ispitanika odnosno 6% odgovorilo da ne zna. Ovakav potvrđan odgovor od 90% nam govori najbolje o tome koliko je stanovništvo Tutina oslonjeno na rad u insotranstvu ili na finansijsku pomoć dijaspore.

Grafikon 7. Da li “siva ekonomija” doprinosi tome da se povaća broj obuhvaćenih siromaštvom?

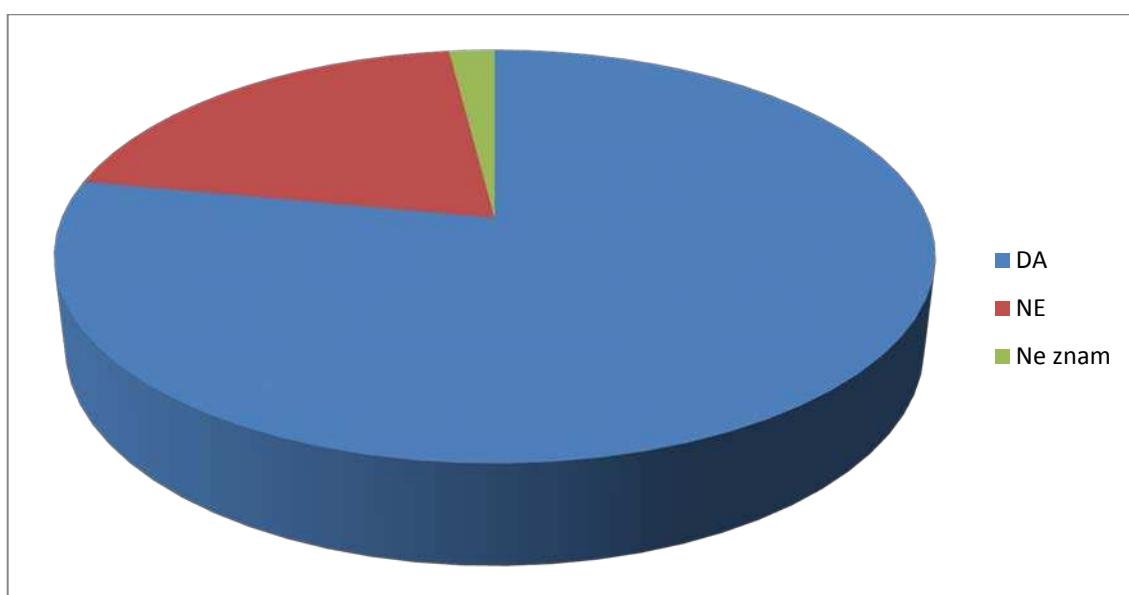
54 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 54% procenata, dok je 10 ispitanika, odnosno 10% odgovorilo sa ne, a 36 ispitanika što iznosi 36% odgovorilo sa ne znam. Od 1990 ih godina su “siva ekonomija” i “rad na crno” termini na koje je stanovništvo Tutina naviknuto što nam potvrđuje da utjecaj “sive ekonomije” prepoznaće 54% a da 36% nema stav o ovom pitanju. Upoznatost stanovništva sa ovim problemom je od značaja za njegovo suzbijanje i konkretno rješavanje.

Grafikon 8. Da li siromaštvo u Opštini Tutin više utječe na žene od muškaraca?

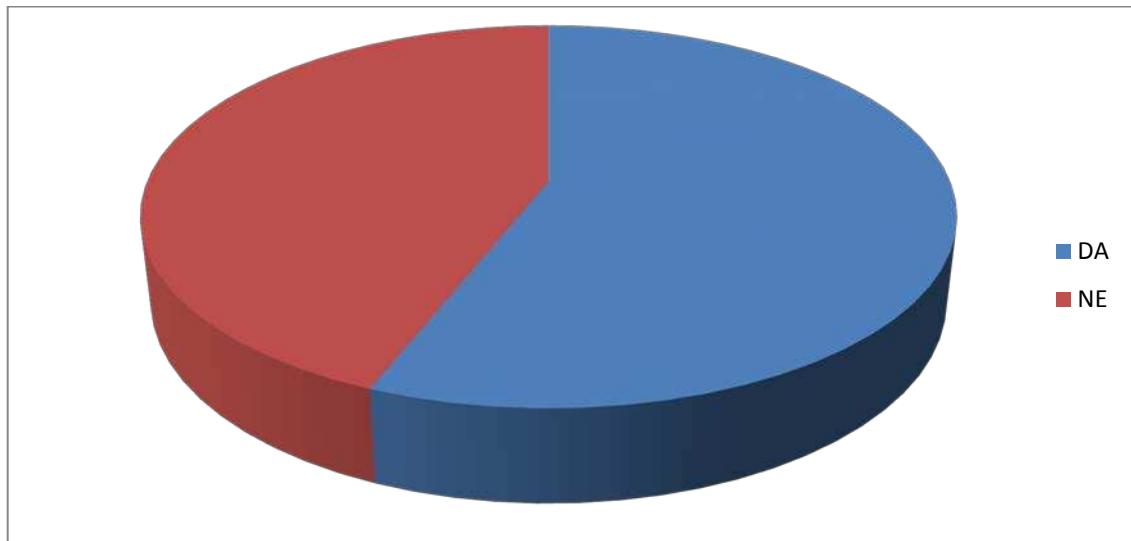
Prvo pitanje u ovom upitniku koje se direktno veže narazliku utjecaja između ženskog i muškog stanovništva. 66 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 66% procenata, procenat koji nam pokazuje da je ženska populacija definitivno više pogodjena siromaštvom, dok je 28 ispitanika, odnosno 28% odgovorilo sa ne, a ne znam, je za svoj odgovor izabralo 6 ispitanika odnosno 6%. Visok procenat potvrđnih odgovora na ovo pitanje nam daje podatak da je stanovništvo upoznato sa prilikama na terenu i da prepoznaju težu situaciju u kojima se nalazi ženska populacija.

Grafikon 9: Opština Tutin ima najviše iseljenika po glavi stanovnika u inostranstvu/zemljama EU. Da li ste znali za taj podatak?

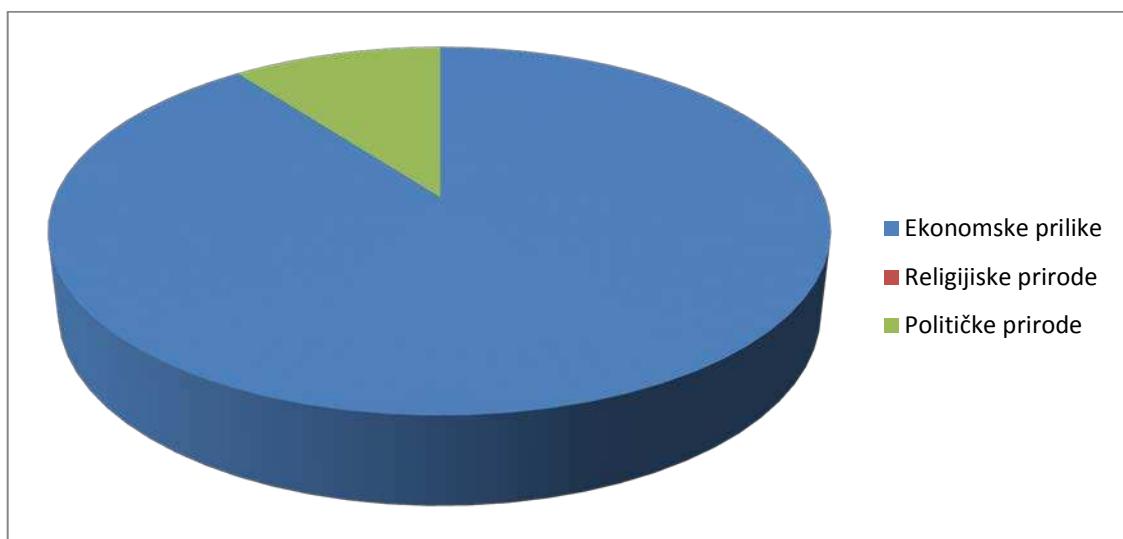
Još jednom vidimo da je stanovništvo informisano o pitanjima koja su važna za prepoznavanje i definiranje problema, jer je 78 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 78% procenata, dok je 20 ispitanika, odnosno 20% odgovorilo sa ne, ne znam je kao svoj odgovor dalo 2 ispitanika odnosno 2%.

Grafikon 10. Da li ste vi ili član vase porodice migrirali ka zemljama EU?

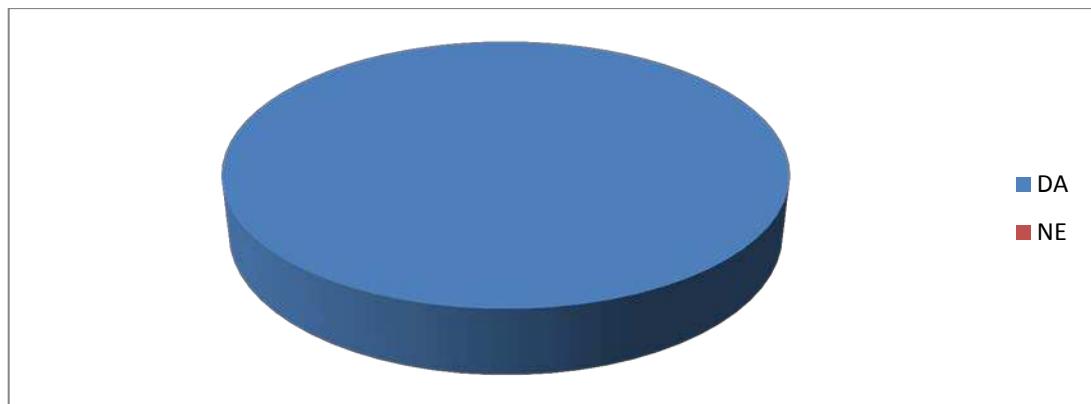
Iako ne veoma velika većina, ipak broj od 56 ispitanika koji su odgovorili potvrđno, što iznosi 56% procenata je izuzetan broj stanovništva koji ilisu sami ili član porodice migrirao ka EU i potvrda podataka koje smo vidjeli prethodno u teoriji. 44 ispitanika, odnosno 44% odgovorilo sa ne, procenat koji govori da je manje od polovine stanovništva koje nije migrirala ili nema nikoga ko je emigrirao ka EU.

Grafikon 11. Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili sa da, koji su razlozi za to?

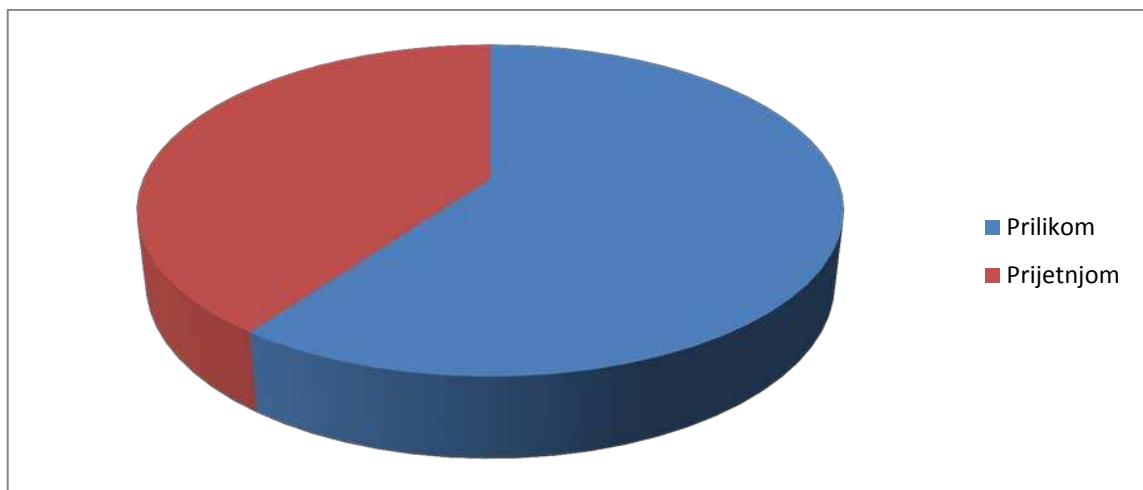
Na prethodno pitanje je 58 ispitanika odgovorilo potvrđno, pa je njih 58 na ovo pitanje odgovorilo na sledeći način 52 ispitanika što iznosi 89,7% je kao razlog navelo ekonomskе prilike, dok je njih 6 odnosno 10,3% odgovorilo da su razlog političke prirode, a religijske nije naveo niti jedan ispitanik. Ovdje vidimo prije svega da stanovništvo nema problema ispoljavati svoju religiju, što je dobar pokazatelj za slobodu stanovništva, ali ne smijemo zanemariti 10,3% stanovništva koje je prisiljeno na emigriranje zbog političke situacije. Očekivano visok procenat je onih koji su emigrirali radi ekonomskih prilika.

Grafikon 12. Imate li rođaka ili prijatelja koji su posao potražili u zemljama EU?

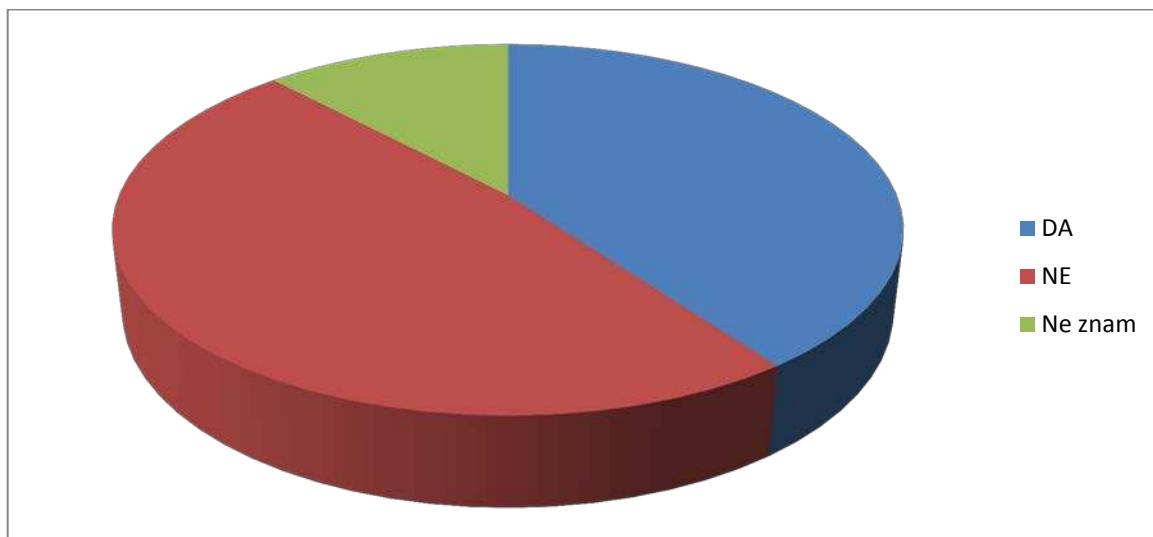
100 ispitanika što je 100% je odgovorilo potvrđno. Nepostoji niti jedan ispitanik koji je negativno odgovorio i to nam pokazuje prije svega o visokom procentu emigracije, ali nam i pokazuje hegemoniju malog mjesta u kojem se većina stanovništva međusobno poznaje.

Grafikon 13. Da li migracije stanovništva smatrate?

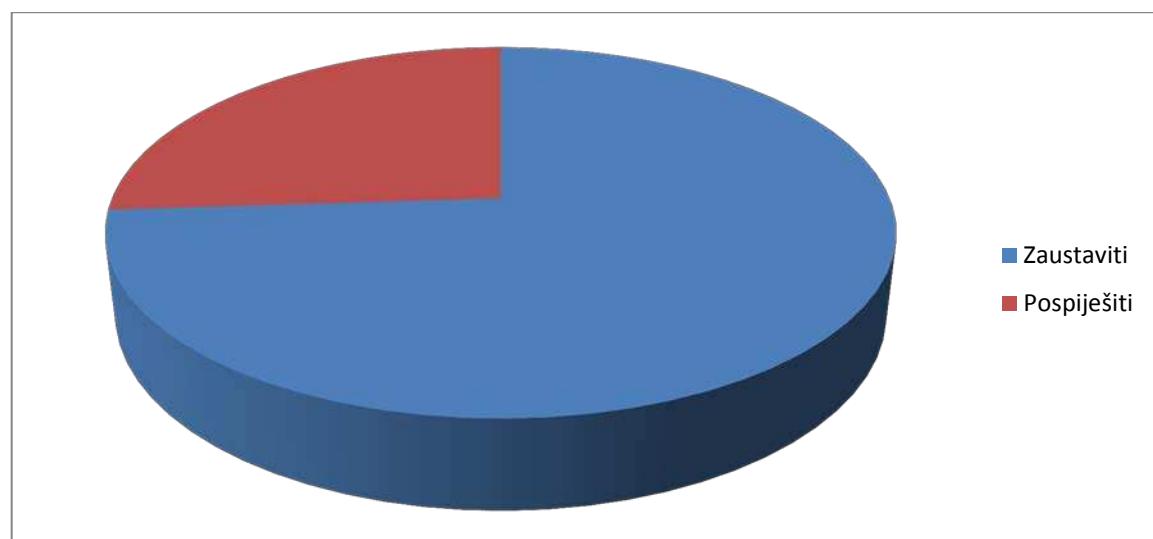
60 ispitanika je odgovorilo prilikom, što iznosi 60% procenata, dok je 40 ispitanika, odnosno 40% odgovorilo da migracije smatra prijetnjom.

Grafikon 14. Smatrate li da ljudi treba da migriraju?

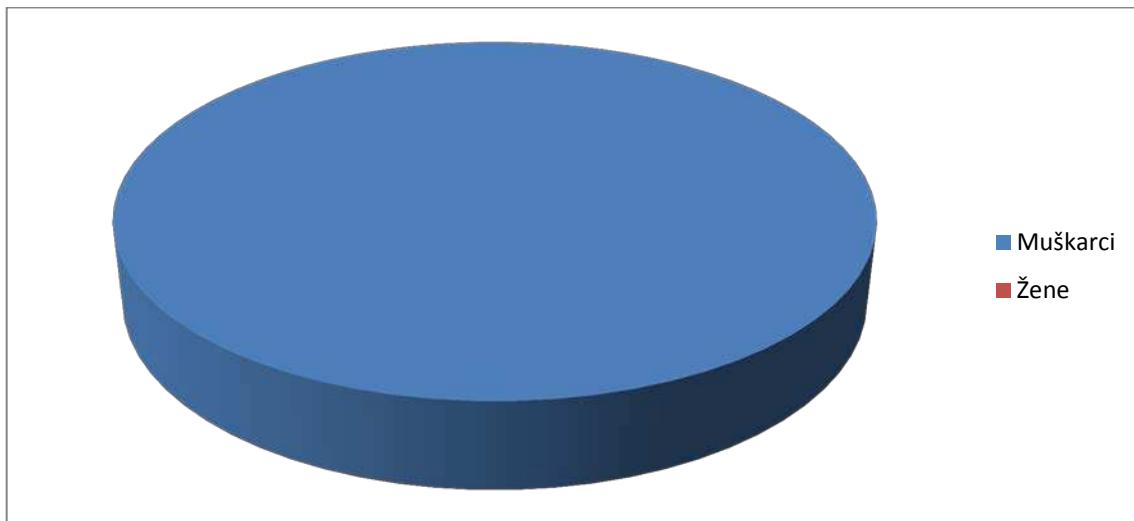
40 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 40% procenata, dok je 48 ispitanika, odnosno 48% odgovorilo negativno dok je 12 ispitanika ili 12% odgovorilo da ne zna.

Grafikon 15.Ukoliko bi bili u mogućnosti da zaustavite ili pospješite migracije, za šta bi se odlučili?

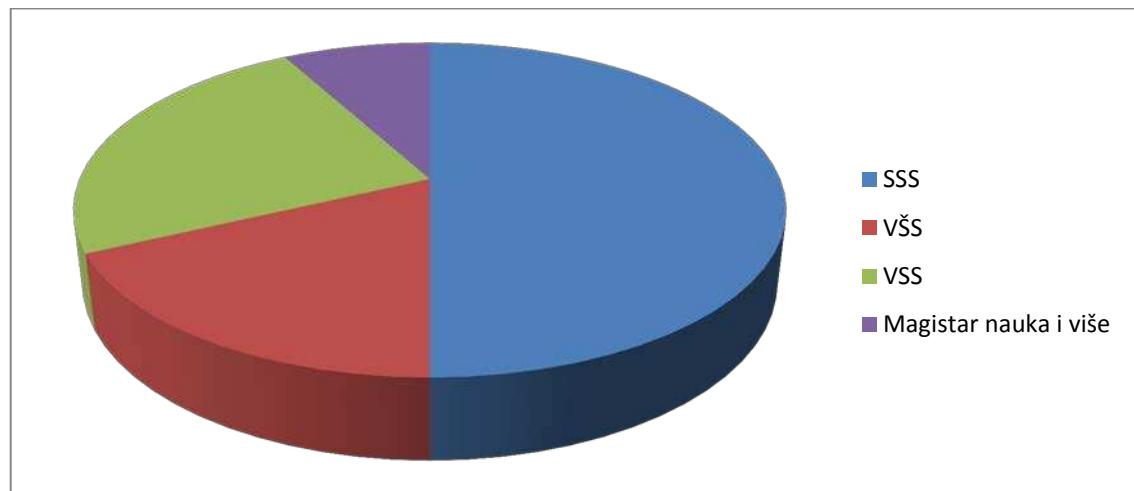
74 ispitanika je odgovorilo da bi zaustavilo migracije, što iznosi 74% procenta, dok je 26 ispitanika, odnosno 26% odgovorilo da bi pospješilo migracije.

Grafikon 16. Koja grupa najčešće migrira?

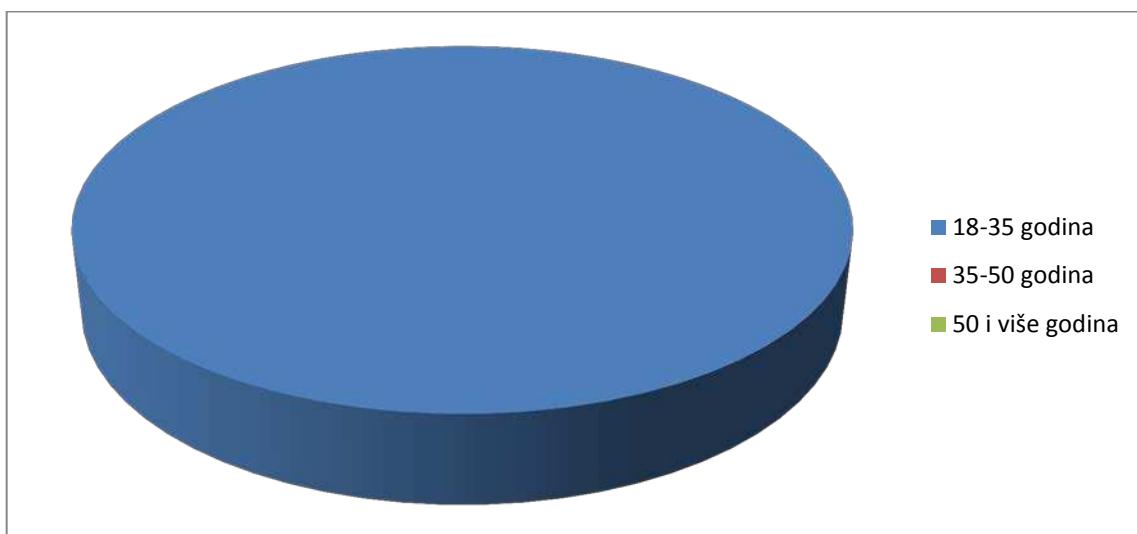
100 ispitanika je odgovorilo da najčešće migriraju muškarci, što iznosi 100%. Odgovori ispitanika nam pokazuju da je stanje u Tutinu vezano za emigraciju prepoznatljivo kao emigracija novog talasa “gasterbajtera” što nam pokazuju podaci da su osobe koje emigriraju muškarci.

Grafikon 17. Kojeg su obrazovnog nivoa osobe koje se odlučuju za migracije?

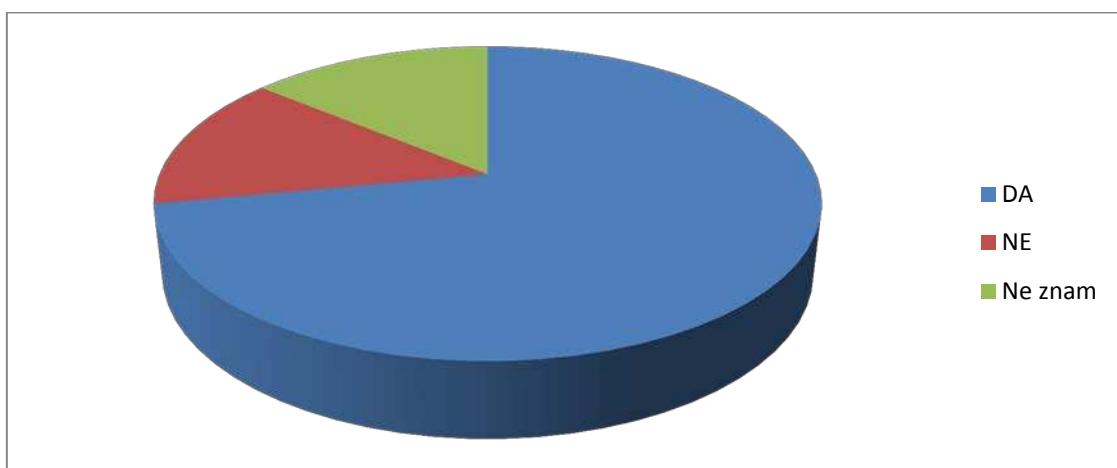
50 ispitanika je odgovorilo da najčešće migriraju oni sa srednjom stručnom spremom, što iznosi 50% procenata, dok je 18 ispitanika, odnosno 18% odgovorilo da su to osobe savišom školom, 24 ispitanika odnosno 24% da su to osobe sa visokom stručnom spremom, 8 ispitanika to jest 8% da su to osobe koje su magistar nauka ili višeg nivoa obrazovanja.

Grafikon 18. Koje su životne dobi osobe koje se najčešće odlučuju za migraciju?

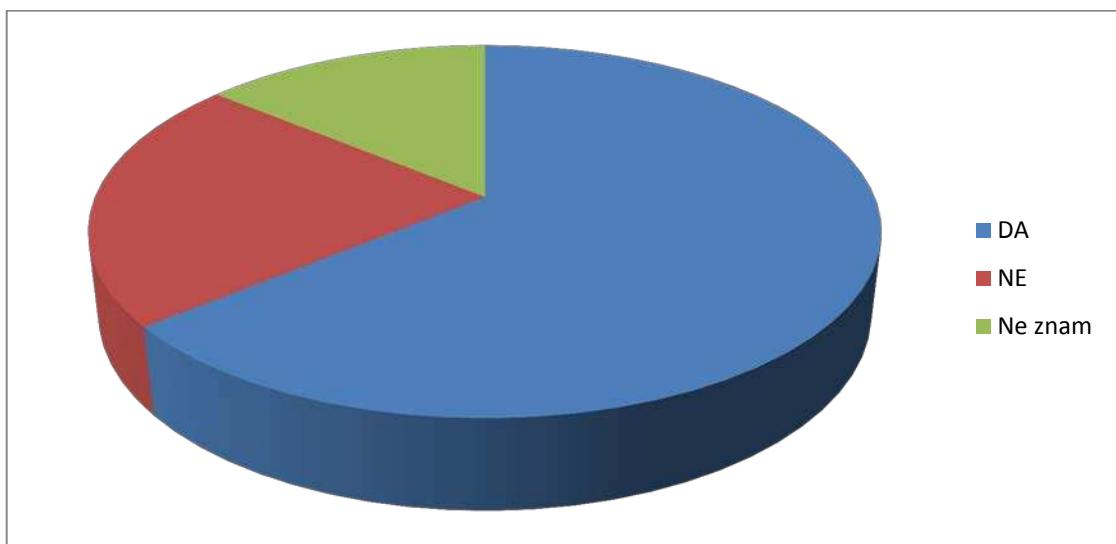
100 ispitanika odnosno 100% je odgovorilo da najčešće migriraju osobe životne dobi između 18-35 godina. Rezultati govore o tome da je stanovništvo upoznato sa problemom odlaska radno sposobnih i da su to najčešće mladi ljudi.

Grafikon 19. Da limigracije stanovništva stvaranjem jake dijaspore pomaže u borbi protiv siromaštva?

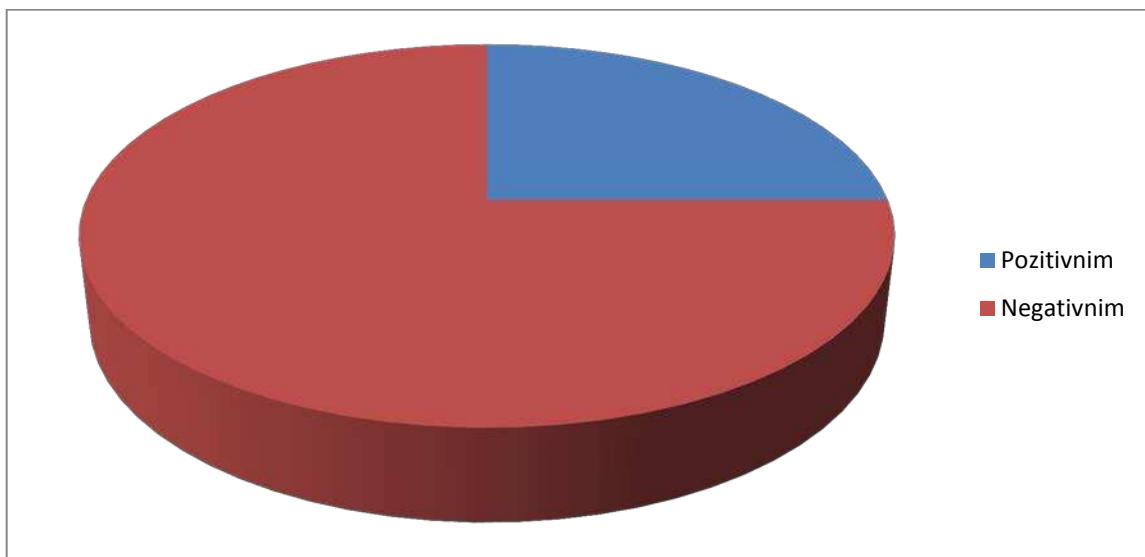
72 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 72% procenata, dok je 14 ispitanika, odnosno 14% odgovorilo sa ne, dok je 14 ispitanika odnosno 14% odgovorilo sa ne znam.

Grafikon 20. Da li se migranti porijeklom iz Tutina/Srbije asimiliraju i usvajaju kulturu zemalja EU?

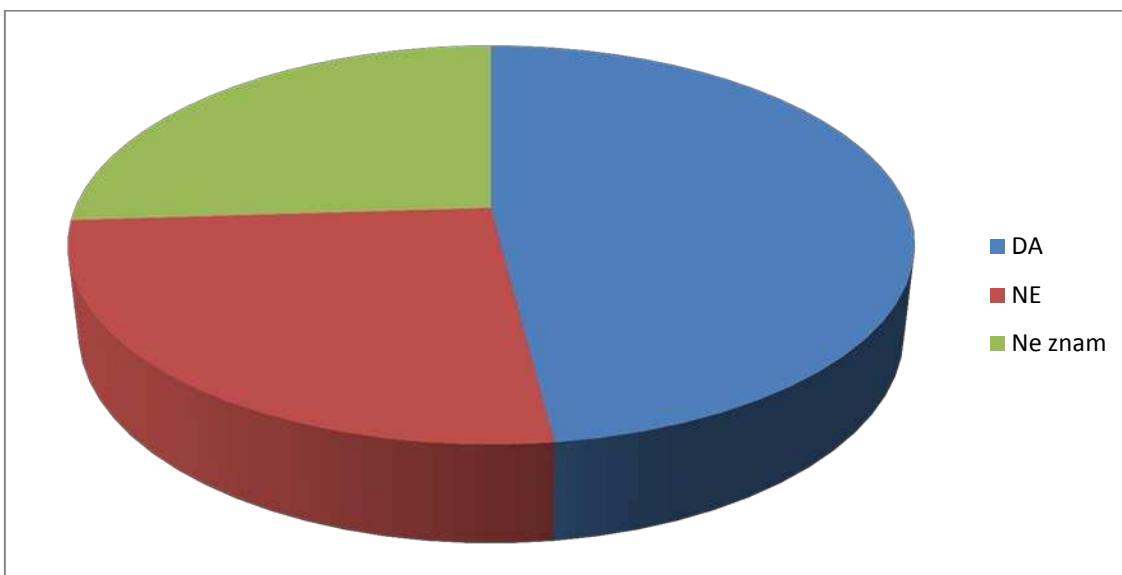
64 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 64% procenata, dok je 22 ispitanika, odnosno 22% odgovorilo sa ne, dok je njih 14 odnosno 14% odgovorilo sa ne znam. Većinski odgovor od 64% nam ukazuje na jedan od problema emigracije stanovništva – asimilacija u zemljama EU.

Grafikon 21. Ukoliko je vaš odgovor na prethodno pitanje bio potvrđan, smatrate li?

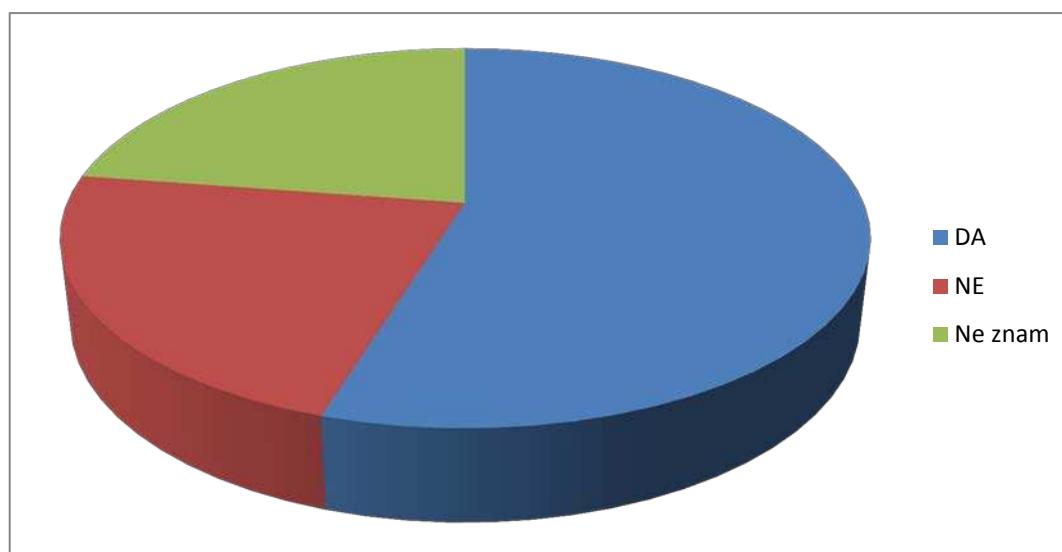
64 ispitanika je odgovorilo potvrđno na prethodno pitanje, dok je od tog broja njih 48 odnosno 75% odgovorilo da to smatra negativnim, a 16 njih odnosno 25% je to ocijenilo pozitivnim. Ispitanici su odgovorili da smatraju negativnim to što se dijaspora iz Tutina asimilira i usvaja kulturu i običaje drugih država, odnosno, naroda.

Grafikon 22. Da li migrant porijeklom iz Tutina/Srbije postaju osvješćeniji o rodnoj ravnopravnosti i pravima žena zbog svo gmigracijskog iskustva?

48 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 48% procenata, dok je 26 ispitanika, odnosno 26% odgovorilo sa ne, isti broj kao i za ne znam. Koliko god prethodna dva pitanja govorila o negativnim posljedicama emigracije, ovogovori suprotno 48% ispitanika smatra da emigrant iz Tutina postaju osvješćeniji o rodnoj ravnopravnosti, upravo zbog svog iskustva. Podatak koji nam govori o uskoj povezanosti emigracije sa rodnom ravnopranošću.

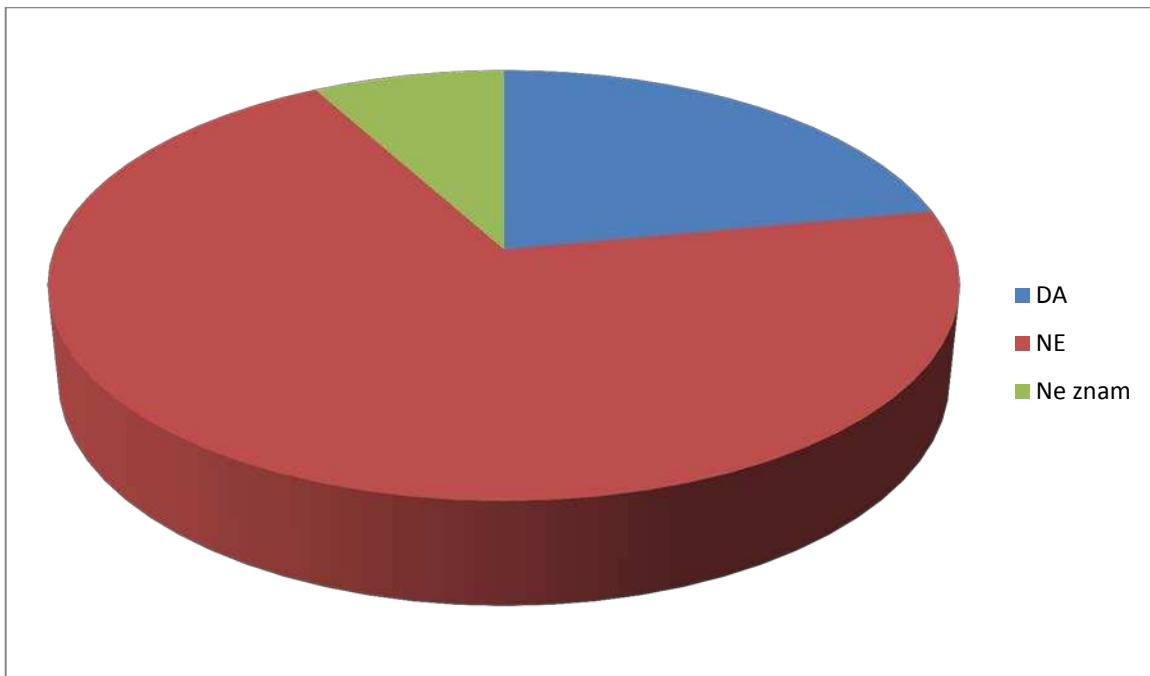
Grafikon 23.Ukoliko je vaš odgovor na prethodno pitanje potvrđan, smatrati li da to doprinosi boljem životu žena u OpštiniTutin?

62 je odgovorilo potvrđno na prethodno pitanje, a od tog broja na ovo pitanje sa "da" je odgovorilo 34 ispitanika što iznosi 54,8% dok je 14 ispitanikaili 22,6% odgovorilo sa "ne"

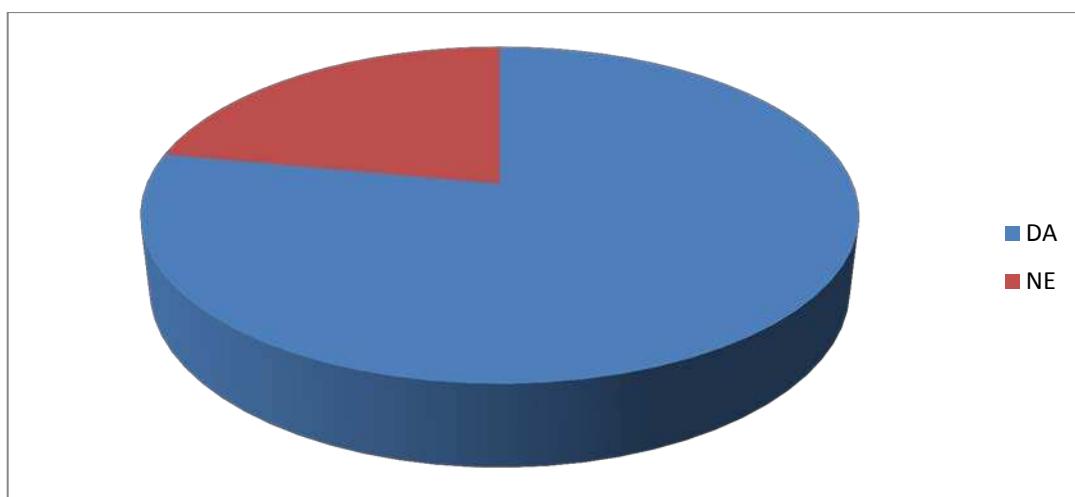
IstI broj je i ispitanika koji su odgovorili sa "ne znam". Nadovezujući se na prethodno pitanje, vidimo da su ispitanici obaviješteni i da razumiju situaciju u svojoj opštini te da rodna ravnopravnost ipak dobija nove dimenzije pod utjecajem dijaspore.

Grafikon 24. Smatrate li da su muškarci i žene u Opštini Tutin ravnopravni?

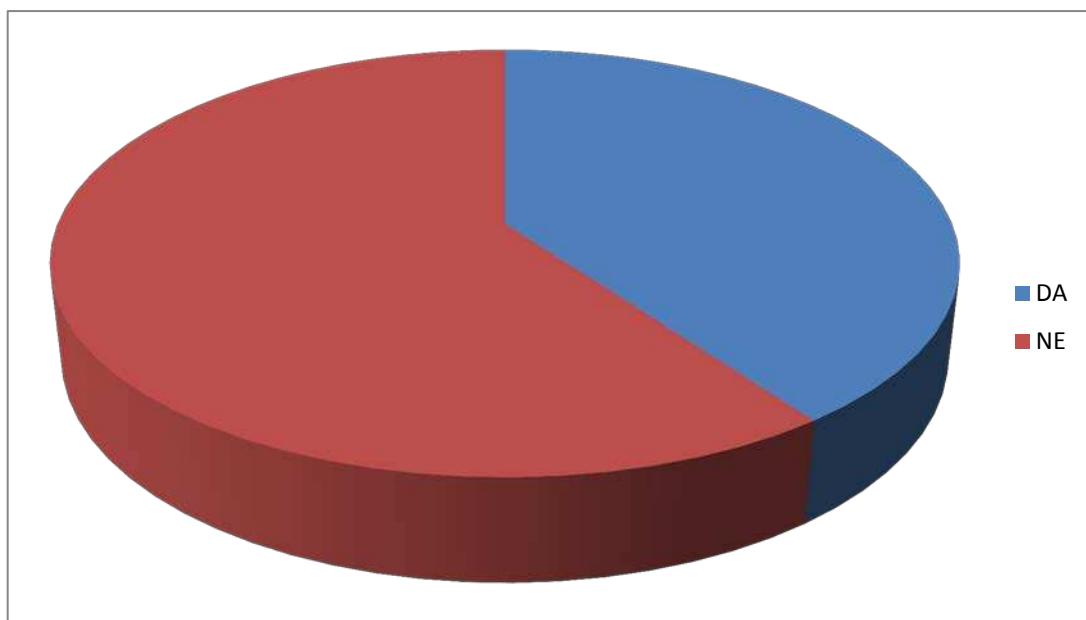
22 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 22% procenta, dok je 70 ispitanika, odnosno 70% odgovorilo negativno, 8 ispitanika dnosno 8 % je odgovorilo sa ne znam.

Grafikon 25: Da li smatrate da rodna nejednakost postoji na rodnom mjestu i u porodici?

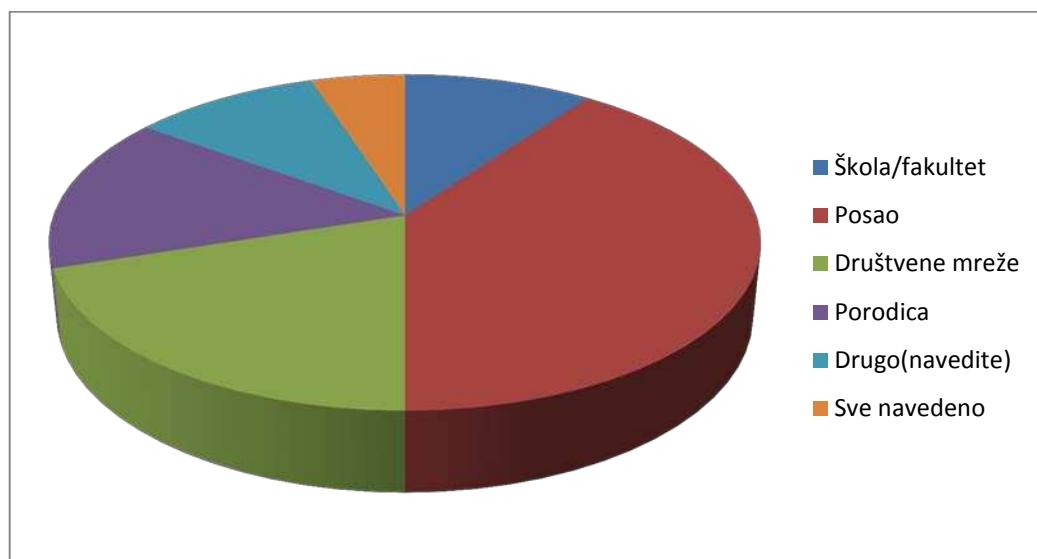
78 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 78% procenata, dok je 22 ispitanika, odnosno 22% odgovorilo sa ne.

Grafikon 26. Da li ste ikada iskusili rodnu nejednakost?

40 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 40% procenata, dok je 60 ispitanika, odnosno 60% odgovorilosa ne.

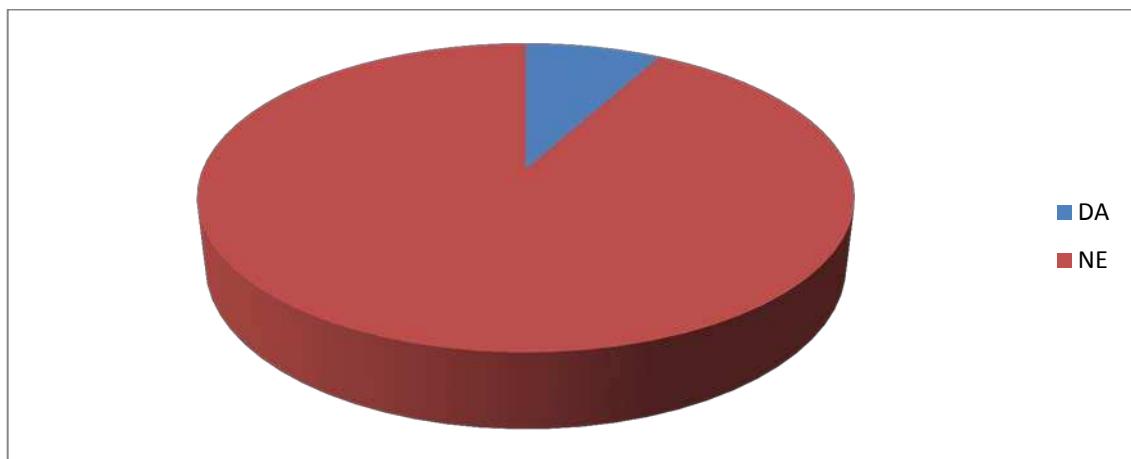
Grafikon 27. Ukoliko je odgovorna prethodno pitanje potvrđan, u kakvom okruženju?

Na prethodno pitanje je 40 ispitanika odgovorilo potvrđno i nakon toga su odgovarali da je njih 4 odnosno 10% odgovorilo da je izabralo školu/fakultet kao okruženje gdje su to iskusili, njih 18 odnosno 45% kao okruženje odredilo posao, društvene mreže 8 ispitanika

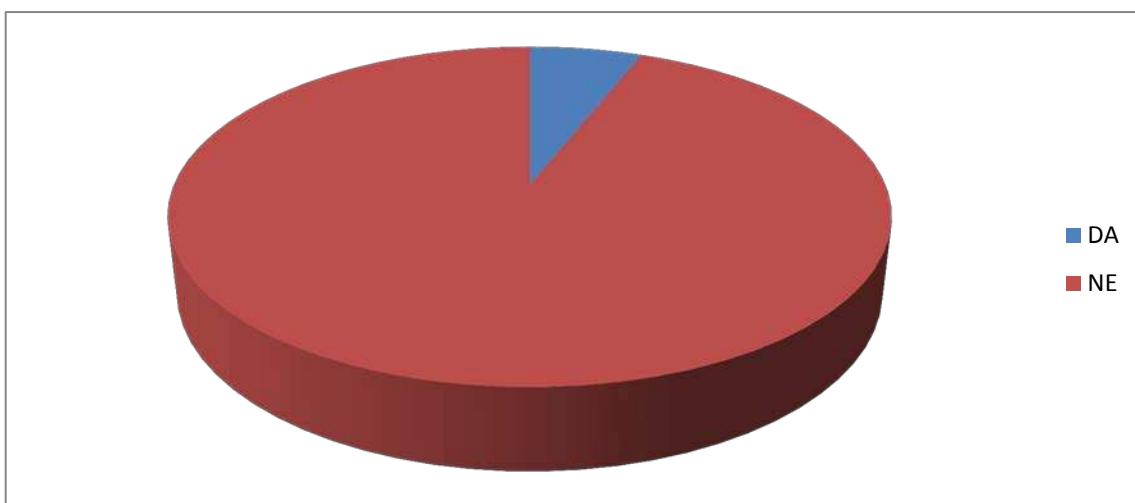
odnosno 20%, 6 ispitanika odnosno 15% kao okruženje je odredilo porodicu, dok su 2 ispitanika odnosno 5% izabralo sve navedeno. Dva ispitanika su odgovorilo popunjavajući sami skoro identično da su to od početka života od primarne porodice, preko škole i fakulteta, okruženja na poslu te do braka i društvenih mreža svuda iskusile rodnu nejednakost.

Grafikon 28. Da li ste ikada bili odbijeni za intervju za posao zbog Vašeg spola?

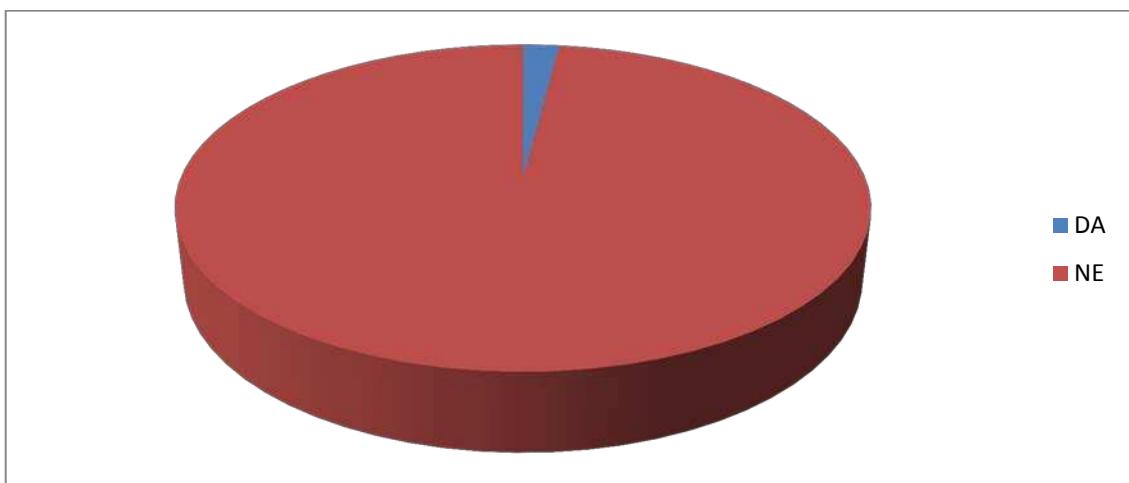
8 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 8% procenata, dok je 92 ispitanika, odnosno 92% odgovorilo sa ne.

Grafikon 29. Da li smatrate da ste uskraćeni za intervju, zbog Vašeg spola?

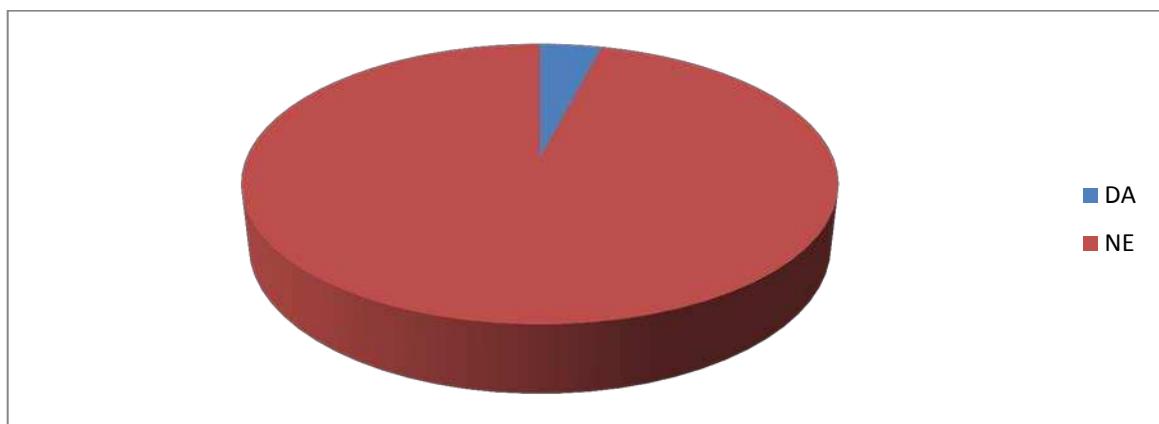
6 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 6% procenata, dok je 94 ispitanika, odnosno 94% odgovorilo sa ne.

Grafikon 30. Da li smatrate da bi žene trebale biti manje plaćene za obavljanje iste vrste posla od muškaraca?

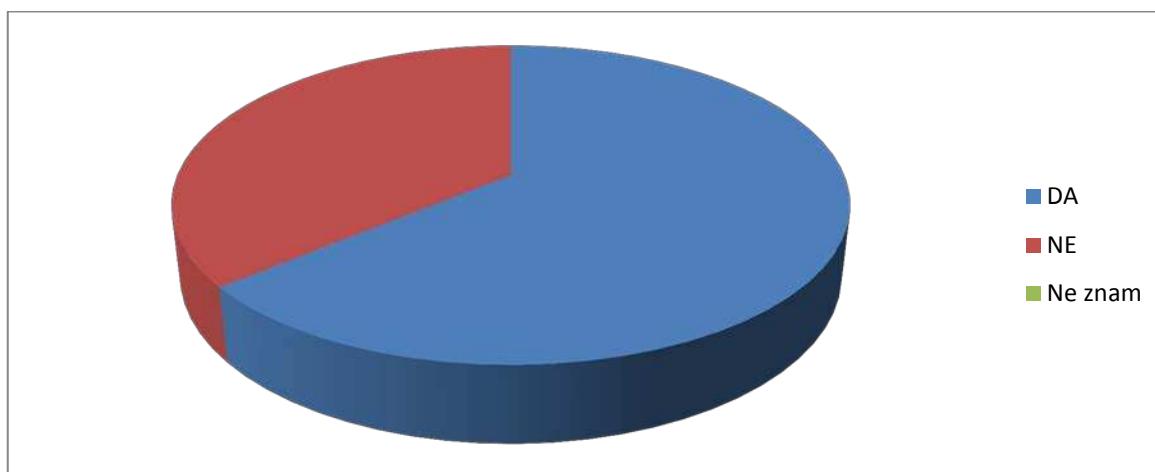
2 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 2% procenta, dok je 98 ispitanika, odnosno 98% odgovorilo sa ne. Ovde imamo skoro usaglašeno mišljenje svih ispitanika u iznosu od 98% da žene trebaju biti plaćene jednakako kao i muškarci za isti posao koji obavljaju, odnosno da muškarci neće biti u povlašćenijem položaju finansijski.

Grafikon 31. Smatrate li da bi žena trebala ostajati kući i ne graditi karijeru?

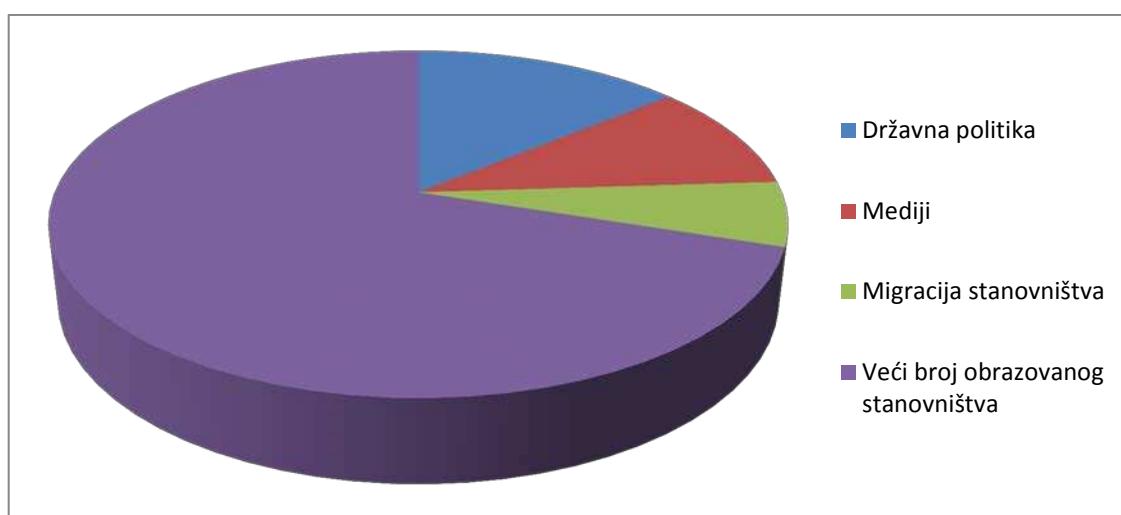
4 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 4% procenta, dok je 96 ispitanika, odnosno 96% odgovorilo sa ne.

Grafikon 32. Po Vama žene u Opštini bolje žive danas nego 2013.godine?

64 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 64% procenta, dok je 36 ispitanika, odnosno 36% odgovorilosa ne, a niko nije odgovorio sa ne znam. Od 2013.godine, kreće višedirektnih i indirektnih utjecaja naopšte stanje cjelokupnog društva u Tutinu. Žene koje su generacijama unazad bile u nepovoljnoj situaciji, uslijed patrijarhata, nedostatka poslova ili poslova koji ne odgovaraju njihovim kvalifikacijama, danas ipak žive bolje. 64% ispitanika je saglasno da je život žena u Tutinu danas bolji nego 2013. godine i to nam pokazuje da se napredak ostvaruje.

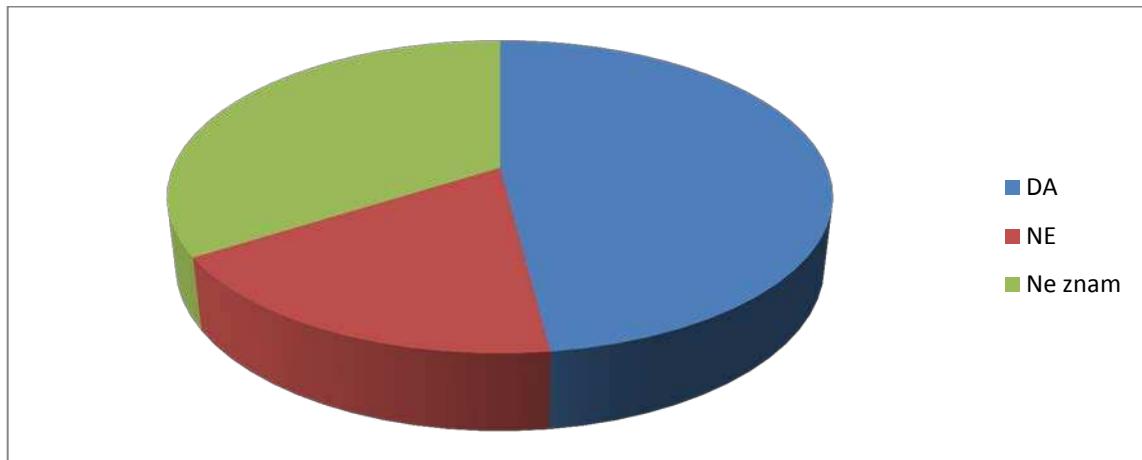
Grafikon 33. Na ravnopravnost žena i muškaraca najviše utječe?

14 ispitanika odnosno 14% je odgovorilo da je to državna politika, 10 ispitanika odnosno 10% kaže da su to mediji, kao migraciju stanovništva su odredili 6 ispitanika to jest 6% migraciju stanovništva dok je 70 ispitanika što iznosi 70% je odgovorilo da je to veći broj obrazovanog stanovništva. U prethodnom grafikonu smo vidjeli da žene žive bolje u

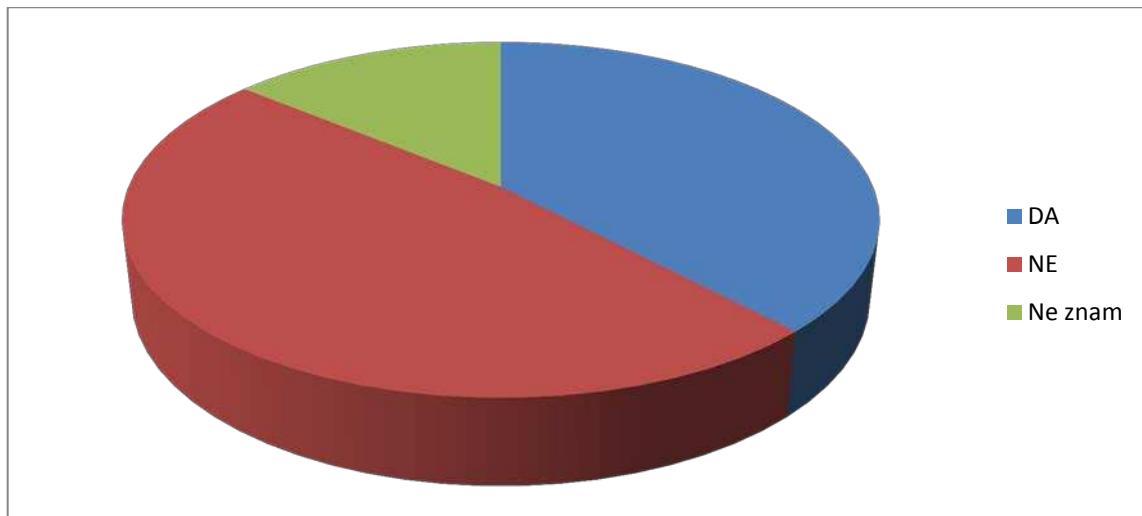
odnosuna 2013., a sada imamo uvid u više faktora koji utječu na to. Po mišljenju ispitanika, njih 70%, smatra da na ravnopravnost žena i muškaraca utječe najviše veći broj obrazovanog stanovništva. To nam govori o osvještenosti obrazovanog stanovništva, ali i o stavovima ispitanika ko donosi realne promjene u društvu.

Grafikon 34. Da li migracije stanovništva utječe na rodnu ravnopravnost?

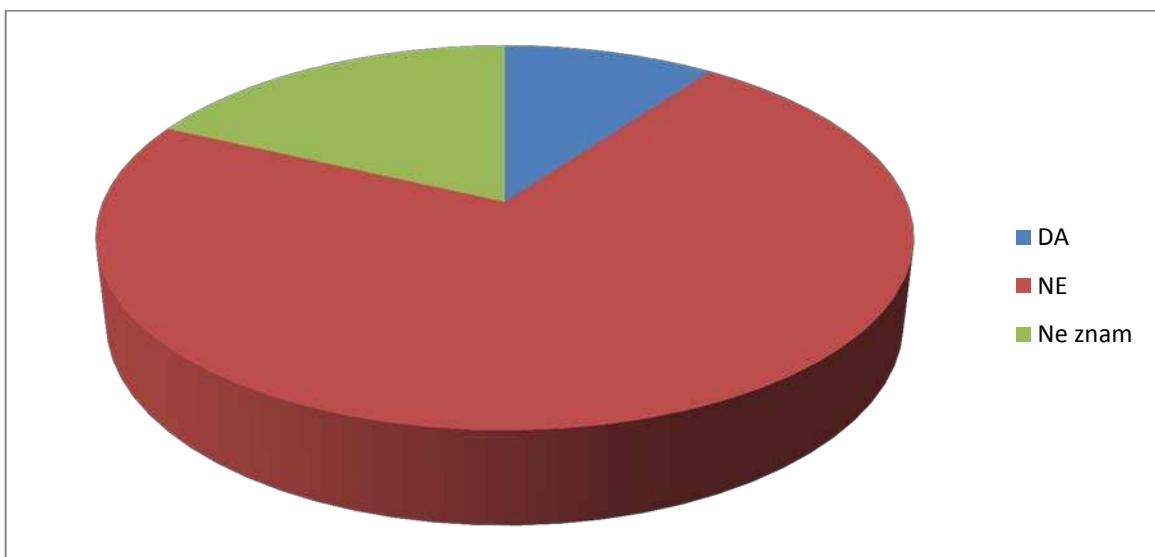
48 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 48% procenata, dok je 18 ispitanika, odnosno 18% odgovorilo sa ne, a 34 ispitanika odnosno 34% je odgovorilo sa ne znam.

Grafikon 35. Smatrati li da se migriranjem stanovništva, ženama otvara prilika za zapošljavanje?

38 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 38% procenata, dok je 48 ispitanika, odnosno 48% odgovorilo sa ne, a sa ne znam je odgovorilo 14 ispitanika što je 14%.

Grafikon 36. Da bi rodna ravnopravnost bila zastupljena, da li je politika koju država sprovodi dovoljna?

10 ispitanika je odgovorilo potvrđno, što iznosi 10% procenata, dok je 72 ispitanika, odnosno 72% odgovorilo sa ne, a sa ne znam je odgovorilo njih 18 odnosno 18%. Očigledno je da je većinski stav stanovništva u prilog tome da država ne sprovodi dovoljno mjere politike da bi se situacija u cijeloj državi, kao i u Opštini Tutin, popravila. Nedovoljno zastupanje politika koje propagiraju rodnu ravnopravnost onemogućava dalji napredak i razvoj društva kao cjeline. Samo uz konkretnu i direktnu državnu pomoć je moguće sprovoditi politiku koja je korektna, planski stvorena i prije ko potrebna radi boljeg života i napretka društva te cijele države.

3.2. Rezime istraživanja

Sproveđenjem istraživanja i tumačenjem dobijenih povratnih informacija smo došli do podataka koje nismo posjedovali i koji nam pojedno stavljuju tumačenje situacije u Opštini Tutin, u vezi rodne ravnopravnosti i posljedica koje na nju ostavlja emigracija stanovništva. Imajući u vidu teorijiska saznanja i potkrijepivši ih rezultatima istraživanja, uvidjamo da je problem rodne (ne)ravnopravnosti kao i problem siromaštva i emigracije radon sposobnog stanovništva predstavljaju višedecenijiski problem kojima se pristupalo neformalno i neplanski.

Stanovništvo Opštine Tutin kako smo mogli vidjeti u istraživanju je poprilično informisano o problemima emigracije i siromaštva, dok ista ta informisanost je znatno manjeg nivoa u odnosu na problem rodne ravnopravnosti. Imajući u vidu da se o tom problem samo

sporadično govori na svim nivoima vlasti, društva, pa samim time i obrazovanja ta informisanost ne čudi. Ipak, sagledavši sve aspekte uviđamo da stanovništvo je sposobno da identificuje problem, ali i da donekle spozna njegov uzrok i posljedice koje stvara.

Uviđamo nezadovoljstvo stanovništva mjerama koje je država sprovodila i koje sprovodite da su napori države ali i lokalne samouprave dovoljni da se uhvate u koštac sa rješavanjem tako senzibilnih problema poput rodne neravnopravnosti i emigracije stanovništva. Situacija se ipak poboljšava iz godine u godinu, kako je pokazano u istraživanju da se situacija postepeno poboljšava i da je stanje u kojem se nalazi rodna ravnopravnost u boljoj poziciji nego što je bila 2013. godine.

Emigracija stanovništva, kako smo vidjeli u istraživanju ne mora nužno značiti negativnu stvar. Dijaspora kao resurs potpomaže finansijskih istorijski siromašnu Opštinu Tutin, te uslijed toga imamo sve veći brojm ladih koji su u mogućnosti da se školuju i studiraju na eminentnim univerzitetima. Istraživanje pokazuje da dva faktora koja najviše utječu na poboljšanje rodne ravnopravnosti u Opštini TutinU su veći broj fakultetski obrazovanog stanovništva i emigrant porijeklom iz Tutina koji najčešće u zemljama EU postaju osvješćeniji o ovom problemu i voljniji da pruže pomoć i podršku. Ispitanici posmatraju emigracije kao priliku i ne prihvata tezu da se emigrant porijeklom iz Tutina asimiliraju i usvajaju kulturu zemalja u kojima se odsele.

Ovim istraživanjem smo uspjeli da ustanovimo probleme i da spoznamo mišljenje reprezentativnog uzorka ispitanika o problemima usko vezanih za ovoi straživanje, ali i da to sve potkrijepimo teorijiskim i empirijiskim dokazima. Stanovništvo Opštine Tutin je spoznalo probleme i kroz ovo istraživanje smo saznali informacije koje bi bilo nemoguće drugačije dobiti.

Rezultati istraživanja su pokazali da ispitanici odgovornost za pojavu rodne neravnopravnosti vide u siromaštvu, niskom nivou visokoobrazovanog stanovništva i u nedovoljnoj želji i djelovanju državnih i lokalnih vlasti.

IV ZAKLJUČAK

Kako smo definirali na početku rada, rodna ravnopravnost predstavlja jedan od gorućih problema u našem društvu. Rodna ravnopravnost postoji i mi smo kroz rad uspjeli da dokučimo dokle doseže, šta i koliko utječe na nju. Imali smo pristup literaturi i istraživanjima kojima smo došli do informacija o siromaštvu, emigracijama, nezaposlenosti kao efekti utjecaja na rodnu ravnopravnost. Kao predmet ovog istraživanja definira se analiza svijesti pojedinca o rodnoj ravnopravnosti, te kao problem analiza o utjecaju emigracije na rodnu ravnopravnost.

U cilju potvrđivanja, odnosvno provjeravanja postavljenje generalne hipoteze kao i posebnih-pojedinačnih hipoteza urađena je sinteza i analiza dostupne literatutre koja se odnosi na utjecaj emigracija stanovništva na stepen rodne ravnopravnosti. Provedeno istraživanje smo zasnivali na generalnoj hipotezi da zbog povećane emigracije muškog stanovništva doprinosi povećanju zapošenja žena i povećane rodne ravnopravnosti. Odgovor i potvrdu naših hipoteza smo pronašli u više grafikona kojim je predstavljeno istraživanje, a posebno na par pitanja, kao npr. što smo mogli videti u pitanju 24., gdje na pitanje “*Smatrate li da su muškarci i žene u Opštini Tutin ravnopravni*”, 70% ispitanika je odgovorilo da ne smatra da su žene i muškarci u Opštini Tutin ravnopravni. Ovo nam govori da je većinsko stanovništvo u Tutinu osviješteno i da umije da targetira i predstavi problem onakvim kakvo jeste.

Na više postavljenih pitanja smo imali jednoglasne odgovore, kao što smo vidjeli na pitanju 16.: *Koja grupa najčešće migrira?*, pitanje na koje je 100% ispitanika odgovorilo da su najčešće muškarci ti koji migriraju što nam pokazuje da se tehnički ženskoj populaciji otvara prilika za zapošljavanje, podatak koji smo vidjeli i u drugim grafikonima u kojima se govori o tome da žene danas bolje žive nego 2013. godine, ali to je i nešto što smo mogli vidjeti u dostupnoj literaturi. Da se rodna nejednakost polako, ali sigurno, smanjuje i da se situacija poboljšava i tome naravno doprinosi više faktora među kojima je nažalost i “*brain drain*” u vidu emigracije stanovništva.

Imali smo u istraživanju i odgovore na pitanja, koja bi se mogla konfuzno protumačiti, bez prethodnog teorijiskog istraživanja koje smo sproveli. Jedno od tih pitanja je svakako i pitanje 35.: *Smatrate li da se migriranjem stanovništva, ženama otvara prilika za zapošljavanje?* Pitanje na koje je 38% odgovorilo potvrđno, dok je 48% odgovorilo sa ne, a sa ne znam je odgovorilo 14 ispitanika što je 14%. Gledajući posebno samo ovo pitanje, mogli bi govoriti o tome da je procenat ljudi koji ne smatraju da se ženama otvara prilika za zapošljavanjem znatno veći od onih koji smatraju suprotno, ali bi to tumačenje u kontekstu ovog istraživanja bilo apsolutno pogrešno. Pitanje koje se direktno veže za generalnu

hipotezu, 38% ispitanika smatra da se emigracijom povećava šansa za zapošljavanjem, procenat koji nam govori mnogo. Imajući to u vidu i imajući u vidu literaturu koja nam je bila dostupna možemo da donešemo zaključak da je naša generalna hipoteza potvrđena.

Kako su i rezultati istraživanja pokazali, utjecaj emigracije stanovništva je mjerljiv u više kategorija i to u smanjenju siromaštva, direktnim utjecajem novca od dijaspore, kao i indirektnim utjecajem na povećanje rodne ravnopravnosti. Na osnovu svega što je prethodno navedeno, sasvim je jasno da se ništa neće moći promijeniti bez direktnog utjecaja državne i lokalne vlasti, kao i državnih politika od kojih se očekuju da se predlože i sprovedu politike koje će donijeti napredak na svim poljima počevši od smanjenja siromaštva, suzbijanja “*brain drain*”, kao i povećanje rodne ravnopravnosti. Svaka promjena je teška i uslovjava i promjenu stavova, sistema kao i politika koje imaju direktni i indirektni utjecaj na navedene teme.

Kao opština koja je tradicionalno patrijarhalna, a prolazi kroz velike “potrese tranzicije” Tutin je na udaru siromaštva u kojem se traži uzrok problema emigracije i posljedice koje patrijarhat, siromaštvo i emigracija ostavljaju na rodnu ravnopravnost. Utjecaj navedenog osjeća cjelokupno stanovništvo Tutina. Da bi usporili i ublažili efekte odlaska radnospособnog stanovništva kao i uzorke i posljedice uticaja na rodnu ravnopravnost, potrebno je prije svega sistemski prići tim problemima.

Kontinuirano povećavanje visoko obrazovanog stanovništva dovodi do smanjenja rodnih neravnopravnosti je posebna hipoteza koja je dokazana odgovorima ispitanika na pitanje broj 33. *Na ravnopravnost žena i muškaraca najviše utječe?* Pitanje na koje je 70% ispitanika odgovorilo da na ravnopravnost žena najviše utječe veći broj visoko obrazovanog stanovništva.

Na kraju dolazimo do zaključka da emigracije imaju utjecaj na sve dijelove i aspekte društva. Prijetnje i prilike koje se stvaraju moraju biti prevaziležene od lokalno društvenog, preko lokalne samouprave do državne vlasti te do društva uopšte. Stanovništvo prepoznaće probleme i preuzima odgovornost, ali i traži da odgovorni preuzmu odgovornost i djelovanjem utječu na poboljšanje opšte situacije u društvu. Rodna neravnopravnost je kako smo uvidjeli u teorijiskom i empirijiskom dijelu tema koja se ne smije zaobilaziti i na kojoj svi trebaju raditi udruženo, sistemski i planski radi ostvarivanja kontinuiranog napretka. Rodna ravnopravnost nije nešto što se može postići brzo, ali je dostižna temeljnim radom koji insistira na posjedovanju informacija o stanju rodne ravnopravnosti.

LITERATURA

1. Haralambos, Michael (1989): Uvod u sociologiju, Zagreb, Globus;
2. Haralambos, Holborn (2002): Sociologija: teme i perspektive, Zagreb;
3. Vidanović, Ivan (2006): Rečnik socijalnog rada, Beograd, Tiroerc;
4. Milosavljević, Branko (1985): Socijalna patologija, Svjetlost, Sarajevo;
5. Miković, Milanka; Bašić, Sanela (2016): Odabrane teme savremene socijalne politike i socijalnog rada, Fakultet političkih nauka, Sarajevo;
6. Bašić, Sanela; Miković, Milanka (2012): Rodne (ne)jednakosti na tržištu rada u BiH, Udruženje žene ženama, Sarajevo;
7. Pavlov, Tanja (2009): Migracioni potencijal Srbije, Grupa 484, Beograd
8. Pavlov, Tanja; Kozma, Robert; Velev, Bojan (2012): Dijaspora kao resurs lokalnog razvoja, Grupa 484, Beograd;
9. Termiz, Dževad (2009): Metodologija društvenih nauka, Grafit, Lukavac;
10. Gud, Viljem; Het, Pol (1966): Metodi socijalnog istraživanja, Vuk Karadžić, Beograd;
11. Mesić, Milan (2002): Međunarodne migracije: tokovi teorije, Filozofski fakultet, zavod za sociologiju, Zagreb;
12. Bruce, Steve (2005): Sociologija, Oxford University Press; Bemust Sarajevo;
13. Lindholm, Kristina(2011): Gender mainstreaming in public sector organisations, Studentliteratur AB, Lund, Sweden;
14. Tereza Ganza-Aras Sabor RH, Zagreb: Jednakost, razvoj i mir, svjetska konferencija o ženama, Peking (1995.) ;
15. Grečić, V. (2010), Srpska naučna dijaspora, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu;
16. Predojević-Despić, J. (2011), Prostorne karakteristike emigracije iz Srbije: Od gastarabajera do migrantskih mreža, Demografski pregled, broj 42, Beograd: Institut društvenih nauka
17. Predojević-Despić, J. (2010), Main territorial characteristics of emigration from Serbia to EU: from guest workers to chain migration, 7th IMISCOE Annual Conference, 13-14 September 2010, Liege – Belgium Workshop: South-Eastern Europe and the European Migration System: driving forces and new patterns of mobility?
18. Trgovčević, Lj. (2003). Planirana elita, O studentima iz Srbije na evropskim univerzitetima u 19.vijeku, Beograd: Istorijski institut

19. Halilović, H. (2012), (Re-) konstrukcija zavičajnih identitetita u bosanskohercegovačkoj diaspori: trans-lokalne zajednice u Australiji, SAD-u i Austriji, prezentacija na radionici o dijaspori/migrantima iz BiH u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i Švajcarske agencije za razvoj, 10-11. septembar u Sarajevu

Dokumenta:

1. Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine sa Akcionim planom za period od 2016 do 2020. godine.
2. Zakon o budžetskom sistemu ("Sl. glasnik RS", br. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - ispr., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - dr. zakon i 103/2015).
3. „Sl. glasniku RS“, br. 25/2018;
4. Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije 2010-2015.
5. Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu Strategija
6. Strategija regionalnog razvoja Republike Srbije za period od 2007. do 2012. godine i akcioni plan
7. Strategija razvoja zvanične statistike u Republici Srbiji u periodu od 2009. do 2012. Godine
8. *Strategija održivog razvoja opštine Tutin 2013 do 2020.*
9. Strateški plan održivog razvoja oštine Tutin od 2008 do 2012.
10. Zakon o dijaspori i Srbima u regionu, 2009. Ministarstvo dijaspore i vera
11. Nacionalna strategiju i Akcioni plan za mlade (Ministarstvo za omladinu i sport) 2008.
12. Strategija za upravljanje migracijama (Komesarijat za izbjeglice i migracije)
13. Akcioni plan (Komesarijat za izbjeglice i migracije)
14. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Republici Srbiji 2011.
15. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u SRJ., 2002.

Online izvor i :

1. [Pavlov,](#) Kozma, Velev. 2012. *Dijaspora kao resurs lokalnog razvoja.* Pristupljeno 02.02.2020. (www.grupa484.org.rs)

2. Hughson, Marina. 2018. Muškarci u Srbiji : promene, otpori i izazovi. Pриступљено 08.02.2020. (www.rodnaravnopravnost.gov.rs)
3. Babović, Marija 2016. *Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji.* Pриступљено 15.01.2020.(socijalnoukljucivanje.gov.rs)
4. Zakon o ravnopravnosti polova. (Sl. Glasnik RS , br. 104/2009). Pриступљено 28.12.2019. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ravnopravnosti_polova.html
5. NATIONAL-LEVEL REVIEW OF THE PROGRESS ON THE IMPLEMENTATION OF THE BEIJING DECLARATION AND PLATFORM FOR ACTION Pриступљено 13. 01. 2020. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/RCM_Website/Serbia_ENG.pdf
6. Babović, Marija 2016. Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji. Pриступљено 18.01.2020.<https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh01135130ec.pdf>
7. OSCE: Well being and safety of women. 2019. Pриступљено 23.03.2020. <https://www.osce.org/secretariat/413237>
8. Komitet o odnosu sa poslanicima parlamenta, Aneks VI uz E/CN.6/2010/CRP.2, Pриступљено 17.03. 2020.https://www.beograd.rs/images/data/b2864b7105645dae870ac1bbf5bcbcc1_4264386127.pdf
9. Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, 2019. Pриступљено 14.04.2020. <https://www.ljudskaprava.gov.rs/sr/node/156>
Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, 2019. Pриступљено 15.04.2020. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=1190&Lang=en
10. GREVIO:Prvi državni izveštaj Republike Srbije. 2018, Pриступљено 14.04.2020. (www.rodnaravnopravnost.gov.rs)
11. Akademija ženskog liderstva, GREVIO: Izveštaj iz senke. 2018. Pриступљено 14.04.2020. (liderke.org)
12. Autonomni ženski centar, Alternativni izveštaj GREVIO komitetu o primeni Istanbulske konvencije. 2018. Pриступљено 16.04.2020.(www.womenngo.org.rs)/
13. B92. *Dosta reči-nek zakmeči.* 2018. Pриступљено 24.04.2020. <http://rs.n1info.com/Vesti/a364137/Izabrani-slogani-protiv-bele-kuge-Dosta-reci-nek-zakmeci.html>
14. Pриступљено 24.04.2020.https://sr.wikipedia.org/wiki/Conditio_sine_qua_non
15. Prisupljeno 24.04.2020.Sufražetkinje - <https://hr.wikipedia.org/wiki/Sufra%C5%BEetkinje>
16. Vlada Republike Srbije, 2012. *Strategija obrazovanja u Srbiji do 2020. Godine.* Pриступљено: 30.04.2020.<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/STRATEGIJA-OBRAZOVANJA.pdf>
17. Vlada Republike Srbije, 2016.*Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period 2016.-2020.* Pриступљено 02.05.2020. [https://\(www.mgsi.gov.rs](https://(www.mgsi.gov.rs))

18. Skupština Republike Srbije, 2019. *Sastanak Ženske parlamentarne mreže*. Pриступљено 05.05.2020. <https://zpmserbija.wordpress.com/>
19. Uprava za rodnu ravnopravnost Republike Srbije, Ministarstvo rada i socijalne politike, 2019. *Trening materijal za lokalne mehanizme za rodnu ravnopravnost*. Pриступљено 06.05.2020. http://www.femix.info/files/biblioteka/Trening_materijal.pdf
20. Skupština Opštine Tutin, 2018. *Statut Opštine Tutin*. Pриступљено 03.05.2020. https://www.paragraf.rs/opstinska-glasila/tutin/tutin_pdf/tutin-14-2018.pdf
21. Centar za međunarodnu javnu politiku 2019. Pриступљено 03.05.2020. (<http://cmjp.rs/rodna-ravnopravnost-u-rs/>)

UPITNIK

UPITNIK

UTJECAJ MIGRACIJE STANOVNOSTVA NA RODNU RAVNOPRAVNOST U OPŠTINI TUTIN

Poštovani,

Zahvaljujem Vam se što ste odlučili da izdvojite vrijeme kako biste popunili anketni upitnik koji je pred Vama i doprinijeli izradi mog završnog rada. Svi prikupljeni podaci će biti iskorišteni isključivo u akademske svrhe. Molim Vas da odgovori budu u skladu sa Vašim ličnim mišljenjem i stavovima koje imate vezano za tematiku.

Vaša anonimnost je zagarantovana.

Hvala Vam na saradnji.

Na ponuđena pitanja odgovorite (boldiranjem ili zaokruživanjem jednog od ponuđenih odgovora)sa jednim odgovorom:

I OSNOVNI PODACI O ISPITANICIMA

1. Spol
 - a. Muško
 - b. Žensko
2. Dob
 - a. Ispod 18 godina starosti
 - b. 18-25 godina starosti
 - c. 26-35 godina starosti
 - d. Iznad 35 godina starosti
3. Obrazovanje
 - a. SSS
 - b. VŠS
 - c. VSS
 - d. Magistar nauka i više
4. Status

- a. Učenik
 - b. Student
 - c. Zaposlen
 - d. Nezaposlen
 - e. Penzioner
5. Vaša mjesecna primanja
- a. Ispod 150 eura
 - b. 150-400 eura
 - c. 400-600 eura
 - d. Preko 600 eura
6. Vaše bračno stanje?
- a. Venčani
 - b. Razvedeni
 - c. Udovica/udovac
 - d. Razvedeni
 - e. Vanbračna zajednica
 - f. Nevenčani

II SIROMAŠTVO

1. Da li znate da opština Tutin pripada skupu najsramašnjih opština u Republici Srbiji?
 - a. Da
 - b. Ne
2. Šta je po vama, ključni uzrok siromaštva u Opštini Tutin?
 - a. Nemogućnost da se od zarađenih primanja pristojno živi..
 - b. Nezaposlenost
3. Da li je ljudima koji žive u ili na granicama siromaštva pružena podrška u vidu socijalnih primanja i pomoći države u potrazi za zaposljenjem?
 - a. Da
 - b. Ne

- c. Ne znam
4. Da li smatrate?
- Obuhvaćeni siromaštvom teže pronalaze zapošljenje
 - Ima dovoljna posla za onog ko želi da radi
5. Je li situacija u opštini Tutin danas teža, lakša ili ista za siromašne u odnosu na 2013.?
- Teža
 - Lakša
 - Ista
6. Otvaranje granica EU olakšavanjem viznog režima je poboljšalo finansijsku situaciju?
- Da
 - Ne
 - Ne znam
7. Da li „siva ekonomija“ doprinosi tome da se poveća broj obuhvaćenih siromašnih?
- Da
 - Ne
 - Ne znam
8. Da li siromaštvo u Opštini Tutin više utječe na žene od muškaraca?
- Da
 - Ne
 - Ne znam

III EMIGRACIJE

- Opština Tutin ima najviše iseljenika po glavi stanovnika na privremenom radu u inostranstvu/zemljama EU. Da li ste znali za taj podatak?
 - Da
 - Ne
 - Ne znam

2. Da li ste Vi ili član vaše porodice migrirali ka zemljama EU?
 - a. Da
 - b. Ne

3. Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili sa da, koji su razlozi za to?
 - a. Ekonomske prirode
 - b. Religijske prirode
 - c. Političke prirode

4. Imate li rođaka ili prijatelja koji su posao potražili u zemljama EU?
 - a. Da
 - b. Ne

5. Da li migracije stanovništva smatrate ?
 - a. Prilikom
 - b. Prijetnjom

6. Smatrate li da bi ljudi trebali da migriraju?
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam

7. Ukoliko bi bili u mogućnosti da zaustavite ili pospješite migracije, za šta bi se odlučili?
 - a. Zaustaviti
 - b. Pospiješiti

8. Koja grupa ljudi najčešće migrira?
 - a. Muškarci
 - b. Žene

9. Kojeg su obrazovnog nivoa osobe koje odlučuju za migraciju?
 - a. SSS
 - b. VŠS

- c. VSS
- d. Magistar nauka i više

10. Koje su životne dobi osobe koji se najčešće odlučuju za migraciju?

- a. 18-35
- b. 35-50
- c. 50+

11. Da li migracije stanovništva stvaranjem jake dijaspore pomaže u borbi protiv siromaštva?

- a. Da
- b. Ne
- c. Ne znam

12. Da li se migranti porijeklom iz Tutina/Srbije asimiliraju i usvajaju kulturu zemalja EU?

- a. Da
- b. Ne
- c. Ne znam

13. Ukoliko je vaš odgovor na prethodno pitanje bio potvrđan, smatrate li to?

- a. Pozitivnim
- b. Negativnim

14. Da li migranti porijeklom Iz Tutina/Srbije postaju osvješćeniji o rodnoj ravnopravnosti i pravima žena zbog svog migracijskog iskustva?

- a. Da
- b. Ne
- c. Ne znam

14. Ukoliko je vaš odgovor na prethodno pitanje potvrđan, smatrate li da to doprinosi boljem životu žena u Opštini Tutin?

- a. Da
- b. Ne

c. Ne znam

IV RODNA RAVNOPRAVNOST

1. Smatrate li da su muškarci i žene u Opštini Tutin ravnopravni?
 - a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
2. Da li mislite da rodna nejednakost postoji na radnom mjestu i porodici?
 - a. Da
 - b. Ne
3. Da li ste ikada iskusili rodnu nejednakost?
 - a. Da
 - b. Ne
4. Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, u kakvom okruženju?
 - a. Škola/fakultet
 - b. Posao
 - c. Društvene mreže
 - d. Porodica
 - e. Drugo(molim vas navedite)

5. Da li ste ikada bili odbijeni za intervju za posao zbog Vašeg pola?
 - a. Da
 - b. Ne
6. Da li smatrate da ste uskraćeni za intervju, zbog vašeg pola?
 - a. Da
 - b. Ne
7. Da li smatrate da bi žene trebale biti manje plaćene za obavljanje iste vrste posla od muškaraca?

- a. Da
 - b. Ne
8. Smatrate li da bi žena trebala ostajati kući i ne gradi karijeru?
- a. Da
 - b. Ne
9. Po Vama žene u Opštini Tutin bolje žive danas nego 2013. Godine?
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
10. Na ravnopravnost žena i muškaraca najviše utiče
- a. Državna politika
 - b. Mediji
 - c. Migracija stanovništva
 - d. Veći broj obrazovanog stanovništva
11. Da li migracija stanovništva utiče na rodnuravnopravnost?
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
12. Smatrate li da se migriranjem muškog stanovništva, ženama otvara prilika za zapošljavanje ?
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam
13. Da bi rodna ravnopravnost bila zastupljena, da li je politika koju država sprovodi dovoljna?
- a. Da
 - b. Ne
 - c. Ne znam

14. Šta na rodnu ravnopravnost utiče , vidi pitanje 12 ?

- a. Politika države
- b. Obrazovanje i edukacija
- c. Migracije stanovništva